SANAT

EDEBİYAT '81

4
AYLIK SİYASİ DERGİ
Yıl: 1
1 EYLÜL

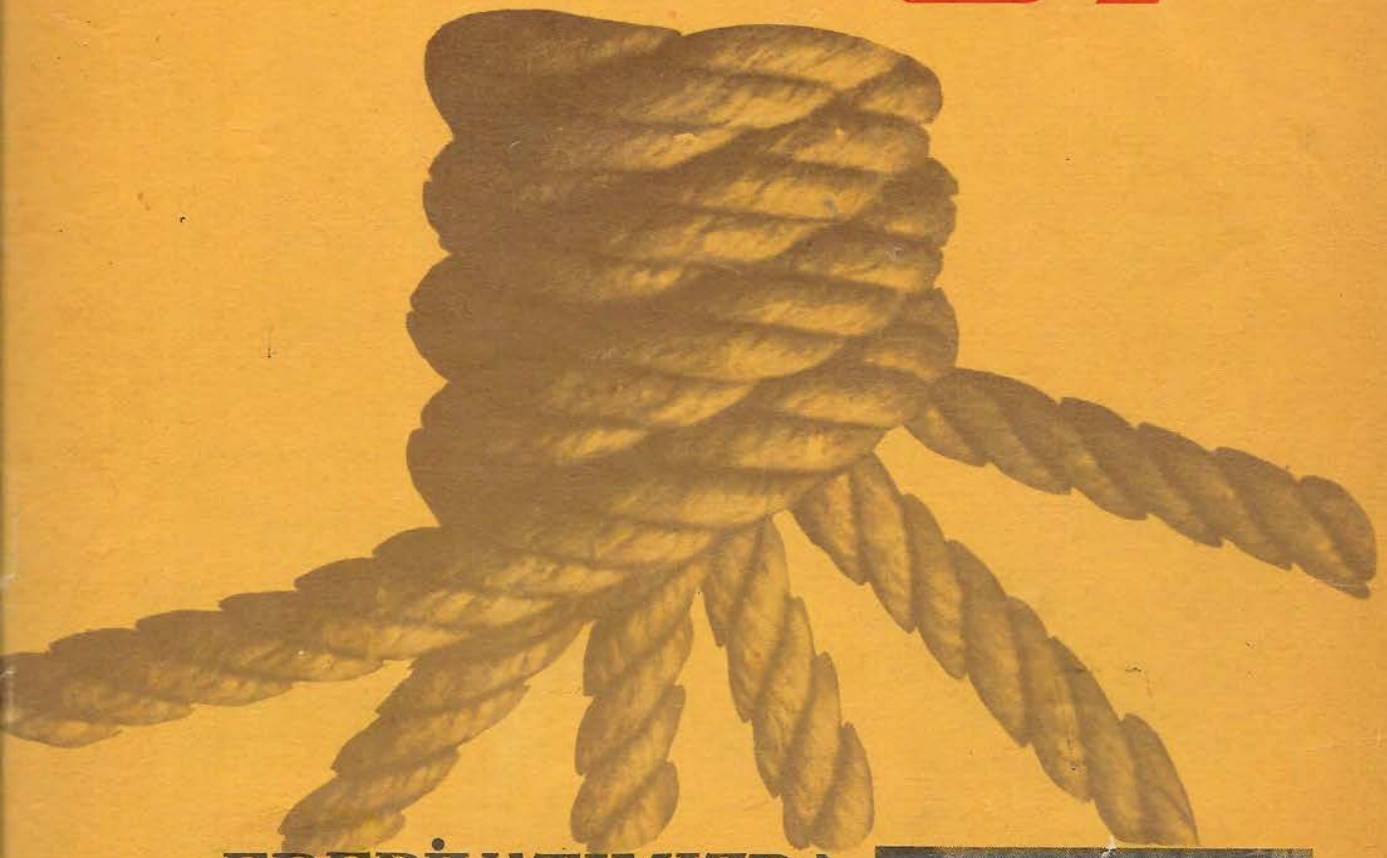

EDEBİYATIMIZDA 'YENİLER,

Portre
Münir Özkul
Yazan SEÇKİN CILIZOĞLU

«İtinalı Servisiyle Siz Sayın Müşteri ve Yakın Dostlarımıza Hizmet...»

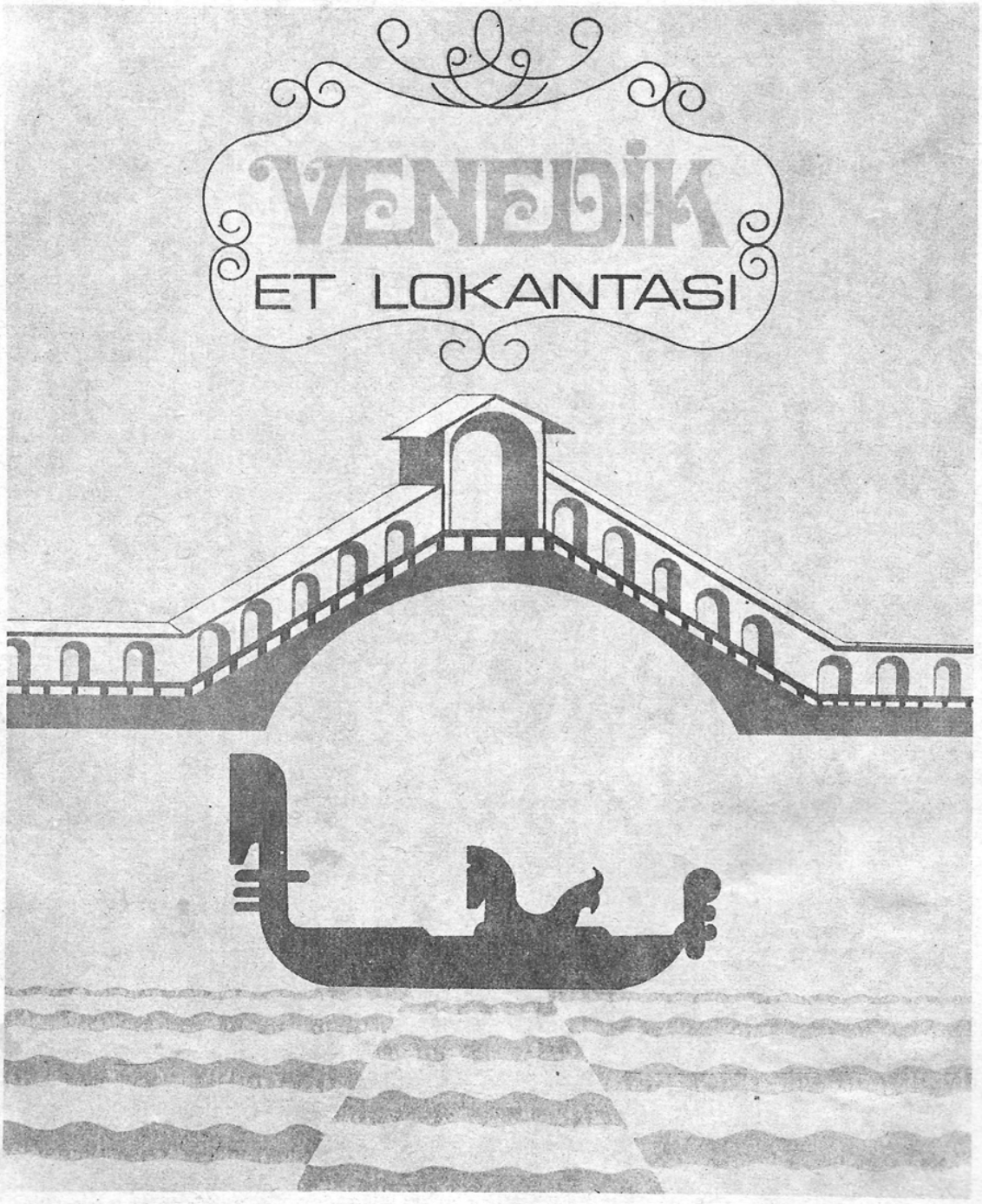

71 25 01 - 71 17 34

Sahil Yolu - Bakırköy - İstanbul - Turkey

SANAT
EDEBİYAT
'81

1 EYLÜL 1981 AYLIK SİYASİ DERGİ YIL : 1 SAYI : 4

SANAT
EDEBİYAT
'81
Aylık Siyasi Dergi
•
Sahibi
HÜSEYİN HOROZ
•
Yayın Yönetmeni
TANJU CILIZOĞLU
•
Sorumlu Yazışleri Müdürü
BATTAL PEHLİVAN
•
Grafik Düzenleme
AHMET DURA
•
Tiyatro Bölüm Yönetimi
SEÇKİN CILIZOĞLU
MELİSA GÜRPINAR
AYKUT ORAY
•
Sinema Bölüm Yönetimi
AYDIN SAYMAN
•
Müzik Bölüm Yönetimi
SÜHEYLA DURA
•
Yayın Kitap Eleştiri Bölüm Yön.
RAŞİT KERİM
•
Yönetim Yeri
Bahçelievler, Çalışlar Cd.
Köşkler Durağı No. 15/A
Bakırköy / İstanbul
Tel. : 75 13 28
•
Yazışma Adresi
P.K. 65, Beşiktaş - İstanbul
•
Dizgi - Baskı : Matbaa '81
•
Abone Koşulları
Yıllık 1500 TL
Yurtdışı Yıllık Abone Bedeli 60 DM

A. Kadir Ustadan Yenilere

● A. Kadir Ustanın şairliğinin otuzbeşinci yılında (1974) Sanatçılar Birliği Harbiye Şehir Tiyatrosunda bir kutlama gecesi düzenlemişti. Sayın A. Kadir'in bu gecede yaptığı konuşmayı dergimizin «Edebiyatımızda yeniler» sayısında yeniden yayınlıyoruz.

Geçen gün bir dost, otuz beş yıl olmuş bu şairlik zanaatına sen başlıyalı, farkında mısın, dedi, ilk şiirinin altındaki tarih 1938.

Demek otuz beş yıl, bu zor zanaatı ağıraksak sürdürmüşüm.

Gerçekten zor zanaat, ağır zanaat bizim bu zanaatımız. Hiç bir şeyi unutmayacaksın, sırtında taşıyacaksın bütün yaşadığın günleri. Kenar mahallelerin çocuğuysan, kenar mahallelerde doğup büyüdüysen, gün ışımadan, sabah karanlığında fabrika yollarına düşen mahalle arkadaşlarının ayak seslerini duyacaksın ömrün boyu. Mahpus damında yattıysan, hep zindanların soğukluğunu ve ağırlığını duyacaksın yüreğinin dibinde, taş gibi. Sürgünleri boyladıysan, Anadolu toprağının rüzgârı tepende esecek hep kuru kuru. Anadolu insanının yorgun soluğu esecek hep alnında, umarsız soluğu.

Bizim bu zanaat gerçekten zor zanaat. Bir emekleme döneminden sonra, büyük sorumluluk işi. Belleğindekileri süzgeçten geçireceksin herdaim, kendine göre biçimlendireceksin onları. Belleğindekilerin ne kadarını söyleyip, ne kadarını söylemiyeceğini bileceksin. Ayıklayacaksın yani. Bu da yetmez, biçimlendirmenin bütün inceliklerini bileceksin, hünerini, ustalığını. Dilini seveceksin en çok da, halkının dilini. En az yurdunu sevdiğin kadar seveceksin ki dilini, söylediklerin yurduna ve yurdunun insanlarına lâyık olsun. Şairin dilini sevmesi demek, o dile egemen olması demek.

Senden önce gelmiş geçmişlere eğileceksin, kaynaklara. Nafakanı alacaksın onlardan, yanından yörenden etkileneceksin, dostlarından. Çevreni dinleyeceksin durmadan. Kulağın bir yandan da dünyanın nabzında olacak. Kimi fukara şairler gibi, yalnız kendini dinlemeyeceksin. Yüreğin bugün Vietnam'da çarpacak, yarın Afrika'da, öbür gün Şili'de, daha öbür gün Filistin'de. Yaşamın özüne varacaksın ve onu çıkaracaksın ortaya.

(Devamı arka sayfada)

İÇİNDEKİLER

1 - 2 A. Kadir Usta'dan Yenilere

3 - 5 Asım Öztürk / Nötron Bombasını Örtünenler - Ölüler Konuşmayacak / Şiir

6 - 7 Kooperatifleşen Sanat / Ufuk Üsterman

8 - 15 Münir Özkul / Portre - Seçkin Cıhzoğlu

16 - 22 Çocuk Ölümleri / Zeynep Kılıçarslan

23 - 26 Erdinç Bakla'yla söyleşi

27 - 29 1960 Sonrası Türk Tiyatrosu / Hayati Asılyazıcı

30 - 31 Ticari Sinemanın Ambargosu / Engin Ayça

33 - 34 Batı Taklitçiliğinin bir ürünü: KANTOLAR / Süheyla Dura

34 - 36 Türk Müziğinde İcra ve Yorum / Ersu Pekin

37 - 43 Kitap - Eleştiri ve Dergiler / Raşit Kerim

48 - 49 Seyirlik

52 «Edebiyatımızda Yeniler» ya da Gençler Geliyor / Tanju Cıhzoğlu
Şiir: Haydar Eroğlu / Şahin Akçap / Ergül Çetin / Nurullah Can / Aykut Tankuter / Veysel Türkmen / Cem Köse / Faruk Pak / Ahmet Ekinci / Demir Ünsal / Halim Yazıcı / Nuri Ayvalı / Süleyman Sünel / Vedat Güler / Erdoğan Albayrak / A. Hicri Özgören / Ömer Süheyl / İlhan Özdemirci / Aydın Çeşmeci / Timuçin Özyürekli / İsmail Göldaş / Metin Caner / Ahmet Ada / Celal Tuğrul / İbrahim Ertan / Dilek Karaca / Süleyman Kuş / Karikatür:
Levend Efe / Fuat Kırcalı / Tuğrul Çutsoy. Deneme: Faruk Çağla. Hikaye: Zeki Oğuz / Erendiz Atasü / İlhan Güngör / İzzet Kılıçlı / Ayşe Aydemir

A. Kadir Usta'dan Yenilere

(1. sayfadan devam)

Bizim bu zanaat gerçekten zor zanaat, ağır zanaat. Bir yerde, ezilen, hor görülen, hattâ diş bilenen insanın yangınından geçeceksin, bir yerde, onun binbir kokulu, binbir çiçekli bahçesinden. Her şeye karşın, en önde onun yaşadığını, onun var olduğunu bileceksin. Onun yaşama koşullarının değiştirilmesi gerektiğine inanacaksın. Onun gelecek günlerinin bir habercisi de sensin, aklından çıkarmayacaksın bunu. Demir kapıları zorlayacaksın sabahlara açmak için, tahta kapıları değil. Şunu da bileceksin ki, toplumdan kaçtığın anda, hem topluma karşı, hem kendine karşı cinayetin en büyüğünü işlemiş olacaksın, ihanetin en büyüğünü. Dayanacaksın yani, sonuna kadar dayanacaksın.

Sonra, gün gelecek, nasıl bir çırak olduğunu, nasıl hep böyle çırak kalacağını, taş çatlasa bir yere varmanın, orda durmanın, tam ustalaşmanın, en kusursuzu bulmanın, tamam, işte burası son durak demenin mümkünü olmadığını anlayacaksın. Ve göreceksin ki, söylemek istediğinin, nasıl söyleyeceğinin ne ucu var ne bucağı.

Ve bir gün eski kitapları karıştıracaksın. Bakacaksın ne demiş şair, yüzyıllar önce:

Tanrı gibi gökyüzüne uzanabilseydim
Bir dünya kurardım gönlümce, yepyeni,
ey insan, derdim, ey insan,
dile benden ne dilersen.

Sonra bir başka şair gelmiş, demiş ki:

Yalan söyler görmeyen,
haberi gören bilir.
Gerçek erin halini
yolda can veren bilir.

Ve eklemiş aynı şair:

Bu dünya dopdolu kalleş,
her birinden bir taş gelir.
Hakkı gerçek sevenlere
cümle âlem kardaş gelir.

Bir başka şair daha gelmiş sonra, katılmış kervana:

Vatan sizinle yaşayacak, sizinle,
şu zından karanlığından uzak.

Ve bir şair gelir sonra, şiirlerin en güzelini der:

Kapansın el kapıları, bir daha açılmasın.
Yok edin insanın insana kulluğunu,
bu davet bizim.

Yaşamak bir ağaç gibi tek ve hür
ve bir orman gibi kardeşçesine,
bu hasret bizim.

Aslolan, böyle büyük şairler kervanına katılmaktır.

15 Mart 1974

Asım Öztürk

NÖTRON BOMBASINI ÖRTÜNENLER

Akdenizin kucağında
Acılı bir nergiz gibi açan memleketim
Mavileri örtünürsün
Bozkır gecelerinde;
Limanlarına gelen gemiler
Eşiğinde yirmibirinci yüzyılın
Hep ürettiklerini yüklenirler,
Basın toplantısı düzenliyor
Topal yılkı atının üzerinde
Amerikan kovboyu
«Nötron bombası üretimine hız vereceğiz.»
Çelik mikrafonlar,
Uydular,
Ulaştırıyor haberi tüm yeryüzüne
Bir C.I.A. sancısı
Sunucuların gözbebeklerinde
İlk anda duyulan derin bir sızı
Dolaşıyor yüreklerimizi.
Bilim insanın onuru ve erdemi için
Uzatırken kollarını
Uluslara
Halklara
Nötron kör bir çılgın beyni
Duymuyor yaşayanların sevincini,
Salt canlıları öldürüp bir anda
Yok edecek,
Yaşama sevincini,
Üretim araçlarının başında ölü eller
Basamıyacak düğmelere
Kapayamıyacak vanaları,
O bilinçsiz beyin
Atar damarı kopuk çırpınıp duracak
O kovboyun kanlı kırbacında,
Sendin büyük şirketlerin mahmuzlu oyuncağı
İkinci Dünya savaşında
Atom bombasını atan
Nagazaki'ye
Hiroşima'ya
Sendin Vietnam da
Yangın bombalarıyla çıldıran
Yakan
Yıkan;

İnsanlar Nötron bombasını
Ansızın örtünecek,
Sonsuz bir uçuşla
Ölülerin gözlerinde gezinecek
Mavi kuşlar;
Yıkacak en güzel düşlerimizi.
Çocuklar kundaklarında ağlarken
Camlara uzanacak silmek için
Kadınların elleri,
Gelinlik bir kız sonsuz sevinçlerle
Saçlarını tararken aynalarda
Saracak nötron bombası
Gözlerini,
Kimse ölüsüne ağlıyamıyacak
Çiçekler susuz,
Oyuncaklar dağınık kalacak
Çıkıp gelecek çılgınlar delhizinden
Kuduz bir sancıyla kovboy
Limanlar devinimsiz
Otobüsler çalışmıyacak
Nötron bombasını koklıyacak
Beton yapılar,
Ölüler upuzun
Evlerde
Sokaklarda
İşyerlerinde
Çiçeklerin boyları hep aynı kalacak
Üzümler sergide
Pamuklar çiçeğe hazır,
Kızıl bir göğertide yüksek fırınlar
Yaşamın ortasında kupkuru ellerimiz
Öyle yorgun,
Kıvrılıp uyuyacaklar,
Çelik burunlu atom denizaltısından
Kovboy,
Örtecek Nötron bombasıyla
Güzel
Genç
Yoksul ölülerimizi.

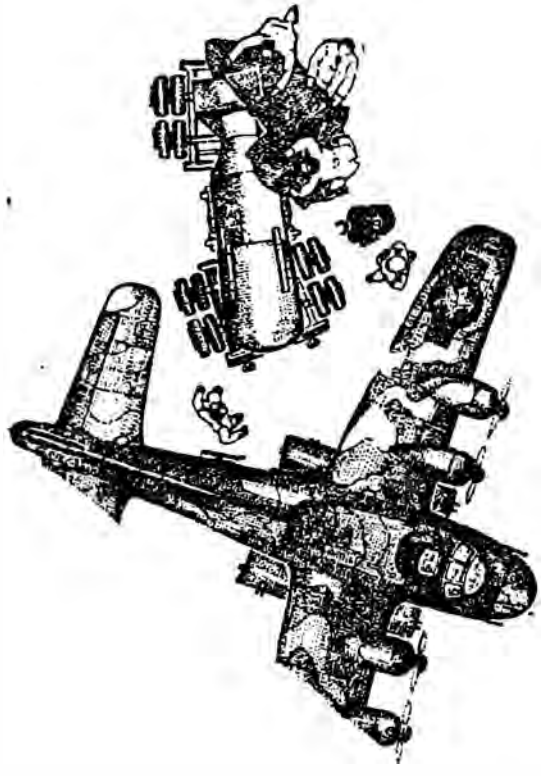

ÖLÜLER KONUŞMIYACAK

Toprağın ilk ışıltısıdır
Badem çiçekleriyle yüzüme vuran
Beni çimenler dolunay'a yükselirken
Uyar;
Kanımda dolansın yaşamın sevinci
Yeni bir can dolsun
Çiçeğin ardında ki tomurcuğa
Sevinçler birleştirsin
Çocukların ellerini.

Badem çiçekleriyle uyurken
Sarı yalım renkli alevler
Sarmasın dallarımı,
Kuduz dişlerini saplamasın yüreğime
Binlerce sevinç dolaşırken
Nötron bombası,
Tomurcuğumun gelişen sesini
Susturmasın,
Öldürmesin çiçeklere uzanırken
Çocukların ellerini.

Yaşamın o güzel toprağında
Şırıl, şırıl akan ben
Onca sevgiler
Onca tomurcuklar
Topladım her yürekten;
Yakmasın gözlerini Nötron bombası
Öldürmesin,
Kırmasın çiçeğimin sapındayken
Çocukların ellerini.

Delice bir esintiyle
Çocukların
Kadınların
Erkeklerin
Nazlı bir çiçek gibi kırılacak boyunları
Nötron bombası durduracak
Gelişmesini yaşamın,
Ölüler konuşmıyacak
Tutamıyacak çimenler gibi büyüyen
Çocukların ellerini.

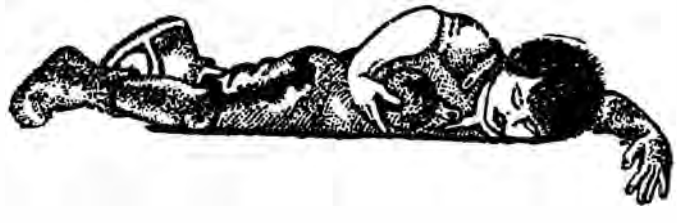

Kooperatifleşen sanat

Ufuk ÜSTERMAN

Geçiş toplumlarında beliren siyasal belirsizlik, toplumsal kargaşa, sanatın ekonomik yapı ile olan ilişkisini yakınlaştırdığı gibi sanatın etkinliğini de yeniden gündeme getiriyor. Değişim aşamalarının yaşandığı ülkemizde ekonomik ilişkiye dayanan yeni bir sanat olgusu ortaya çıkıyor Adı kooperatifleşen sanat.

Enflasyon dönemlerinde paranın yükte ağır ya da dayanıklı tüketim mallarına yatırıldığı bilinir. Nesnelerin giderek alım-satım değeri olan bir toplumda sanat ürünleri de buna koşut olarak giderek ınatelaşıyor, giderek alım satım değeri olan birer nesne haline dönüşüyor. Kentlerde aydınlar ve sanatseverler tarafından alınan bir yapıt, ekonomik bakımdan da yatırım olarak düşünülüyor. Sanat ürünleri belli pazarlarda toplanmış, deyim yerindeyse ensesi kalın, gösteriş sever ya da sanatsever ilgili alıcılarını bekliyor. Tıpkı nesneler gibi sanat ürünleri de dolaşıyor sanat pazarında. Bu pazar yeri ise ya bir sergi salonu ya da özel bir galeri oluyor. Bugün sergi için ürün verilmekte Yine sergi için ürün tüketilmekte. Bir ekonomik kavram olan «sunu» ve «istemin» buluştuğu alan olmakta özel galeriler. «Resim piyasası» kavramı da bu olgunun bir sonucu olarak karşımıza çıkıyor. Şimdi bu olguyu hızlandıran nedenler üzerinde durmaya çalışalım.

Sanata biçim veren toplumsal yapıdır. Toplumsal yapı derken ekonomik ve siyasal bağlamda düşünmek gerekir. Kooperatifleşme olgusu iki şekilde görülüyor. Türkiye'de sermaye politikasına dönük karma ekonomik yapı egemendir. Ekonomik yapı karma olunca da sanat ya devletin tekelinde ya da serbest piyasa koşullarına bağımlı olarak yozlaşmaktadırlar. Amaçları açısından bu olguların ilkinde fiatların aynı düzeyde tutulması, kâr etmekten çok tanıtmaya ve reklama dayanan bir ilişki olarak görülüyor. Başlangıçta düşün ile kol emeğinin ayrılması, sanatçıları ne olduğu belirsiz olma yönünde bunalıma, dolayısıyla toplumsal koşullarla çatışmaya düşürür. Sanatçının ne olduğunun belirsizleşmesi bir sorunu daha düşündürür: Satın alınan ürünün emeği dışında başka tinsel duygu, düşünce ... değerleriyle satın alındığıdır. Burada vakko galerisinde düzenlenen retrospektif sergisini anımsayabiliriz. Bu sergide ürünler, geniş bir alıcı kitlesinin beğenisini ve ilgisini kazanmıştı. Paranın değer kaybettiği, yarına dönük güvencenin taşınmaz mallar üzerinde yoğunlaştığı bir dönemde bile paralı olanlar yapıt alma gereğini duyuyorlar. Artık eskisi gibi sanat ürünlerine «karın doyurur mu?» anlayışıyla pek yaklaşılmıyor. Gerçi alıcı aldığı yapıtın zamanla değer kazandığını düşünerek bilinç altında bir karın doyurmayı gizleyebiliyor. Çünkü alınan ürünün tıpkı altın gibi değer kaybetme veya değer kazanma değişim özellikleri söz konusudur. Bilinen anlamıyla uygulanım açısından kooperatif, işbirliğini gerçekleştirmek amacıyla kurulan ekonomik bir ortaklıktır. Tüzel kişiliği vardır ve ortaklarının ekonomik çıkarlarını dayanışma yoluyla sağlar. Aracı tüccarları ortadan kaldırarak gereksinmeleri dolayımsız üreticilerden veya üreticiye en yakın kaynaklardan sağlamaya çalışan tüketiciler arasında kurulan bir kooperatif biçimi daha vardır. Tıpkı özel ya da herhangi bir kuruluş adına çalışan galeriler arası ilişki gibi. Onlarda kendi adına aralarında örgütleşerek ekonomik anlamda çıkara dayalı bir dayanışma içine girerler. Topladıkları sanat ürünlerini aracıya fırsat vermeden sanatçıya en yakın kaynak olarak satıma sunarlar. Sanat-galeri ilişkisi ürün-kooperatif ilişkisine benzerlik gösteriyor.

Yani üreticilerin mallarını aracılara gerek duymadan galeri sahiplerine satmaları bu tür benzer ilişkidir. Üstelik kazançları paylaşmaları amacı söz konusudur. Kooperatifleşme olgusunun bir diğer biçimi ise sanatın serbest piyasa koşullarının etkisi altına girmesiyle beliriyor. Bu ise daha çok kafayı kullanıp köşeyi dönmek isteyenlerin baş vurdukları bir iş oluyor. Korsan kasetçiliği olgusu da müzik alanında ortaya çıkan bir sanat emekçisinin sömürülmesine ortam hazırlıyor. Sokaklarda caddelerde görülen seyyar arabalar önceden doldurdukları kaset bantlarla satış yapabiliyor. Sanki sanatçıya en yakın bir kaynak gibi sesi sonuna kadar açarak alıcıya dinletiyorlar. Bu satıcılar tıpkı kooperatifçi gibi ürünlerinin, kasetlerin daha ekonomik olduğu havasını verirler. Nitekim aynı sesi aynı müziği bir gazinoda dinlemek çok daha pahalı bir bedeldir. Aynı şekilde aynı müziğin bir çok plaklarını almak yerine bir çok müziği içine alan bir kaset almak, ödenmesi daha az yüklü bir bedel olarak görülür. Kapitalist üretim biçiminde sanatın değerini zengin koleksiyoncular ve girişimcilerin vurgun hesapları belirlerken, bir de buna moda değişiklikleri de eklenir. İlk zamanlarda feodal düzende sanatçı-sanatsever ilişkisi ekonomik olmaktan çok bireysel düzlemde oluyordu. Özel bir sahiplenmek kavramı vardı. Bir ressamın yaptığı resme onu yaptıran aynı zamanda sahip oluyordu. Alış-veriş kavramının pek yerleşmediği ortaçağın ilk dönemlerinde ise ekonomik eylem tarım üretimiydi. Daha sonraları teknoloji geliştikçe insanlar tarım işlerinden ticaret işlerine geçtiler. Bu geçiş süreci beraberinde çeşitli uzmanlık alanlarını da getirdi. Üretim kavramı da değişti. El sanatları diye ayrı bir iş ortaya çıktı. Bu ayrılık el sanatlarının-sanatın-ekonomik örgütlenme ile olan ilişkisinin de temelini atmış oldu. Bu meslekle-rde çalışma rejimi korporatif rejimi adı verilen bir sisteme bağlıydı. Aynı mesleğe bağlı olan üreticiler; korporasyon, lonca veya juranda adı verilen bir topluluk içinde örgütlenmişlerdi.

Bir malın kullanım değeriyle değişim değeri arasındaki ayrımı örgütleyicileri oluşturur. Bu ise egemen sınıfı güçlendirir. Üretici ürünü üzerindeki denetimini yitirir. Kendi elleriyle yarattığı ürüne başkalaşır. Sanat ürünleri de tıpkı ekonomik bir olay gibi dolaşmakta. Günümüzde var olan sömürü düzeninin getirdiği aşırı fiat artışları, mal bulunmazlığı, aracıların «daha fazla kâr» amaçlarıyla karşı karşıya gelen kooperatiflerin işlevi daha da önem kazanıyor. Yalnız bu işlevin gereksinme maddesel ürünleri üzerinde çalışması daha uygun olur bizce. Burada «karın doyurur mu?» sorusu, önemin önceliği açısından haklı ve yerinde bir sorudur. Ama sanatı bütünüyle ekonomik bir olay gibi görmemek sanatın özgünlüğünü, bireyselliğini, biricik oluşunu bu anlamda savunmak demektir.

Evet, bir yanda serbest piyasa koşullarına bağlı, korsan kasetçiliğiyle el arabalarında dolaşan sanat ürünü, diğer yanda özel galerilerin düzenlediği sergilerde satıma sunulan bir başka sanat ürünü aynı bütünleşme içinde kooperatifleşiyor. Metanın dolaşımı gibi sanat ürünleri de dolaşıyor sanat pazarlarında. Bu olgulara karşı çıkmak sanata ve sanatçıya inanmamak demektir. İnsanla insan, insanla doğa ilişkisi yerine insanla nesne, nesneyle nesne ilişkisi kuruluyor. İnsan unutuluyor. Bir gün sanatın kooperatifleşmediği insan değerlerinin unutulmadığı bir sistemde insanlar, sanat ürünlerinin karın doyurmaktan öte başka çok daha önemli doyurumları olduğunu anlayacak. Sömürünün ortdan kalktığı, herkesin sanatla uğraştığı gün...

Sanat EDEBİYAT '81'in İLK KİTABI ÇIKIYOR

MELİSA GÜRPINAR'ın «Geceyarısı Notları» adlı şiir kitabı Sanat EDEBİYAT '81'in ilk kitabı olarak Eylül ayı içinde çıkıyor.

1960 kuşağının soluklu şairlerinden Melisa Gürpınar'ın bu kitabını A. KADİR ustanın kitabı izleyecek.

Dergimizin abonelerimize yükümlülüğü olan üç kitap böylece onikinci sayımıza kadar tamamlanacaktır.

Portre

...halk gibi yaşamaktan, halk gibi düşünmekten geçiyor "İbiş"liğin yolu. Kahvedeki adamı, sokaktaki adamı, kuyruktaki adamı, otobüsteki adamı bilmedikçe, nasıl ulaşacaksın o adama? Neyi, ne biçimde diyeceksin? Tepeden bakıp da "öğretmeyeceksin" o adama, "dertleşeceksin" onunla. Sorunlara "halkın sorunu" diye baktın mı, birinci adımda ya kendini dışlıyorsun, ya halkı. "Bizim sorunumuz" olması için de işte o "biz"den biri olmak gerek.

Münir Özkul

Seçkin CILIZOĞLU

Yeni yetmelik çağlarımda, Ankara'nın bürokrat burjuvazisi, Muhsin beyin sayesinde, tiyatroya merak sarmıştı. Her yıl tiyatro mevsimi geldi mi, millet Küçük Tiyatro'nun yan sokağındaki büronun önünde kuyruğa girer —ya da yerine birini kuyruğa sokar— mevsimlik kombine bilet alırdı. Ve Devlet Tiyatroları'nın üç sahnesinde (henüz Beşinci Tiyatro ile Altındağ Tiyatrosu kurulmamıştı) oynanan her oyunun galasında arz-ı endam edilirdi. Gerçekten bir «arz-ı endam» idi bu; her galaya değişik kıyafetle gidilecek, oyun saatinden epey önce orada bulunulacak ki, herkes sizi görsün, siz herkesi görün ve herkes herkes hakkında dedikodu yapabilsin. Salona girildikten sonra ise, bu kez arz-ı endam sırası sahnedekilere gelirdi. Batı aktarması tiyatroculukta ille de güzel ve yakışıklı olmak gerekli görülmüş olmalı ki, sahnede hep «artiz» gibileri yer alırdı. Kerim Afşar'lar, Kartal Tibet'ler, Üner İlsever'ler, Mustafa Yalçın'lar, Semih Sergen'ler, hatta hatta iyi niyetle bakıldığında Cüneyt Gökçer'ler hep «müşekkel» oyunculardı. Hele sonraları, bu kavramla oyunculuk dönemini geçirip de yönetici olma çağına gelenler (biliyorsunuz, ödenekli tiyatrolarımızda yönetmenlik genellikle yeteneğe göre değil, barem kıdemine göre belirlenir) işi daha da ileri götürdüler; konservatuvarın yönetim kadrosuna Mahir Canova'lar filan geçtikten sonra, oyuncuların fizik yapıları kadar sağlıkları da göz önünde tutulur oldu (hemoroid'i olduğu için sınıf geçememiş olanları biliyorum) ve güzel güzel çocuklar mezun edildi konservatuvardan. Biz seyirciler de, genç kuşak oyuncularının ille de suratına bakılır olmasına koşullandırıldık. Bu oyuncuların çoğu, sahne dışında da konservatuvar diksiyonunu en renkli tonlarla seslendirirler ve gemi aslanı gibi dolaşırlardı: giderek küheylan gibi salınmaya başladılar.

BİR ÇİRKİN ADAM

İşte bu yıllarda beni şaşırtan birşey oldu. Küçük Sahne'de «Arsenik Kurbanları» oynuyordu. Münir Özkul'u ilk o oyunda seyrettim. Hiç de benim alıştığım oyuncu tiplerine benzemiyordu. Ne grek burnu vardı ne sık kaşı kirpiği, ne de sırım gibi beden. Gerçi «esas oğlan»ı oynamıyordu, ama baş-

roldeydi' yine de. Ve yakışıklılık şöyle dursun, çirkin adamın biriydi. O yıllarda henüz «çirkin kral» deyimi de girmemişti sanat terminolojimize. Tiyatroda da, sinemada da Sülo'lar mülolar yoktu daha.

Birkaç yıl sonra da, bir akşam bir yerde karşılaştık Münir Özkul'la. Daha doğrusu ben karşılaştım da, o karşılaşmadı. Zira bir lokantanın masasında oturan liseli bir kızdım ben, o ise kalabalık lokalde başka yer olmadığı için tanımadığı birilerinin masasına oturmak zorunda kalan Münir Özkul' du. O gece bir kez daha şaşırdım. Münir Özkul rakı içiyordu, ya da başka bir şey, anımsamıyorum şimdi. Ama içki içiyordu, tıpkı babamın, eşin dostun, sokakta gördüğüm insanların içtiği gibi. Oysa «müşekkel» takımı içkiyi içmez, içki alırlardı. Bu ayrımı çok sonraları yapabildim kuşkusuz; o gece birşeylere şaşırmıştım gerçi, ama bunu Münir Özkul'la aynı masayı paylaşmış olmama veriyordum.

YAŞLANMADI DA . ESKİMEDİ DE MÜNİR

Bakıyorum da, o eski jönlerden çoğu elini eteğini çekti sahneden. kimisi de gün dolduruyor, ya da tiyatro dışında tiyatro yapıyor. Bir Cüneyt Gökçer kaldı, onların da başarılı bir Macbeth çifti olduğu malûm, şaşırtıcı gelmiyor geçkinlikte de jönlüğü sürdürmesi. Ama Münir yaşlanmadı ve eskimedi. Ondört - onbeş yıldır dost, hem de biçimsel değil, içten dost olduğumuz halde hâlâ bilmem yaşını. Ellinin üzerinde olmalı herhalde. Sahnede kırkıncı yılını doldurduğuna göre öyle olması gerek. Ne var ki, Münir'e baktığımda yaşlanmış görmüyorum onu. Belki de gençken «genç» olarak görmediğim için. Sahnede hiçbir zaman «gençliği» ile varolmadı ki, yıllar birşeyleri alıp götürsün, birşeyleri yerine konmayacak biçimde değiştirsin. Oyuncu Münir Özkul'du, bugün de oyuncu Münir Özkul.

BİR «MÜNİR ABİ»

«Oyuncuydu, şimdi de oyuncu» sözüm yanlış anlaşılmaya sakın. Ötekiler oyuncu değildi, yeteneksizdi de Münir yetenekliydi, ondan kalıcı oldu demedim. Devlet Tiyatrosu'nda da, Şehir Tiyatroları'nda da, özel tiyatrolarda da pek çok yetenekli oyuncu geldi geçti, bugün de yenileri var. Oyuncu derken, halkın «oyunculuğa» soyunmuş bir kişisiydi demek istiyorum. Halkın yaşı olur mu hiç? Yaşlanır mı halk? Halktan biriydi Münir, «artiz» olmadı ve halktan biri olarak benimsendi o halk tarafından. Öteki tiyatrolarda genç kuşakların sivrilen adları, oyun ile seyirci arasında değil de, tiyatro ile seyirci arasında bir yabancılaştırma etmeni gö-

Dümbüllü geleneksel «Takke»yi Münir'e aktarırken..

revini yapıyorlardı. Sahnede gördüğümüz geniş omuzlu, uzun boylu, dalgalı saçlı, sahnede de dışarda da özenli giyinen, içkisini alan, banyosunu alan, kadınların elini (en azından topluluk içinde) öpen oyuncularla, onları seyretmeye gelenlerin büyük çoğunluğu arasında hiçbir benzerlik yoktu. Bu yüzden de seyirci, kendinden biri diye bakmıyordu onlara. Onlar hayranlıkla seyredilecek, söyledikleri değil de o güzelim konuşma sesleri dinlenecek ve sonra terbiyeli terbiyeli alkışlanacak sanatçılardı. Oysa Münir öyle miydi ya?.. Evkaf memuru Ali Rıza beye de benziyordu, kapıcı İsmail'e de, işportacı Kamil'e de, şoför Ahmet'e de. Ve Münir, tiyatro terbiyesi gereği alkışlanmıyordu. «Münir abi» olarak alkışlanıyordu. Başka sanatçı-

lardan imzalı resim isteyen hayranları, Münir abi'le «birlikte» resim çektirmek için yarışıyorlardı. Ötekilerin imzalı resmi duvarlara bir kıvanç nişanesi olarak asılırdı kuşkusuz, ama Münir abi ile çekilmiş resimler aile fotoğraflarının arasına katılırdı. Onlardan biriydi Münir abi.

SAHNEDE KIRK YIL

«Bu, benim sahnedeki kırkıncı yılım. Daha doğrusu kırkı bitirdik de kırkbir'e girdik» diyor Münir Özkul.

Onun ağzından kuşbakışı izleyelim bu kırk yılı:

«Ufakken gider Naşit'i seyrederdim. Tiyatronun tohumu o zamandan atıldı içime. Oysa onbeş yaşıma kadar hep paşa olacağımı sanırdım. Zira evde şöyle bir yürüsem, büyükler 'Amaan tıpkı paşa babası bu çocuk' sözünü bastırırlardı. Başımı eğip de yan mı baktım, 'Tıpkı paşa babası'; mercimek çorbasının eriştesini az mı buldum, 'Tıpkı paşa babası'; güldüm mü, 'Tıpkı paşa babası'. Babam paşa değildi oysa, büyükbaba mirası bir paşa babalıktı bu. Ama bir de baktım ki, Bakırköy Halkevi'nde almıştım soluğu. Yıl 1940, yani 1940-41 tiyatro sezonu. Yıl sonunda bıraktım tiyatroyu. Sıkılganlığımdan bıraktım. Sıkılganlığımı aşmak üç yılımı aldı. 1945-46 sezonunda yine Bakırköy'de sahneye çıktım. Labiche'den Reşit Baran'ın adapte ettiği 'Mahçuplar' oyununda rol aldım. İki dönem burada oynadıktan sonra 1946-49 sezonunda Sami Koray ile Ali Eşref beylerin yönettiği Ses Tiyatrosu'nda, 1949-50 döneminde Münir Hayri Egeli'nin kurduğu tiyatroda çalıştım ve 1950-51 sezonunda Muhsin beyin Küçük Sahne'sine katıldım. İlk kez Batı tarzı tiyatroyu burada öğrendim, burada uyguladım. Küçük Sahne bana Batı tiyatrosunu sevdirdi mi, uzaklaştırdı mı, o ayrı bir sorun. Ama ben herşeyden önce bir işi sevmek gerektiğini öğrendim. Muhsin bey bana tiyatroyu sevmeyi öğretti.

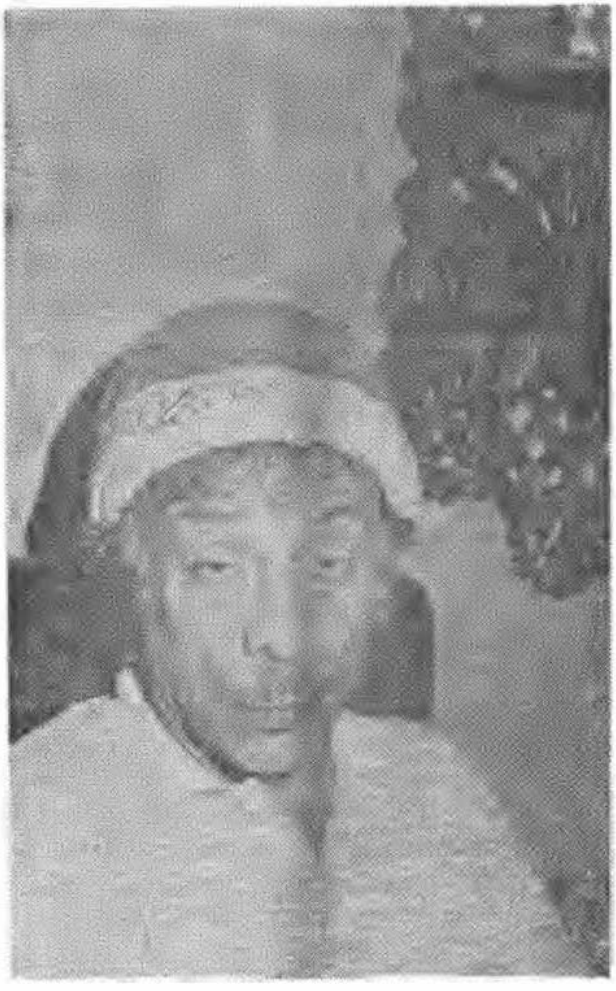

Münir «Takke»siyle.

1957-58 dönemi başlayacağı sırada Vasfi Rıza benimle görüşmek istedi. 'Şehir Tiyatroları tarihinde ilk defa bir olay oluyor: Şehir Tiyatrosu bir aktöre talip oluyor,' diyerek beni çağırdı. Eşe dosta söz ettim bu çağrıyı. 'Aman ha!' dediler. 'Sakın ha!' dediler. Hele Adalet Cimcoz, 'Vasfi bey adamı harcar,' diye karşı çıktı mı bu işe. Ben de gidip bunları Vasfi beye anlattım. 'Olur mu hiç öyle şey, senin başrol oynayacağın bir oyun seçeceğiz ve ben rol bile almayacağım,' dedi. Seçilen oyun Refik Erduran'ın 'Bir Kilo Namus'uydu. Başrolü Vasfi bey oynuyordu, benim de iki üç repliklik bir rolüm vardı. Harcadı beni Vasfi bey (eee Münirciğim, eşyanın tabiatını değiştiremezsin). Ertesi yıl Devlet Tiyatrolarına girdim. 1960-61 döneminden bu yana da özel tiyatrolarda oynuyorum.

GENERALLİ OYUNLAR

61'den bu yana özel tiyatrolarda oynuyorum dedim ya, bir ara bıraktım tiyatroyu. İçkiyi bıraktıktan sonra ard arda iki oyun oynadım. İkisi de başarılı oldu. Biri 'General Çöpçatan', öteki 'Generalin Aşkı'. Sıra üçüncü oyuna gelince direttim, ille de generalli oyun isterim diye. Ve generalli oyun bulunmayınca da tiyatroyu bıraktım. Bu davranışımın altındaki gerçek nedeni çok sonra, bir düş sonucu keşfettim. Bilinçaltımın yüzeye çıkmasıyla iş aydınlandı. Anamı çok sever-

dim ben. Ve paşa olmak yerine tiyatrocu olmakla kırdım onu. İrice bir rol aldığım ilk oyuna da yetişemedi, beni sahnede hiç göremedi. Tiyatroyu bıraktıktan bir süre sonra, bir gece düşümde annemi gördüm, 'Sen benim için sahnelerin generali oldun.' diyordu. O zaman kavradım bu generalli oyun tutkusunun nedenini. Ve artık anneme kendimi gerçekten kabullendirmişcesine gönlüm rahat yeniden tiyatroya döndüm. Ve hâlâ annem beni görüyormuş gibi gelir, ona beğendirme dürtüsüyle birkaç yılda bir sıçrama yapmak isterim.

Evet, tiyatroya dönüş o dönüş oldu. Ondan beri aralıksız tiyatro yapıyorum, film çeviriyorum. Show'a bile, reklama bile çıktım bu arada. Kısacası, ekmek parası sorunundan yakayı kurtarıp tiyatroyla şöyle bir halvet olamadık gitti.»

BİÇİMDE GELENEKSEL - ÖZDE EVRENSEL

«Hem tiyatronun içindesin, hem halvet olamadık diyorsun, bu nasıl iştir?» diye sordum.

«Dedim ya, Naşit'lerle başladı tiyatro tutkum. Küçük Sahne'de, Devlet Tiyatrosu'nda, Şehir Tiyatrosu'nda çeşitli oyunlar oynadım. Batı tarzı oyunlardı bunların hemen hepsi. Ne kazanıyorum bu oyunlardan ve ne veriyorum seyirciye diye düşündüm. Cevap kocaman bir 'hiç' oldu. Kıyısından köşesinden daldım geleneksel'e. O sıralarda da Arena Tiyatrosu 'Kanlı Nigar'ı sahneliyordu. Bu oyun kafamdaki tiyatroya yönelmeme yol açtı. Sevgiyle, coşkuyla oynuyorum geleneksel türdeki oyunlarda. Ve olanaklarımın elverdiğince araştırıp incelemeye çalışıyorum bu tarzı.

Sanırım geleneksel'i geliştirmek, bir yerlere vardırmak gerek. Şöyle tanımlayabilirim

İçi gülüyorsa dışı da güler Münir'in

Münir Özkul «General Çöpçatan» oyununda

düşündüğümü: Biçimde geleneksel - özde evrensel bir niteliğe kavuşturulmalı. Çağın koşullarına uyulmalı,» diye tamamladı sözünü Münir Özkul.

OTUZ BEŞE BAKLA

Geçenlerde gazetede bir satılık ev ilanı gördüm: «Bebek'te denize nazır, 2 oda 1 salon, kelepir daire.» Bu kelepirin ne mene birşey olduğunu merak edip telefon ettim. Satılık dairenin fiyatını sordum. Bir hanım, en olağan sesi ve tavrıyla, «Ondört» diye karşılık verdi. «Ondört...» Ondört milyonun «ondört» olarak tanımlandığı günümüz Türkiye'sinde, «ne hakla - otuzbeşe bakla» esprisinin bir anlamı ve güncelliği kalmadığını anımsattım Münir'e. Geleneksel'i çağdaşlaştırmak için ne yapılması gerektiğini sordum.

«Evet,» dedi. **«Çağdaşlaştırma bence zor. Bunun iki nedeni var. Birincisi; önümüzdeki yıllarda nasıl bir Türkiye olacak kestiremiyorum ki, nasıl bir tiyatro olsun bileyim...**

Bir film setinde

İkincisi; şimdilerde sanatçının halkla diyalog kopukluğu var. Bunun nedenlerinden biri, kentleşme olayı. Büyük kentlere gelen kendi kültürünü de getiriyor. Bir kültür ve zevk karmaşası doğuyor. Bütün kurumlarda görülen genel yozlaşma, sanatta da yansımasını buluyor. Sinema sokaktaki adama göre oluşuyor. Oysa tiyatroyu hangi kesimin tuttuğu belli değil. Bu karmaşa içinde, geleneksel'den yana olmayan sanatçı da, Anadolu seyircisinin isteğine bakarak kendini arama çabasına giriyor. Bu diyalog kopukluğu içinde, sanatçı halktan bir şey almıyor ki, halka birşey verebilsin.

Oysa halk kendisinin sayıldığını ve önemsendiğini görmek istiyor. 'Otuzbeşe bakla' esprisi gerçi bugünkü seyirciye birşey vermiyor, ama yerine yeni bir kalıp getirinceye kadar bu böyle sürecek. Öte yandan günümüzde öz ne olursa olsun, biçimi en iyisini gerçekleştirerek sunmak, halkın beklentisini az da olsa karşılıyor.»

MÜZİKALLERE GELİNCE

Biçimselliğin en iyisini sunmak derken, müzikalleri mi kastettiğini soruyorum. Ve galiba bam teline basıyorum Münir'in. Biraz da bile bile; çünkü o çok sevdiği «Kanlı Nigar»da yine o çok sevdiği «İbiş»i müzikal olarak oynarken, pek de coşkulu ve sevinçli değildi. **«Yahu, yakamıza birer mikrofon iliştiriyoruz, iş tiyatro olmaktan çıkıyor,»** diye yakınıyordu. Bu kez de şöyle dedi:

«Batıdan yeni ne gelse, moda oluyor bilirsin. Şimdi de müzikaller moda. Müzikalde renk, dekor, kostüm, kısacası biçim ön planda. Her şey görkemli olmalı. Görkemli olmalı ki, seyirci verdiği paranın karşılığını aldı-

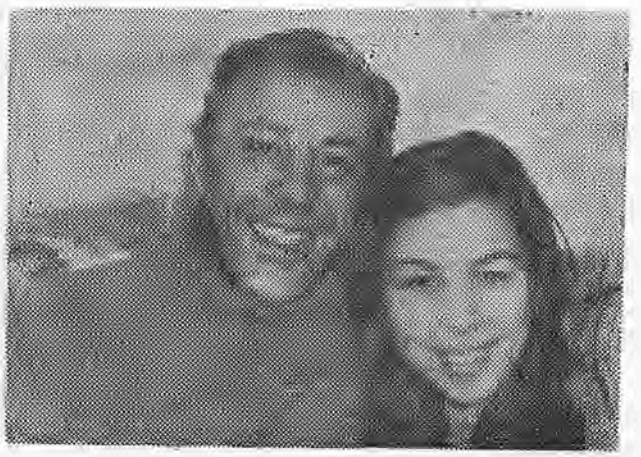

Münir Özkul kızıyla

ğına inansın. Bizde de müzikali daha bir sevdirmek, benimsetmek için geleneksel tiyatro tarzından yararlanmayı düşündüler. 'Yedi Kocalı Hürmüz' de, 'Kanlı Nigar' da tiyatro oyunu olarak başarı kazanmış oyunlardı. Bunları müzikale dönüştürdüler. Ne var ki, görkem arttıkça, oyun ve oyunculuk bitiyor. Sahneye yerleştiriyorsun kalabalık bir çalgıcılar grubunu, araya katıyorsun baleyi, şarkıyı, dansı. Bütün bunlar iyi hoş da, geleneksel'e aykırı düşüyor. Neden dersen, geleneksel'de süreklilik gerek. Oyun kurgusundaki, özündeki, biçimindeki saçmalıklar üzerine seyirciye düşünme fırsatı vermeden meclisi kaptırıp götürmek gerek. Oysa müzikalde öyle mi ya? Kavuklusu pişekarı dakikalarca gırtlak patlatıyor, seyirciyi öyle bir hazırlayıp yuğuruyor ki, artık geçerli değil dediğin otuz beşe bakla sözüne bile gülecek duruma geliyor seyirci; yani oyuncuyla seyirci arasında istenilen, beklenilen diyalog tam kuruldu derken, çalsın sazlar oynasın kızlar, bale heyeti geçiyor, saz heyeti geçiyor, şarkılar türküler geçiyor ve kopuyor geleneksel'in sürekliliği.

Bir de başka yanı var işin. Biliyorsun, bizde müzikallere '500 lira verecek 85 bin kişi vardır İstanbul'da' hesabıyla girildi. Pek de yanılmadılar galiba bu hesabı yapanlar, ben işin orasından anlamam. Gelip gören seyirci memnun. Bu hoşnutluğun hesabı da ortada. Adam 500 lirayı verdi mi, hem oyun seyrediyor, hem bale, hem kanto, hem şarkı dinliyor, hem türkü. Eh bugün, dört başı mamur eğlenebileceği bir gazinoya gitse, adam başına beş binden, on binden aşağı kurtuluş yok. Dahası oyun da seyretmiş oluyor. 'Kanlı Nigar' müzikalini gören ve beğenen seyirciler coşkuyla kutladılar tümümüzü. Ne var ki, gören seyircinin getirdiği sevinci, görmeyen seyircinin boyun büküklüğü alıp götürüyor. 'Oyun çok güzelmiş abi, ama 500'ü nereden verelim?' diye boyunlarını kırdılar mı karşında, ne müzikal görüyor gözün, ne de alkışları algılıyor kulağın.»

YOĞURDU ÜFLEMEK

Biliyorsunuz, «Kanlı Nigar» müzikalinde rol almadan önce, iki yıl Şehir Tiyatrolarında görev aldı Münir Özkul. 1978-79 tiyatro döneminde Harbiye Muhsin Ertuğrul Tiyatrosu'nda Haldun Taner'in «Sersem Kocanın Kurnaz Karısı» adlı oyununda oynadı. Bu oyundaki başarısıyla 1979'un sanat ödüllerinden birkaçını aldı: Tiyatro-79 Dergisi Yılın Oyuncusu, Ulvi Uraz ve Avni Dilligil ödülleri.

Ertesi yıl Münir Özkul'u Fatih Tiyatrosu Grup Sanat Yönetmeni olarak gördük. Fatih Tiyatrosu da o yıl Taner Barlas'ın Fakir Baykurt'tan oyunlaştırdığı «Tırpan» oyunu ile yılın tüm sanat ödüllerini kazandı. O yılın yaz oyunlarında ise Rumelihisar'da sahnelenen «Kanlı Nigar»da oynadı Münir Özkul. Bu oyun da «İsmail Dümbüllü» ödülünü getirdi ona.

Sözün kısası gerek ekip yönetmeni, gerekse oyuncu olarak başarılı bir görev süresi yaşadı Şehir Tiyatroları'nda. Geçen tiyatro döneminin başında ise, önce Bakırköy Sinir Hastalıkları Hastanesine yattı kısa bir süre, o arada da Şehir Tiyatroları'na istifasını verdi. Bir sanatçı namusu ile geçen yıl Şehir Tiyatroları'na verilen ilk istifaydı bu. Oysa Münir Özkul'un en belirgin özelliklerinden biri utangaçlığı, çekingenliğidir. Şunca yıldır üzerine perde açılmış, perde kapanmıştır da, Münir o utangaçlık perdesini hâlâ aşamamıştır. Ona bunu yaptıran tiyatro tutkusu oldu, tiyatroya duyduğu saygı oldu. Tıpkı, bu yaz başında Belediye rüsumunun arttırılması söz konusu olduğunda ta İngiltere'lerden MGK Başkanı Kenan Evren'e bireysel telgraf çekip, bu görüşe karşı olduğunu bildirmesi gibi bir tutumdu istifası da.

«Şehir Tiyatroları'nda bir kez ağzım yanmıştı, bu sefer yoğurdu üfledim,» diyor.

Vasfi Rıza'nın Şehir Tiyatroları'nın başına gelmesiyle, bu tiyatronun birşey kazana-

Münir Özkul ailesiyle

mayacağını, bir adım ilerlemek şöyle dursun, büsbütün gerilere düşeceğini düşünmüş Özkul. Geçtiğimiz yıl, onun bu düşüncesinde ne kadar haklı olduğunu kat be kat kanıtladı zaten.

KIRKINCI YILDA İYİ TİYATRO YAPMAK

«Ne mutlu eder seni şu kırkıncı yılda, ne yapmayı düşünüyorsun?» diyorum.

«İyi, dört başı mamur tiyatro yapabilmek,» diye cevap veriyor.

Oysa «Tiyatroyu bırakıyorum artık» da diyebilirdi, «Kendim tiyatro kuracağım» da diyebilirdi. Bir özelliği de bu Münir'in. Kendiadına bir topluluk oluşturmayı düşünmedi hiç. Bunun nedenini sorarsanız, «Ben yöneticilikten anlamam, yapamam, yürütemem o işi» diyecektir. Oysa bu davranışının temelinde, yine tiyatroya ve seyirciye sevgisi, saygısı yatar.

Tiyatronun ticari diliyle, Münir bugün «firma»dır. Yani sadece onun adını duyup tiyatroya gelecek bir seyirci kitlesi vardır. Münir'i beğenen ,onu alkışlamaya koşan, onu seyretmekten bıkmayan bir seyirci kitlesi. Bu durumdaki sanatçılar, yani «firma» olanlar ya da kendilerini «firma» sananlar, hemen kendi adlarına bir topluluk kurarlar. Gerçekten «firma» olmayıp da, öyle sananlar çok geçmeden batarlar. Ötekiler ise varlıklarını sürdürürler... Ne kadar? Bir yıl, beş yıl, on yıl. Kendi adına topluluk oluşturmak, iki yanı keskin kılıca benzer. Kılıcın bir yanı, kazancı gerektirir. Tiyatro büyük değil, ufak kazanç bile sağlamayan meslektir (hakkıyla yapılırsa kuşkusuz). Kazanç sağlamak için ne yapacaksın: Çevrene çömezleri toplayacaksın. Sahnede oturup kalkmasını bilmeyen, ağzından çıkan söz anlaşılmayan, sahnenin bir yanından girip öteki yanından çıktı mı kendini artist olmuş sanan ne kadar adam varsa, üçe beşe çalıştıracaksın. Nasılsa seyirci senin adına geliyor. «Gerisini boş ver,» dersin... Ve dedin mi de kılıcın öteki yüzü dönüverir sana. Sözün başında «ticari» dedik, «firma» dedik. İşin içine bu iki kavram girince, ticaretin kuralları acımasızca işlemeye başlar. Yatırım yapmayan iş adamının sonu iflastan başka nedir ki? «Firma» olmak, bir sanatçıyı ne kadar süre omzunda taşır, bilinmez. Ben bunun bir acı sonunu Muammer Karaca'da görmüştüm. Yılların «Muammer»i idi o. Ta II. Dünya Savaşı yıllarından 1960'lara kadar da «Muammer»liğini korumasını bilmişti. Şan, şöhret, para, hepsini sağlamıştı ona «firma»lık. Ama 1963 ya da 64 yılındaki bir geceyi anımsıyorum. Tünel'deki kendi adını taşıyan salonda, bir süre ara verdikten sonra yeniden tiyatro yapıyordu Muammer Karaca. Kadrosu da, yukarda saydığım türden, alışılagelmiş «firma» kadrosuydu. Yirmi küsur yıl böyle idare etmişti durumu, şimdi mi edemeyecekti? Oysa edemedi. Perde açıldı. Önce çömezler takımı çıktı sahneye. Bu tür oyunlarda «firma» sonradan çıkar ki, alkışını toplasın. Ve çıktı Muammer Karaca. Ve topladı alkışını. Ne var ki, oyun ilerliyor, salon alışılagelmiş biçimde kahkahadan ve alkıştan inlemiyordu. Karaca bir atak yaptı, seyirciyle köprü kurulamadı, ardından bir daha, bir daha... Sonuç yine aynı. Seyirci ile «firma» arasındaki o bildik köprü kurulmuyordu. Birşeyler, bir başka şeyler arıyordu seyirci. Muammer Karaca'nın o geceki yüzü hiç gitmez gözümün önünden. Oyunun sonlarına doğru seyirciye sert, hatta galiz birkaç söz bile attı. Sinirlerinin bozulduğunu saklayamıyordu. Sahnede son yılı oldu o.

Evet, kılıcın ikinci yüzü de budur.

Münir Özkul, tiyatronun bir ekip sorunu olduğunu, hele hele geleneksel'in tartışmasız bir takım işi olduğunu biliyor. Onun için bugüne kadar kendi adına topluluk kurmayı düşünmediği gibi, bundan sonra da düşünmüyor ve **«Kırkıncı yılda iyi tiyatro yapabilmek dileğim»** diyor sadece.

O dileğinin gerçekleşmesine biz de can-ü gönülden dileklerimizle katılıyoruz.

Münir Özkul, Erdinç Bakla'yla

KAVUK SAHİBİ BİR «KAVUKLU»

1968 yılında «Kanlı Nigar»ın ilk oynanışı sırasında, İsmail Dümbüllü geleneksel tiyatro deyimiyle «el verdi» Münir'e ve kendisine Kel Hasan'dan aktarılmış olan kavuğu Münir'e giydirdi.

Ve Münir iki tedirginliği bir arada yaşıyor şimdi. Kavuğa layık bir Kavuklu olmayı sürdürebilmenin tedirginliği bir yandan; ilerde kavuğu geçireceği kafayı araştırmanın tedirginliği öte yandan. İkisi de sorumluluk yükleyen sorunlar. İkisi de titiz bir çalışmayı, araştırmayı, incelemeyi gerektiren konular.

Münir düşünüyor, geleneksel'i çağdaşlaştırmak için neler yapılabilir diye. Alışılagelmiş kalıpların biçimi ve özü nasıl yenilenir diye.

Diyor ki: **«Geleneksel tiyatromuzun metinlerini derleyenler sağolsunlar varolsunlar. Yaptıkları büyük hizmet. Ama bundan sonra yapılacak bir iş daha var. O da yine araştırmacılara düşen bir görev. Geleneksel tiyatromuz salt güldürü değil, bir taşlama tiyatrosudur aynı zamanda. Demek ki, bugün bize birer tekerleme gibi gelen kalıplar belli amaçlarla, belli nedenlerle ortaya çıkmıştır. Ele alalım deminden beri sözünü ettiğimiz 'Otuzbeşe bakla'yı. İlk kez hangi dönemde, kimin tarafından, niçin kullanılmıştır bu söz? Fiyat artışlarını taşlamak için mi, yoksa sadece kafiye düşsün diye söylenmiş boş bir söz müdür? Araştırmacılar bunları ortaya çıkarırsa, bundan sonraki geleneksel tiyatronun kalıpları da belirlenmiş olur. O yönde düşünen ve çalışan, yeni yazarlar yetişir. Şimdi geleneksel diye yapılan, eski metinlerden birkaçını birleştirerek ortaya bir oyun çıkarmaktan öteye gitmiyor. Tabii bir de kadro sorunu var. Geleneksel'in bir bölümü, hem de yüklüce bir bölümü tülûata ayrılacak. Sadece yazılı metinle olamaz. O zaman, fizik ve zeka esnekliği ile, kültür dayanağı ile tülûatı sürdürebilecek bir kadro gerek. Tiyatro, halkın güncel yaşamdaki espri**

Bir film sahnesi

lerinin gerisine düşerse bitmiş demektir. Bizim halkımızın zekası ve espri gücü de, bugün geleneksel'i hayli zorlayan bir düzeydedir.»

Münir Özkul kendisi ve gelecekteki geleneksel sanatçıları adına bu tedirginliği yaşarken; öte yandan da «emanet»i, yani kavuğu kendisinden sonra kime aktaracağını düşünüyor. Genç oyuncuların hemen tümünü izliyor, kimiyle uzun uzadıya konuşuyor, kimini oyunlarına giderek seyrediyor. Geleceğin «Kavuklu»sunu bulmaya çabalıyor. Çok da umutlu bu konuda. Aklına yer etmeye başlamış birisi ya da birileri olsa gerek...

OYNAMAK VE YAŞAMAK

«Bu işin zorluğu şurada,» diyor. **«Gençler, 'İbiş'i oynanan bir rol sanıyorlar. Şunu da oynadım, bunu da oynadım, öyleyse İbiş'i de oynarım düşüncesine kapılıyorlar. Oysa İbiş oynanılmaz ki, İbiş yaşanır.»**

Bu söz iki çağrışım yapıyor. Şinasi Nahit Berker, «Gazeteci olunmaz, gazeteci doğulur» der her zaman. İkinci çağrışım ise öğretiden geliyor: «İnsan düşündüğü gibi yaşamaz, yaşadığı gibi düşünür.» Şinasi'nin sözü, daha çok yetenekten kaynaklanan bir görüş.

Münir'in düşüncesine, ikincisi daha uygun. Halk olmayı bilmekten, halk gibi yaşamaktan, halk gibi düşünmekten geçiyor «İbiş»liğin yolu. Kahvedeki adamı, sokaktaki adamı, kuyruktaki adamı, otobüsteki adamı bilmedikçe, nasıl ulaşacaksın o adama? Neyi, ne biçimde diyeceksin? Tepeden bakıp da «öğretmeyeceksin» o adama, «dertleşeceksin» onunla. Sorunlara «halkın sorunu» diye baktın mı, birinci adımda ya kendini dışlıyorsun, ya halkı. «Bizim sorunumuz» olması için de işte o «biz»den biri olmak gerek.

Şu kırk yıl içinde oynadığın oyunlardan, oynadığın rollerden hangisini en çok sevdiğini sormuyorum Münir'e.

Biliyorum, «İbiş» diyecek. Oysa «İbiş» bir rol değil ki, kendisi...

Çocuk Ölümleri

Zeynep KILIÇARSLAN

1 — Sosyal Yapı Olarak Yansıması
   A) Toplumsal Baskılar
   B) Ekonomik Yoksulluklar
2 — Ölüm Nedenleri
   A) Sağlıkla İlişkili
      a) Salgın Hastalıklar
      b) Çocuk Bakımı (Şiddet, Eğitim, Çalışan Kadın Sorunu)
   B) Teknikle İlişkili
      a) Tüp Bebekler
      b) Sakat Doğumlar
   C) Tarihsel Toplum İlişkileri
      a) Bilim ve Tekniğin Gelişimi
3 — Türkiye'de Yaş Grupları Arasında Dağılımı
4 — Türkiye'de Dağılım Bölgeleri
5 — Dünyadaki Durum
   A) Kapitalist Toplumlarda
   B) Sosyalist Toplumlarda
6 — Gayri Meşru Çocuklar Sorunu ve Kürtaj
7 — Çırakların Durumu ve Çocuk İşgücü

□

ÇOCUK ÖLÜMLERİ

Ülkeler, Toplumlar, İnsanlar. Ve İnsanların en gizemlisi, en umut dolu fakat en ilgiye muhtaç olanı çocuklar...

Çocuk nedir? Bu sorunun yanıtını sağlıklı bir yaklaşımla tanımlıyabiliyor muyuz? Aile yapısı içinde ona gereken değeri verebiliyor muyuz?

Türkiye'de veya Dünya'da, ailelerin bugünü olan ve geleceğin umudunu taşıyan çocukların, yaşama haklarının, nerede başlayıp, nerede bittiğinin belirlenmesinin minimum da olsa bilinmesi gerekmektedir. Ailenin çocuğa ilişkin kararlarının, hangi iktisadi-siyasal ilişkiler egemenliğinde, hangi toplumsal koşullarda belirlendiği olgusuna objektif yaklaşmak zorunludur.

Sosyo-ekonomik ilişkiler içinde alt-yapı insanlarının çocuklarına rasyonel yaklaşımlar görüntüsünde doğma hakkı bile tanınmamaktadır. Bu yaklaşım genelde tüm kapitalist ülkelerde ve az gelişmiş ülke ilişkilerinde görülebilir. Çünkü doğacak her çocuk, kesin iktisadi ve sosyal güvencelere sahip olmadıkça, aç bir boğaz ve fazlalıktır. Az gelişmiş ülkelerde «görece fazlalığın» büyük çoğunluğunu da çocuklar oluşturmaktadır.

Dünyada nüfus hızla artmakta Malthüs'ün 19. yy. başlarında çürütülen nüfus teorileri üzerine çağdışı tezler yasalara uydurulmaya çalışılmaktadır. Bu uygulmalardan da en büyük zararı çocuklar görmektedir.

Gelişmiş ülkelerse; dış göçler, savaşlar, yardım kesme, teknolojik imkanları kısıtlama vb. engellemelerle az gelişmiş ülkelerin nüfusunu kontrol eder. Yine en büyük yıkım, çocuklar üzerinde görülür. Az gelişmiş ülkelerin doğmuş çocuklarının, yaşam hakkı alabildiğine kısıtlanırken; gelişmiş ülkelerde bebek ticareti ilginç boyutlara ulaşmaktadır. Uluslararası bebek ticareti, bebek satış mağazaları, tüp bebekler, sperm bankaları gibi spekülasyonlar yaratarak yeni bir «kâr» kaynağı oluşturmaktadırlar.

Bir yandan da, dünya nüfus artışının, korkutucu teorisini gündemde tutan onlardır. Her konuya olduğu gibi, kapitalist ilişkilerde, çocuk olgusuna da «kâr» amacıyla yaklaşıldığı apaçık görünen bir gerçektir.

Milli gelir dağılımındaki, ekonomik gelir dengesizliklerinde oran büyüdükçe, az gelişmiş ülkelerde çocuk ölümlerindeki artışlar da fazlalaşmaktadır.

EĞİTİMLE İLGİLİ OLARAK

Nasıl çocuklar yetiştirmek istiyoruz, sağlıklı bir toplum için? İyi beslenmiş, sağlıkları korunmuş, iyi eğitilmiş ve geleceğe güvenle bakabilen, yurt dışına, işçi gönderimiyle,

kültürleri dağılmamış, çevresine yabancılaşmamış çocuklar.

1979 yılı Dünya Çocuk Yılı'ydı. Hangi değer yargılarını aktarıp, nasıl kişilikler kazandırıyoruz çocuklarımıza. Çocuk sorununun özü buradadır. Çünki; yanlış yaklaşımlar, eğitimsizlik, beslenme eksiklikleri şiddet —ki özellikle dayak— salgın hastalıklar gibi nedenlerle, çocuklar yaşamlarını kaybediyorlar.

Annelerin eğitimsizliği ve olanaksızlıkları, çocuğa öğretilenle, öğretenin uygulaması arasındaki çelişkiler de çocuk sağlığını olumsuz etkileyen nedenlerdendir.

(1) ABD'de %025
SSCB'de %020
Çekoslovakya'da %021

Yukarıdaki sayılar, eğitimsizlik ve olanaksızlıklar sonunda, yaşamlarını yitirmiş çocukları göstermektedir. Bu oran, tüm çocuk ölümleri dikkate alınırsa, geniş bir yer tutmaktadır.

Eğitimin amacı nedir? Eğitimin amacı okutmak değil, okuduğunu değerlendirip, olumlu yönde hayata uygulamaktır. Örneğin; Reklamlarla beyni yıkanan çocuklar, reklamlar doğrultusunda aldığı «kolalı-asitli» içeceklerle, birer mide hastası adayı durumundalar, günümüzde. Çocuk, sağlığını doğrudan etkileyen, olumsuz eğitim adı altında yaklaşımların kıskacında bırakılmakta «Kürtaja hayır» sloganlarıyla, hukuki açıdan «cenine» sahip çıkanlar; doğmuş çocukları ölümün kucağına bırakma politikasıyla, korkunç çelişkileri içinde nereye hizmet ederler acaba?

Eğitimsiz bırakılmış anaların çocuklarını facia, bazen ana karnında da yakalıyabiliyor. Türkiye gibi; kırsal kesimlerinde anaların, ikinci sınıf vatandaş durumunda olduğu bölgelerde, çocuğun ölüme giden yazgısı, çoğunlukla sakat doğmakla da başlar

(2) Nevşehir ilinde, 700 nüfuslu bir köyde akraba evlilikleri nedeniyle sakat çocuk doğumları çok sık rastlanan bir olgu haline gelmiştir. Yine bu köyde, dışarı köylerden kız alma ve kız verme gibi uygulamalar olmadığından, köy içi evliliklerin çoğu da sakatlar arasında olmaktadır. 50-60 kişi ise tümüyle bedensel ve ruhsal sakat durumundadır. Türkiye'de söz konusu köy durumunda birçok yerleşim merkezi vardır.

Özellikle Anadolu'da miras meselesi gibi nedenlerle kardeş çocukları evlilikleri kabarık bir sayı tutar.

Çocuk denecek yaşta evlendirilen çiftlerin, çocuk sahibi olmaya kalkmaları da iki yönlü facialara neden olmaktadır. Bebeğin ölü doğması, annenin doğumda ölmesi, bebeğin bakımsızlık diyebileceğimiz sebeplerle yaşamını yitirmesi gibi sonuçlar sık sık rastlanan durumlardır.

Uyuşturucu ve tutku verici maddeler nedeniyle sakat çocuk doğumları da, çocukların sağlıksız bir yaşama ilk adım atışları olmaktadır.

Çocuk ölüm nedenleri, annelerin eğitimsizliğine dek iniyorsa, öncelikle kadınlar eğitilmeli, anneliğe hazırlanmalıdırlar. Türkiye'de, sağlıklı ve bilinçli yurttaşlardan oluşacak; uygar bir toplumun yerleşmesi için öncelikle çocuklara gereken ilgi ve önemi gösterebilmeliyiz.

(3) Batılı ülkelerde ölü doğumlarla ilgili istatistiksel verilere bakacak olursak ölü doğumlarda erkekler kızlara göre %6 fazladır. Normal doğumlarda ise, erkeklerin sayısı % 10 kızlardan fazla olmakta. Araştırmacılar bu durum «Doğa dengesi için» diye bir çeşit açıklama getiriyorlar. Bir takım konjenital hastalıklar, erkek çocukları doğumda daha çabuk sarmaktaymış. Ekonomik dengesizlikler, enflasyon, geleceğe güvensizlik ve savaş tehditleri gibi nedenlerle, batılı çiftler en çok iki çocuk istiyorlar. Diğerleri, düşük kürtaj gibi uygulamalarla daha çoğalan hücreler halindeyken yok ediliyor. Görece fazlalıktan

söz eden sermaye çevrelerinin, Vatikan'ın, Papa'nın karşı çıkmalarına rağmen; ana karnında ölüme mahkum olan çocukları yaşatma çabaları ile tüm engellere göğüs geren bilim adamları da yok değil. Örneğin Chieti Üniversitesi İnsan Fizyolojisi Müdürü Prof. Pier Giorgio Data, bilimi böylesine yaşama kanalize etmiş bir doktor. Tıbbi müdahale sonunda, 700 gr.'dan az olan 18-24 haftalık ceninlerin «yapay anne ile bebek olabileceğini» kanıtlamış. Saint-Anne Hastahanesi'nde bir ekip oluşturarak hâlâ çalışıyor Prof. Data, 1960'lardan beri uğraş verdiği konuda.

TÜRKİYE'DE ÇOCUK ÖLÜMLERİ NEDENLERİNDEN BESLENME SORUNU

(*) Türkiye'de her 60 dakikada 169 bebek dünyaya geliyor. Doğan her 1000 çocuktan 130'u ise doğum sonrası ölüyor. (Dünyada ise her 60 dakikada doğan bebek sayısı 14 milyon 040) Türkiye'de doğan 1000 çocuktan 153'ü ise bir yaşına varmadan ölüyor. 0-4 yaş arası çocuk ölümlerinde en büyük etken beslenme yetersizliği.

0-4 yaş ölüm oranı : 59
%42 Kötü ve Yetersiz Beslenmeden
%34 Akciğer Hastalıklarından
%18 Bağırsak Hastalıklarından
ve diğer nedenlerle.

Kötü ve yetersiz beslenme ile ilgili, İzmir Tabip Odası'nca yapılan bir araştırma, yetersiz beslenmenin, çocuk ölümleri arasında doğrudan ilişkisi olduğu saptanmış.

Kişi başına 0-250 TL. düşen ailelerde kişi başına 4,35 gr. hayvansal protein tüketildiği ve buna karşılık bebek ölüm oranının %20 olduğu belirlenmiş. Kişi başına 2-3 bin TL. düşen ailelerde ise protein tüketimi 56,97 gr.'a yükselince, bebek ölüm oranı %01 olmuştur.

Ankara Etimesgut'da yapılan bir başka araştırma ise, beslenme yetersizliğiyle çocuk ölümlerinin bağlantısı tezini pekiştirmektedir.

Ölümlerinden iki gün önce; yemek yeme çağında bulunan çocuklardan 86'sının et veya yumurta, 37 çocuğun hayvansal protein almadığı, 14 çocuğun peynir-süt-yoğurt vb. gıdalar almadığı, 65 çocuğun bitkisel protein 96 çocuğun ise yeşil sebze ve meyve yemediği saptanmış.

Ayrıca ölümlerinden bir ay öncesine kadar: 31 çocuğun et-yumurta, 29'unun bitkisel-protein, 65'inin ise yeşil sebze yemediği saptanmıştır.(*)

Kırsal kesimlerde ve düşük gelir gruplu ailelerde; çocuk beslenmesinde hayvansal protein yerine tahıl ürünleriyle beslenme tercih edilmektedir. Hayvansal beslenme, tahıl ürünlerine göre 3,5 - 4 kat pahalı olmaktadır. Böylece çocuk ölümlerinde hem annenin hamilelik ve süt döneminde kötü beslenmesiyle, hem de çocukların doğrudan kötü beslenmeleriyle, beslenme faciası oluşmaktadır.

Yetersiz beslenme, ailenin çarpık eğitim yapısı, konut sorunundaki ilkel şartlarda bir çocuğun hayatta kalabilmesi, doğa üstü bir güç görünümüne giriyor. Dar gelirli aile çocukları, havasız, dar, güneşsiz, sağlığa aykırı konutlarda büyümeye zorlanıyor. Park, yeşil alan gibi çocuk psikolojisinde vazgeçilmez yerleri ise, spekülatörler parsellemiş durumdalar. Ne fizyolojik, ne de psikolojik olarak gelişme imkanına sahip olmayan çocuklardan, üstelik yarının iyi birer yurttaşı olmalarını isteyebiliyoruz.

Çocuğun gelişimi için yeni tesisler ve alanlar yapılmadığı gibi var olan faydalanma alanları da amaçlıca yok ediliyor. Örneğin:

Çocuk Esirgeme Kurumu gibi Devlet eliyle organize edilen bir kuruluşun uygulamalarına bakalım. ÇEK, kendi malı olan ve salt kimsesiz çocukların faydalanması için yapılan yüzme havuzunu kapatıp, sex filmleri oynatan bir sinemaya kiraya vermiştir. (23.7.1979, Politika Gazetesi)

Diyarbakır Üniversitesi Tıp Fakültesi, Çocuk Sağlığı Kürsüsü, kırsal alanlarda bebek ölüm oranlarının çok fazla olduğunu ve yetersiz beslenmenin ilk sırada yer aldığını doğrulamaktadır. Güneydoğu Anadolu'da çocuk ölüm oranı %35'e varmaktadır. Doğu Anadolu'da ise %50'ye kadar ulaştığı saptanmıştır. Beslenme dışında ölüm nedenleri ise yine beslenme ve sağlık şartlarıyla yakından ilişkilidir. Kızamık - tifo gibi salgın hastalıklar 0 - 1 yaş grubu bebeklerinde ölüm oranını yükseltmektedir. Hastalıklara karşı dirençsizlik doğmakta, bozuk ve yanlış beslenme, proteinden yoksun, tahıl ürünlerine dayalı beslenme ile çocukların yaşamı yavaş yavaş tükenişe gitmektedir. Çocuk yalnız enerji harcıyor, büyüme ve gelişmesi yeterli olamıyor çünkü, Fiziki ve psikolojik gelişimindeki eksiklikten dolayı da beyni gelişemiyor. Çocuğun ana karnından, 6 yaşına kadar iyi beslenmesi tüm yaşamında kalıcı etkiler yapmaktadır. Bu nedenledir ki çocuk ölümleri, ülkemizin sosyo-ekonomik yapısını belirleyen bir ölçüt olmaktadır. Çocuk ölümlerinde en ağır bedelleri, emekçi aileler ve çocukları ödemektedir, bu şartlarda.

(5) ÖLÜM NEDENİ HASTALIKLAR VE YAŞ GRUPLARI ARASINDA DAGILIMI

HASTALIK ADI	1977 YILI YAŞ GRUPLARI +0	0-1	1-4	1978 YILI YAŞ GRUPLARI +0	0-1	1-4
— Tifo	26	3	4	22	—	2
— Basilli Dizanteri	18	5	2	20	12	3
— Antreit-Diyareli	5365	3820	764	4701	3555	781
— Solunum Sist. Has.	1361	29	33	1299	24	42
— Difteri	19	5	7	12	2	6
— Boğmaca	33	21	11	22	18	3
— Kızamık	345	113	203	190	80	102
— Parazit Hastalık.	536	131	86	415	162	55
— Vitaminsizlikler Beslenme yetersizliği	461	172	44	433	135	36
— Menenjit	817	274	253	607	197	187
— Grip	98	55	16	51	33	11
— Anfizem	977	224	88	693	231	60
— Bağırsak Tıkanması	462	92	21	473	116	32
— Doğuştan gelen anormallikler	64	64	—	115	115	—

NOT: Çiçek, Veba, Kolera ve Sıtma hastalıklarında ölüm nedeni olarak sayısal eksilmeler görülmektedir.

Kaynak: (1977-1978 yılı, Devlet İstatistik Enstitüsü, Türkiye'de Ölüm İstatistikleri)

(6) 0 - 1 YAŞ ARASI ÖLÜMLER VE İLLERDE DAĞILIMI

İl Adı	Toplam	Çocukların aylık olarak gösterilmesi 1	2	3	4	5	6	10
Adıyaman	113	23	16	16	9	3	13	15
Ağrı	205	29	35	27	22	11	18	10
Amasya	430	49	44	65	54	48	52	24
Çorum	464	71	51	59	53	46	51	19
Erzurum	867	162	135	135	88	85	66	41
Ankara	243	21	32	51	36	23	24	4
İzmir	38	5	4	10	7	1	4	1
Hakkari	6	3	—	—	—	—	—	—

Kaynak: (1977-1978 yılı, Devlet İstatistik Enstitüsü, Türkiye'de Ölüm İstatistikleri)

Ankara ve İzmir gibi, gelişmiş şehirlerde, çocuk ölüm oranları nüfusa göre oldukça düşüktür.

Sosyalizasyon bölgelerinden derlenen ölüm istatistiklerinde az gelişmiş yörelere bakıldığında çocuklardaki ölüm sayısı fazlalığı dikkati çekecek kadar büyük bir sayı tutmaktadır. Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı belirli bir plan çerçevesinde sağlık hizmetlerini toplumsallaştırmak çalışmaları yapmak amacıyla sosyalizasyon bölgeleri kurmuştur. Sağlık hizmeti götürmek amacıyla, 1974 yılına kadar 25 il sosyalizasyon kapsamında idi. 1975' den sonra bu sayı 30'a çıkmıştır. 1976'da ise 35'e ulaşmıştır. Ankara, İstanbul, İzmir gibi bazı pilot bölgeler sosyalizasyon kapsamı dışında bırakılmıştır. Sosyalizasyon bölgeleri ulaşım zorlukları teknolojik yoksulluklar gözönüne alınarak kırsal kesimleri içine alacak şekilde saptanmıştır.

BİR AYLIKTAN KÜÇÜK ÖLÜMLER

Adıyaman	81
Ağrı	104
Bolu	151
Çorum	259

Gelişme ölçütü gibi 0-1 yaş arasındaki ölüm oranı çok yüksektir. Düşük gelir grupları ve kanalizasyonsuz, susuz, kirli çevrelerde yaşamaya zorunlu olmak gibi sosyal hizmetlerden yoksunluk bu oranı yükseltmektedir.

(7) TÜRKİYE GENELİNDE ÇOCUK ÖLÜMLERİNDE YAŞ GRUPLARI ARASINDA AYLARA GÖRE DAĞILIMI

(1977 Yılı DİE Kaynaklarına Göre)

Yaş Grupları	Toplam Çocuk Ölümleri	Aylara Dağılımı Ocak	Şubat	Mart	Mayıs
0-1	14005	1317	1397	1454	
1-4	3295	388	367	419	
5-4	1186	114	141	128	119

İLLERDE TOPLAM ÖLÜMLER VE ÇOCUK ÖLÜMLERİ SAYISI

	Toplam	Çocuk ö.
AFYON	1129	362
ANKARA	15551	6346
ERZURUM	1519	815
ANTAKYA	1607	676

Çocuk ölümlerindeki sayı, toplam ölümlere göre oldukça fazla bir yer tutmaktadır.

(8) ÇOCUK ÖLÜMLERİNİN YAŞ GRUPLARI ARASINDA İLLERE GÖRE DAĞILIMI

1977 YILI İLLER	YAŞ GRUPLARI 0-1	1-4	5-14
Amasya	627	138	45
Çorum	723	150	60
Erzurum	1282	213	71
Gümüşhane	608	75	30
Giresun	479	101	35
Kars	1214	174	44
Nevşehir	541	90	37
Niğde	602	121	41
Malatya	574	138	44
Trabzon	703	155	99
Tunceli	234	34	15
Van	531	15	7

İllerin nüfuslarına oranla, özellikle 0-1 yaş arası çocuk ölümleri çok büyük bir sayı tutmaktadır.

Ulaşım zorluğu çekilen bölgelere teknolojik ve eğitim hizmetlerinin yeterince götürülememesi, özellikle iklim açısından sıcaklık farkları olan iklimlerin gözüktüğü yerlerde çocuk ölümlerinde sayı fazlalaşmaktadır.

ÇALIŞAN ANNELER SORUNU VE ÇOCUKLARI

(9) F. Engels'in bir sözüne değinmeden olmayacak. «Ailede burjuva olan erkek, proleter olan kadındır» der. Genellikle çalışan kadının durumu bunu doğrular. Dar gelirli ailelerde kadın da çalışmak zorundadır. Ana olduğu halde, çocuğuyla ilgilenebilecek zamanı, çalıştığı sürece devlet politikası saptar. Ana olan kadının, çocuğunu hayata hazırlama isteği onun en vazgeçilmez hakkıdır. Türkiye'de kısır kadın sayısı da az olduğundan 15-49 yaş arası 6,5 milyon doğurgan kadın ana olmakta. (Hacettepe Ünv. Nüfus Etüdleri Ens. İstatistiklerinden)

		Doğum sonu izni
a)	Türkiye	6 hafta
b)	Federal Almanya	14 »
	Fransa	14 »
	Danimarka	14 »
c)	Finlandiya	26 »
	Çekoslavakya	26 »
	Macaristan	26 »
	D. Almanya	26 »
	Polonya	26 »
d)	İsveç	7 ay

Uluslararası Çalışma Örgütü ise doğum sonu iznin 3 ay olması gerektiğini savunmakta.

İş Kanunu'nun 81. maddesi 100 - 300 kadının çalıştığı yerlerin çalışanlarına 0-6 yaş grubu çocukları için kreş açmasını zorunlu yükümlülük der.. Oysa bu kanun, sadece satırlarda kalmakta, çok az uygulaması görülmektedir.

Kreşler yoktur veya özel kreşler çok pahalıdır. Çarpık sanayileşmenin kurbanı çocuklara da ya yaşlı biri bakar veya çocukluğunu yaşayamayan bir çocuk. Örnek (9) Ankara'da çocukların %60'ını aile büyükleri bakmaya çalışıyor. Sonuçları yine anne ve çocuğu üzerinde yıkıma gidebilmektedir. Çocukları, eğitim eksikliğinin bir parçası olarak, çoğu kez sokak eğitmektedir. Cinsellik konusunda da, sokak eğitimi alan çocuğun bilgileri, okul-aile-sokak üçlemesi içinde tam bir çelişki içindedir. Az da olsa çocuk ölümlerinde, bu konunun etkinliği de görülmektedir. 100 binin üzerinde ailenin mağara ve çadırda yaşadığı, konutların %62'sinin tuvaletinin bile olmadığı bir ortamda çocuk sağlığı tartışılabilir mi? Gerçek apaçık ortadadır.

DÜNYADA ÇOCUK ÖLÜMLERİ

Değişik ülkelerdeki çocuklarla ilgili uygulamalarda, ülkelerin nüfus politikasını ve sosyo-ekonomik yapılarını çarpıcı biçimde anlatabiliyor bizlere.

(10) Dünyada, yasadışı kürtajdan ölüm oranı normal doğumun 8 katıdır. Şili'de, kadın ölümlerinin %35'ini, kürtaj sonucu yaşamını kaybedenler teşkil ediyor. Doğmadan ölen çocukların sayısının bu kadar fazla olması doğal mıdır?

(11) Brezilya'da Rio de Janerio kentinde, bir fabrika projesi uğruna 5 çocuk kurban edilmiştir. Az gelişmiş ülkelerde sermaye çevrelerinin çocuk olgusuna yaklaşımları bu boyutlara varabilmektedir.

(12) Atlantik Okyanusu'nda Orta Amerika yakınlarındaki Karaibler'de de gelişmemiş ülkelerin çocuk politikasına değinelim.

Karaibler'de Duvali Kabilesinin diktatörlüğünde, tanesi 11 dolardan (bugün ortalama 1254 TL), Dominik Cumhuriyeti'ndeki iş adamlarına, maden ve tarlalarda çalıştırılması için satılan çocuklar var günümüzde. Emeğinin karşılığı olarak boğaz tokluğu «ücret»i ödenen ve bu ağır çalışma şartlarında yaşları 14'ün altında olan, sayıları milyona yaklaşan çocuk ölüyor bu uygulamalarla.

(14) Endonezya'da, yoksul ailelerden bebek satın alıp, Hollanda'da satan şebeke, bu alımsatım işlerinde ölen çocukların sayısını tam olarak belirtememiştir.

(15) Filistinli çocukları öldürmek için, uçaklardan oyuncak şeklinde bomba atan siyonist saldırganları tarih yargılayacaktır. 1948'de Beyr Yasin'de, 1956'da Kazer Kasım'da, Güney Lübnan'da ve diğer işgal altındaki topraklarda baş hedef çocuklardır.

Afrika'da, Hindistan'da, Kenya'da açlıktan ölen çocuklar, silahlanma yarışı içindeki emperyalist ülkelerin politikalarının uzantılarıdır.

Birleşmiş Milletler'in bir kolu olan UNICEF, görkemli balolarıyla, aç midelere bir yudum su verir görüntüsündedir sadece. Soruna rasyonel bir çözüm getirilmesi gerekmektedir.

ABD'de Ku Klux Klan ırkçı örgütü, çocuklara gerilla eğitimi yaptırarak çocukları renk ayrımı şartlandırmasıyla birbirlerini katleder duruma getirmektedir. Houston yakınlarında, Puller Kampı'nda, çocuklara AR 15 tüfekleriyle eğitim yaptırılıyor. Türkiye'de ise; evlilik dışı çocukların, sosyal haklardan yararlanabilmesi için Anayasa Mahkemesi'ne ancak 1979'larda başvuranlar olmuştur. Kapılara, cami avlularına bırakılmak suretiyle donarak ölen çocuklarsa sık sık basınımıza konu olmakta. Sağlık Bakanlığı, Milli Eğitim Bakanlığı, Sosyal Güvenlik Bakanlığı ortak hazırladıkları yasa tasarısıyla kimsesiz çocuklara sahip çıkma meselesini gündeme getirmişlerdi (24.2.1981). Konu hâlâ, gündemdedir, soruna tam bir çözüm getirilememiştir henüz.

1 milyon 250 bin korunmaya muhtaç çocuktan ancak 16 bin 636'sına yer bulunabilmiştir. Geriye kalan çocukların durumu ise korunmamaktan beterdir. Ankara, Kızılcahamam Yetiştirme Yurdu'nda kimsesiz 7-10 yaş arası 17 erkek çocuğun hepsine tecavüz edildiği saptanmıştır. Ayaş ve Yenimahalle 50. Yıl Yetiştirme Yurdu'nda, İzmir'de çeşitli koruma yurtlarında da tecavüz olayları olmuştur. (1980 yılı, ikinci yarısını kapsayan sayı ve olaylar.)

Çocuk ölümlerine bir neden de şiddettir. Eğitim amacıyla yapıldığı sanılan veya ailenin değişik nedenlerle öfkesine maruz kalmış çocuklarda, dayak sonucu ölenlerin sayısı da

oldukça fazladır. Örneğin[18] Londra'da, 11 aylık kızını döverek öldüren Kıbrıs'lı mühendisin, çocuğu dövmeye 6 haftalıkken başladığı anlaşılmıştır. Sayıları o kadar çoktur ki dayak sonucu ölen çocukların.

İsveç yasalarında ise, «Anne-babanın çocuklarını dövmeleri, onlara küçük düşürücü şekilde davranmaları» yasaktır. Ülkemizde ise; dayağın bir eğitim aracı olduğu tezini savunanlar ve uygulayanlar, küçümsenmeyecek kadar çoktur. Çocuklara bedensel ceza vermek, onlara yapmış oldukları işin yanlışlığını öğretemez. Çocuklar böyle durumlarda, hatasını anlamak yerine, cezadan kurtulmak amacına yönelirler.

ÇOCUK EMEKÇİLER ÇIRAKLARIN DURUMU

7.1.1981 günlü basında, çalışan çocukların yaşı konusunda haberler vardı. 15 yaşından küçük çocukların çalıştırılmasına izin verilmemesi isteniyordu. Çocukların erken yaşta çalışmalarının, çocuk sağlığı açısından ve toplum için zararlı olduğu tezi savunuldu.

İst. Üniversitesi Hukuk Fakültesi, İş Hukuku ve Sosyal Güvenlik Enstitüsü çalışan çocuklar konusunda araştırmalar yapıp, uygulamaların nasıl ve ne yönde olacağı konusunda raporlar hazırlamaktadır. Çok çocuklu Enstitü Türkiye'de çalışan çocuk yaşının 12' den 15'e çıkarılması gerektiğini savunmaktadır. Çok çocuklu aileler, dar gelirlilik ve gerekli öğrenim yoksunluğu, çocukların erken yaşta, düşük ücretle çalışmalarını getiriyor. Uluslararası Çalışma Örgütü ise, çalışma yaşını çocuklarda 15 olarak belirlemiştir.

[16] İlk okula gitme zorunluluğu yasalaşmış olmasına rağmen, 1980 yılında, okuma-yazma olanağı bulamayanların sayısı %87.5'dir. Buna göre, Türkiye'de 763 bin çocuk okuma olanağından yoksundur. Dolayısıyla uygulamada da yeterli denetim sisteminin kurulamamış olmasından, zarar yine çocuklara ödetilmekte. Erken yaşta çalışma, hem fizyolojik hem de psikolojik açıdan çocuk sağlığını bozmakta.

Çıraklık adı altında, çok ağır iş koşullarında, yarı aç yarı tok çalışan çocuklar, ne derece meslek öğrensin düşüncesini doğrulayabilirler. Oto tamirhanelerinde ve ağır sanayi gibi çalışma yerlerinde, çocuğun emeğinin tükendiği nokta ölüm olmaktadır.

[17] Çoğu kez ustası tarafından sömürülen, küçük yaşta büyük sorumluluklar yüklenen çocuklar arasında çalışma oranı %77,6 - %83 arasındadır. Suça itilme ve ölümle sonuçlanan iş kazaları da bu oranda yüksek olmaktadır. Toplumsal çarpıklıkların kurbanı olan çocuklar bunalımlarını elbette topluma yansıtmış olacaklardır. Çalışan çocuğun ve ailesinin paraya gereksinimi vardır. Ücret konusunda hırslı ve girişken olmaması, ailesine ekonomik katkıda bulunma zorunluluğu, sendikalı-sigortalı olmak gibi sosyal haklar konusunda dirençsizliği, bu ucuz emek gücünün sonuçta yaşamla bağlarını koparabilmektedir. Çocuk işçiler endüstrinin büyük yükünü çekerler. Çalıştırıldıkları yerlerde, iş kazaları oranı çok yüksektir. Oto tamirhaneleri - marangozhaneler gibi çalıştırıldıkları iş yerleri, onlara oyun yeri olarak bile tehlikeli olabilen çevrelerdir. Sosyal yaşantıdan çalışma konusunda bilgi ve örgütten yoksun olduklarından, iş kazalarının en büyük kurbanıdırlar.

Ayakkabı boyacısı, simitçi, çiklet ve kaçak sigara gibi belli çevrelerce sömürülen çocukların durumu da karanlıkta kalmıştır.

Çocuk emeğinin sömürülmesinin önlenmesi, kimsesiz çocukların korunması, çocuk eğitimindeki olumlu çalışmalar devletten beklenen organizasyonlardır.

Aile, toplum ve devlet olarak çocuklarımıza sahip çıkmalıyız. Çıkar çatışmaları, silahlanma yarışları içinde yaşam kavgası veren çocuklarımızın hayatlarını biraz da olsa güzelleştirmeye çalışmalıyız.

K a y n a k l a r :

(1) 7.1.1980, Cumhuriyet gazetesi
(2) 20.4.1981, » »
(3) » » »
(4) 7.1.1980, » »
(5) D.İ.E. 1977/1978 Türkiye'de Ölüm İstatistikleri
(6) » » » » »
(7) » » » » »
(8) » » » » »
(9) Hacettepe Ünv. Nüfus İstatistikleri Enst. Yay.
(10) Cumhuriyet, Aydınlık ve Milliyet'ten.
(11) » » »
(12) 19.8.1979, Milliyet gazetesi.
(14) Cumhuriyet, Aydınlık ve Milliyet'ten.
(15) » » »
(16) İst. Ünv. Huk. Fak. İş H. Sosyal Güvenlik H. Ens. verilerinden.
(17) İst. Ünv. Huk. Fak. İş H. Sosyal Güvenlik H. Ens. verilerinden.
(18) 16.6.1981, Hürriyet gazetesi.

N O T : Diğer sayısal kaynaklar olarak H.Ü. ve D.İ.E.'den alıntılar yapılmıştır.

Erdinç Baklay'la Söyleşi

Soru) **Evrensel boyutlardan bakıldığında seramik sanatımızın bugünkü durumu?**

Yanıt) Türk seramik sanatı evrensel boyutlarda kendini çok az kıyaslayabilen bir sanat dalımızdır. Çünkü bu kıyaslama en doğru olarak, sanat ürünlerinin birleşik sergilerde, yarışmalarda, sempozyumlarda topluca değerlendirilmesiyle yapılabilir. Türk seramik sanatçısının böyle kıyaslamalara çok az fırsatı olmuştur. Bugüne dek Devletin bu konuda, yok denecek kadar az girişimi, dahası telaşı olmamıştır. Türk seramik sanatçısı bütün bu kıyaslamaları kendi özel çabası ile yarattığı sergi veya yarışma imkanlarıyla görme şansına sahiptir. Ülkemizde bu şansı yaratmak ise, önce sanatçının ekonomik imkanları, sonra çevresiyle orantılıdır. Hatta daha çok çevresiyle orantılıdır. Bunun için sayısı parmaklarımızın sayısını geçmeyen sanatçımız ancak bu kıyaslama imkanını bulabilmiş yapıtlarının ne düzeyde olduğunu somut olarak karşılaştırabilmiştir. Yalnız burada şunu söylemek gereklidir, kendilerine yurt dışı sergi vs. imkanlarını yaratan bütün sanatçılar Türk seramik sanatı adına yetkilimidirler? Yarattıkları bu yurt dışı imkanlarda Türk sanatı adına söyleyecek sözleri var mıdır? Bu biraz su götürür.

Yukarıda anlattığım gibi, uluslararası bir beraberlikte sanatçılarımızın yapıtlarını sergileyebilsek ve bu sanat dalında neredeyiz, ne kadar teknik ne kadar artistik beceriye sahibiz bunu karşılaştırabilse idik, nasıl bir hükme varırdık? Ben seramik öğretim üyesi olduğum için devamlı dünya seramik sanatını ve ülkemiz seramik sanatını yakınen izliyorum. Böyle bir karşılaştırma iki yönden yapılabilir. Bir teknik yönden, iki artistik yönden. Şimdi bunları teker teker karşılaştıralım.

Gelişmiş ülkelerin seramik sanatçıları yapıtlarını çok gelişmiş bir teknolojinin imkanlarıyla oluşturuyorlar. Ülkelerinde çok gelişmiş bulunan seramik endüstrisinin imkanlarını yapıtlarında kesin olarak görmek mümkün. Çok güzel sırlar ve çamurlar örneğin inanılmaz derecede ince çalışılabilen kar beyazı porselenler sanatçının yapıtına güç katıyor.. Zevkli bir buluşa, ve sağlam bir forma sahip olmıyan yapıtlar dahi bu imkanlarla bir başka güzel gözüküyorlar. Hatta teknik, artistik becerinin önünde yürüyor.

Bizde sanatçı bu imkanlardan yoksun. Önce seramik endüstrisi fazla, gelişmiş vaziyette değil, birçok fabrika bütün teknolojisini dışarıdan ithal etmek zorunluluğunda. Fabrikaların çoğu yabancı teknolojiye dayatılarak kurulduğundan, en fazla tüketilen malzeme olan sır bile dış satımla getirilmese bazı fabrikaların imalatı duracak. Onun için zaten ekonomik koşulları çok kısıtlı olan Türk seramikçisi bir çok teknik imkandan yoksun. Gelişmiş ülkeler seramikçileri boya fırçasından, her renk ve her kalite sır ve çamuruna kadar akla gelen her malzemesini satın alma şansına sahip. Türk seramikçileri bu en temel ihtiyaçtan yoksun. Malzemelerin ancak ülkemizde bulunabilenlerini ya bazı fabrikalarla kurduğu dostça ilişkilerle sağlıyor ya da kendisi yapmaya çalışı-

Bakla'nın heykellerinden

yor. O zaman bu imkanları sağlamamış bulunan ve seramik öğrenimi görmemiş çok yetenekli bir kişinin Türkiye'de seramik yapabilmesi olanaksız gibi bir şey. Dolayısıyla Türk seramik sanatçısı ile gelişmiş ülkeler sanatçıları arasında tartışmasız bu fark var.

Gelelim ikinci konuya yani artistik beceriye. Gelişmiş ülke sanatçıları şüphesiz endüstrinin de yarattığı imkanlarla büyük bir arayış içinde. Hatta bu arayış bazen zorlamaya dönüşüyor. Ülkelerindeki ekonomik refahın kendi paylarında, çok rahat ortamlarda ve bol zamanda nasibini alan bu sanatçılar, neresinden bakarsanız bakın birkaç yüzyıllık kültür birikimlerini yapıtlarına aktarıyorlar. Çok defa tüketim endüstrisinin düzenlediği moda akımları gelişmiş ülkeler seramik sanatında görmek mümkün. Bu pek tabi moda yapıtlar adına yarınlara taze kalmama sorununu da getiriyor beraberinde. Bazen de endüstrinin yarattığı çok yeni teknolojik bir malzeme ile yapılan o gün için çok orjinal görüntülü yapıtlar daha sonraları endüstrinin çok yeni olarak piyasaya sürdüğü teknikler veya malzemeler ile gene modası geçmiş, eski suratlı olma görüntüsünde.

Artistik beceri yönünden Türk seramik sanatçılarının hiçbir ülke sanatçılarından geri kalmayacağı kanısındayım. Sanatçılarımız yapıtlarını, büyük bir içtenlik, özgünlük içinde yapıyor ve telaşsızlığı, endişesizliği yansıtıyorlar. Bunun çok köklü bir sanat hazinemizden kaynaklandığını söyliyebilirim. Dünyanın en eski seramik buluntularına vatan olmuş bir ülkenin sanatçıları seramikçilerimiz. Müzelerimizi, yapıtlarımızı süsleyen yüzbinlerce eser pek tabiidir ki sanatçılarımıza esin kaynağı. Yalnız seramikçiliği bir hobi veya sosyetik bir gösteri aracı sayan, adı seramik sanatçısına çıkmış kişiler de yok değil. Bunlar kısır bir döngü içinde sanatta hiçbir aşamaya varmadan şık gösterilerine devam ediyorlar. Özetlersek, Türk seramik sanatçısı, çok gelişmiş teknik imkanlara kavuşursa, gündelik ekonomik mücadelesinden sanatına vakit ayırabilirse, devletin imkanları onları destekler, uluslararası sergi imkanları yaratır, sanatçının dünya seramik teknolojisindeki gelişmeleri takip etmesini temin eder ise hiçbir gelişmiş ülke seramik sanatı Türk seramik sanatından ötede olamaz. En azından sürdürülecek yarışmada koşullar eşittir.

Bu noktada, gelişmiş ülke sanatçılarının, makineleşmiş toplumların robotlaşmış sanatçıları olduklarını, her geçen gün his dünyalarının yok olduğunu, sanatlarında tekrarlara sürüklendiklerini de söylemek gereklidir. Günümüz Türk sanatçısı daha endüstriye kolunu kaptırmamıştır. Bu büyük bir avantajdır ve bu avantaj çok özgün yapıtlar yaratmaya götürebilir sanatçılarımızı.

Soru) Dünden bakıldığında seramik sanatımızın son elli yılı...

Bakla'nın heykellerinden

Yanıtı Zenaat ile sanat kavramlarına kesin bir çizgi çeker, birbirinden ayırırsak, seramik sanatımızı elli yıl geriye taşımağa olanak yok. Yani kişisel sergilerin açıldığı, seramik eğitiminin sanatsal bir yoğunluk kazandığı yılları en fazla otuz yıl geriye taşıyabilmek olanağı var. Kesin olarak elli yıl geriye bakmak istersek, yalnız halkın geleneksel seramik sanatı olan çömlekçiliği ve giderek özünü ve sanat tekniğini kaybetmiş olan Kütahya seramikçiliğini bulabiliriz.

Seramik öğrenimlerini yurt dışında tamamlamış bulunan birkaç sanatçı ve öğretim görevlisinin başlattığı ilk çalışmalar ve sergiler, o günler için bir seramik endüstrisi kurulmadığından bütünüyle dışardan sağlanan malzemelerle gerçekleştirilmiştir.

1960'lara yakın tarihlerde kurulmaya başlayan seramik endüstrisi yanında Tatbiki Güzel Sanatlar Yüksek Okulu'nun ve Devlet Güzel Sanatlar Akademisi'nin devamlı bir seramik eğitimini sürdürmeğe başlamış olması seramikte çağdaş yönelimleri ürünlemeye ortam hazırlamış oldu. Yaklaşık yirmi yılı aşkın süredir bu kurumların yetiştirdiği mezunlar ve yurt dışında öğrenimini sürdüren seramikçiler, çağdaş Türk seramik sanatının bugününü oluşturdular.

1967 yılında İstanbul'da açılan Uluslararası Beşinci Seramik Sergisi bizim seramik sanatçılarına ve seramik severlere yukarıda sözünü ettiğim uluslararası bir karşılaştırmaya ortam hazırladı ve o zaman gördük ki, çok kısa bir geçmişe rağmen diğer ülkelerin seramik ustalarından ülkemiz sanatçıları ülkemizin pekçok konuda geri kaldığı gibi geri değil. Çok kısa bir geçmiş derken pek tabiidir ki, seramik tarihi geçmişimizi kastetmiyor, tamamen batı seramik sanatının kendi ulaşımı içindeki boyutlarını vurguluyorum.

Bu ilk uluslararası karşılaştırma çok köklü bir halk sanatı olan seramik sanatımızın günümüz seramik sanatçılarına çok zengin bir birikim hazırlamış olduğunu kanıtlamış bulunuyordu. Daha sonraki yıllarda seramik endüstrisi ülkemiz endüstrisinin en güçlü dallarından başlıcası oldu. Çünkü ülkemizde çok zengin hammadde kaynakları vardı. Düne kadar dağlarımızı, bayırlarımızı kaplayan milyonlarca ton kaolin ve feldisspatı Fransa'dan getirtiyorduk. Seramik

Bakla'nın heykellerinden

teknolojisi öğrenildikçe ülkemizde birkaç hammadde dışında hiçbir eksik bulunmadığını gördük. Bu olanakları, seramik teknolojisini sağlam öğrenmiş bulunan seramikçiler, sır ve çamurlarını kendileri yaparak değerlendirmeğe başladılar. Böylece malzeme eksikliği düne oranla büyük ölçüde giderildi ve yapıtlarda artistik boyutla teknik boyut birbirini tamamlamağa başladı.

Günümüz sanat ortamında yine de yılda bir iki seramik sergisinden fazlası açılamıyor. Bunun bence sebebi, özel atölyesi olan seramik sanatçısı sayısının çok az oluşu ve yalnız sanatsal çalışmalarla geçimin sağlanamamasıdır... Yani seramik sanatçısı günlük geçimini temin etme telaşında ise ve ekonomisi bir atölye kuracak düzeyde değilse sergi açma şansına sahip değildir.

Günümüz seramikçileri seramik sanatımızı hangi düzeye eriştirmişlerdir? sorusuna cevap vermek gerekirse şöyle bir yorum yapılabilir.

Dünya ölçüsünde çağdaş seramik sanatını incelersek görürüz ki, ülkelerin ekserisi milli bir karakter oluşturmuştur. Bu milli karakter, kesin olarak o ülkenin kültür birikiminin yansımasıdır. Bu öylesine belirgindir ki, uluslararası bir sergide sanatçılar ve milletler bilinmese dahi yapıtların genel esprisi hangi ülke seramiği olduğunu seyirciye mutlaka verir. İşte bizim seramik sanatımızda bu eksiktir. Çünkü, diğer uluslar gibi kendi kültürümüze eğilmek yerine, biz kör bellemiş gibi bir batı tutkunuyuz. Batıya benzesin de ne olursa olsun... Hangi değer ölçüsüne göre, hangi birikimin yansıması olarak batı? Bunu bilmemize hiç gerek yoktur. Batı sanatçılarının yaptıklarına benzesin yeter. Ve neticede batıya benzetme telaşı bizim sanatlarımızı kötü birer batı kopyası olmaktan öteye götüremez. Başkası olamaz çünkü, kaynaklarını çok iyi bilmediğimiz, hiç tanımadığımız bir kültür birikimi bizi nasıl soylu bir sanata götürebilir ki? İşte onun için sanatlarımız hiç bir yere varamaz. Ayrıca batıya benzetmeğe çalıştığımız sanatımızın tenkidini de batıya yaptırmaya çalışır, üstelik yaptığımız onların sanat ürünlerine benziyen kötü kopyalara takdir bekler bunu bulamazsak üzülür hayretler içinde kalırız. Halbuki öylesine köklü bir kültür birikimimiz var ki, bu birikimi kesin olarak batıda bulmaya imkan yok. Düşünün dünyanın en eski seramiği bizim topraklarımızda bulunmuş ve bizim müzelerimizi süslemekte... Dünyanın hiçbir ülkesinde yapılar bizdeki gibi eski, soylu ve kalıcı seramik panolar ile süslenmemiş. Ve müzelerimiz yüzyılların armağanları ile öylesine muhteşem ki, öylesine dolu ki her müzemizdeki eserler ile ayrıca on müze daha açılabilir. Müzelerin yalnız bizim kültürümüzü yansıtmasını bir kenara bırakın, mesela bizim müzelerimizdeki çin porselenleri kolleksiyonu bugün Çin müzelerinde dahi yok. Etnoğrafyamız öylesine zengin ki mesela yalnızca yün çoraplar üzerindeki desenler üzerine ciltler dolusu araştırma yapmak gerekir... Ve Anadolu çömlekçiliği, medeniyetin her türlü buluşuyla yok edilmeye zorlansa bile gene dipdiri gene soyluluğundan hiç bir şey kaybetmemiş. İşte bütün bu birikimlerden yararlanmak her sanatçının hemen elinin altında. Yapılacak birkaç araştırma sanatçıya hemen geniş ufuklar açıverecek ve bu ufuklar yukarıda bahsettiğim Türk seramiği karakterini doğuruverecek. Onun için seramik sanatçılarımıza (ve bütün sanatçılarımıza) batının kötü kopyalarını yapmayı bir kenara bırakıp kendi birikimlerimizi kullanmayı öneriyorum.

Soru) **Yurt dışında Türkiye adına öğretim görmüş kişilerin Türk seramikçiliğine katkısı nedir?**

Yanıt) Şüphesiz olmuştur. Bilhassa seramik konusunda hiç bir şeyin bilinmediği ve hiç bir seramik malzemesi bulunmadığı tarihlerde çok faydalı olan kişileri tanıyorum. Ancak günümüzde bu öğrenimi görmüş olan kişilerin faydalı olduklarına inanmıyorum. Çünkü son otuz yıl içinde bir çok seramikçi kendini yetiştirdi. İki kurumumuz teknik ve artistik yönde eğitim sürdürüyor, yurt dışında eğitim görmüş kişiler bugün için ancak batıda uygulanan bazı teknikleri yurdumuza getirebilirler (artistik konuda bir şey getiremiyeceklerini yukarıda anlattım), fakat uygulama gösteriyor ki bu kişilerin hemen ekseriyeti fazladan bildiğini başka sanatçılara aktarmamakta (belki sanatçı krskançlığı). Bilgi dağarcığındakileri her seramikçiye veren bir iki kişi dışında kimseyi tanımıyorum. Ayrıca, bu kişilerin sanatımıza aktaracakları teknikleri zaten devamlı gelişen endüstri bizlere kadar ulaştırıyor ve hatta bu çok daha hızlı oluyor.

Tiyatro

1960 Sonrası Türk Tiyatrosu

HAYATİ ASILYAZICI

I — Türk Tiyatrosuna Genel Bakış

Türk Tiyatrosu, tarihsel evrelerine göre değişiyor. Örneğin Geleneksel Türk Tiyatrosu, Tanzimat ve İstibdat Döneminde Türk Tiyatrosu (1839-1908), Meşrutiyet Döneminde Türk Tiyatrosu (1908-1923) diye ayırmak sanırız en doğru olanıdır.[1] Bir başka sıralamayı Refik Ahmet Sevengil'de görüyoruz.[2] Geleneksel Türk Tiyatrosunu yine Metin And, Kukla - Karagöz - Ortaoyunu diye değerlendirmektedir. Selim Nüzhet Gerçek'in Türk Temaşası'nı Meddah - Karagöz - Ortaoyunu biçiminde tanımladığını biliyoruz.[3] Oysa Refik Ahmet Sevengil, Türk Tiyatro Tarihini; «Eski Türklerde Dram Sanatı - Opera Sanatı ile İlk Temaslarımız - Tanzimat Tiyatrosu - Saray Tiyatrosu - Meşrutiyet Tiyatrosu» başlıklarıyla beş ayrı bölümde toplamaktadır.

Özdemir Nutku, iki ciltlik Dünya Tiyatrosu Tarihi'ni yazdığı yapıtında, Ondokuzuncu Yüzyılda Türk Tiyatrosu'nu ayrı bir başlık altında değerlendirmekte, Yirminci Yüzyılda yine Türk Tiyatrosu'nu Meşrutiyet'ten Önceki, Meşrutiyet'ten Sonraki diye ikiye ayırmaktadır. Cumhuriyet Tiyatrosu bu bölümde inceleniyor.[4] Cevdet Kudret'in Geleneksel Türk Tiyatrosu üstüne yaptığı çalışmalarda; üç ciltlik Karagöz'ü ile tek ciltte değerlendirdiği «Ortaoyunu»[5] adlı yapıtlar, Türk Tiyatrosunu belgeler ve kaynaklar açısından zenginleştirmiştir.

Evrelere göre Türk Tiyatrosu, 1960 sonrası değerlendirildi. Bu dönem, özgün ve gerçekten de başarılı çalışmaların yapıldığı yıllardır. 58 yıllık Cumhuriyet Tiyatrosunun da aslında evreleri vardır. Tek ve çok partili dönemlere göre Türk Tiyatrosunun değerlendirilmesi gerekir kanımızca. 1960 sonrası tiyatromuzun ülkenin toplumsal yapısıyla sıkı sıkıya ilişkili olduğunu yapacağımız araştırmalar ortaya koyacaktır.

Türkiye'nin yenilenme çabaları ile çağdaşlaşma kavramları arasında önemli farklar vardır. Örgüt, parti, sınıf gerçeğine dayanan evreleri toplumsal değişimden ve sosyo-politik yöntemlerden soyutlayamayız kuşkusuz. Sözgelimi Cumhuriyet Tiyatrosu, çağdaşlaşmayı Batılılaşma ile karıştırmış, giderek ulusal tiyatro yaratma yerine aktarmacılık yeğlenmiştir. Bütün bunların Türk Tiyatrosunda ayrı ayrı yerleri vardır. Tarihsel gelişimi içerisinde değişik yöntemli akımların düzensiz biçimde kullanıldığı evreleri olmuştur.

Bugün Batılılaşmanın doğurduğu sakıncalar bilinmekle birlikte, Türkiye'nin çağdaşlaşmasında geç kalınmasının çeşitli nedenleri vardır: Sosyo-ekonomik açıdan değerlendirildiğinde Türk Tiyatrosunun geçmişe oranla büyük aşamalara girdiğini görürüz. Biçimsel ve niteliksel açılardan Türk Tiyatrosunda görülen gelişmeler, ulusallık kavramları içinde değerlendirilirken yeni yöntemlerden yararlanılması konusunda köklü çalışmalar yapılmadığı görülecektir. Geleneksel Türk Tiyatrosunun günümüzde çağdaş yöntemlerle değerlendirilmesi zorunluğu var. Örneğin, XIX. yüzyıldan XX. yüzyıla geçiş sırasında kapitalizmin niteliksel değişimlere uğradığını, giderek bu değişimlerin tekelci kapitalizme ya da emperyalizme dönüştüğünü biliyoruz.

Ulusal Kurtuluş Savaşı vermiş Türkiye'nin çağdaşlaşma yöntemleri Batıcılık anlayışıyla saptırılmış ve 1950'den sonra tekelci kapitalizm Türk ekonomisini eline geçirmiştir. Tekelci kapitalizme ya da emperyalizme geçiş, bağımlı bir devlet ve ülkenin koşul-

larını yaratmıştır. Bağımlı bir ekonomi, Türkiye'yi siyasal yönden de bağımlı yapmıştır. Demokrat Parti dönemi, Ulusal Egemenliğimize kayıtsız kalmış, liberal ekonomi sözcülüğü ile, liberal ekonominin kapitalizmle eşdeğerli olduğunu anlayamamıştır. Çünkü kapitalizmde serbest rekabet egemendi. Oysa emperyalizm bu rekabeti ortadan kaldırmış, dengeyi bütünüyle tekelci kapitalizme kaydırmıştır. Yeraltı servetlerimizin yabancılarca ele geçirilmesi, kapitalizme yeni özgül özellikler sağladı. Kapitalizmin üretim ilişkileri, üretim güçlerinin gelişimini sağladı, onlara olanaklar sağladı. Giderek işçi sınıfının artışı, toplumda niceliksel ve niteliksel değişimler yarattı. Kısa süreçlerle Türk parasının değeri düşürüldü. Ekonomik bunalım, siyasal bunalımı arttırdı. Ekonomik, toplumsal, siyasal ve kültürel yaşam değişmeye başladı. Çağdaş tekelcilik gelişti ve kapitalizmin temeli üzerine oturdu.

Artık tekeller, Türk ekonomisinin yönetimini ele geçirmişti. Tarihsel yönden demokratik burjuva devrimi yapmış Türkiye, yetenekli ve kültürlü olmayan politikacıların ellerinde halkla arasında büyük çelişkiler yaratmıştı. Tekeller küçük ve orta kapitalistleri egemenlikleri altında toplamaya başladı. Dolaylı olmaktan çıkan bu soy egemenlik, emekçilerin üzerine egemenliğini koydu.

Kapitalizmin çelişkileri kendini daha fazla göstermeye başladı. Köylerden kentlere göçler başlamıştı. Küçük sanayileşme çeşitlemeleri gösterildiği için, köylülük, özellikle doğuda feodal toplum biçimini sürdürüyordu. İşçilik gibi köylülük de sömürüldü. Kapitalizm evrim geçirdi ülkemizde. Bu evrimleşme, büyük kapitalistlerin zenginliğini arttırdı. Düzenli, birleşmiş ve örgütlenmiş duruma geldi. Öte yandan işçi sınıfı oluşmaya başladığı için, işçi sınıfının ezilmişliği arttıkça, direnişi de belirginleşiyordu. Ancak, sendikal haklar yoktu. Aslında direniş için tinsel bir birleşme oluşmaktaydı. Bir çeşit kır burjuvazisi oluşmuştu. İşçi ve köylü büyük ölçüde sömürülüyordu. Tekelleşme büyüdükçe emperyalizm güçleniyordu. İktidardaki siyasal parti ekonomik ve siyasal yönden büyük açmazlara girmişti. Enflasyon durmadan artıyordu. Kapitalist ülkelerin verdiği borçlar, ülkeyi dışa bağımlı kılıyordu. Askeri yönden NATO üyesiydik.

«...Truman Doktrini ile Türk Ordusu'nun modernleştirilmesi Amerikalılara bırakılır. 1947 yazında Hasan Saka, silahların verilen amaç dışında kullanılmasını yasaklayan yardım anlaşmasını 'Bismillâh' diyerek imzalar.» [7]

Yukardan beri anlatmaya çalıştığımız gibi, ekonomik ve siyasal bunalım öyle kısa sürede gelişmedi; tam on yılda belli bir boyuta ulaştı. **«...Çok partili hayatla yükselen sınıfların ve kurulu düzen savunuculuğuna çıkan Amerika Birleşik Devletleri'nin işine gelen bu 'Mc Carthy'cilik, irticaın yeni biçimde ifadesi olmuştur. Gerçi çok partili hayatın Türkiye'de bir özelliğini teşkil eden din istismarcılığı dolayısiyle, 1946'dan başlayarak şeriatçı akımlar yeniden baş kaldırmıştır. Menderes gibi politikacılar, 1949'da Sivas'ın ünlü Nakşibendi Şeyhi İsmail Efendi'yi ziyaret edip elini öpmüştür, daha sonraları Said-i Nursî'lerden medet ummuşlardır. Ticaniler Mecliste Arapça ezan okuyacak cesareti bulmuşlardır. Şeriata dönüş isteyen, hilafeti ve Abdülhamit'i savunur yayınlar alıp yürümüştür. Atatürk heykelleri kırılmıştır.»** [8]

Fikir özgürlüğü ve sol hareketler, bütünüyle ortadan kaldırılmıştır. **«...Nihayet Menderes, Soğuk Savaş'ın şiddetli günlerinde Amerika'nın vermediğini, Sovyetlerden alma, hiç değilse bunu bir koz olarak kullanma hevesine kapılmış ve Moskova'ya gideceğini açıklamıştır. Bu, Menderes'in sonu olmuştur.»** [9]

«...27 Mayıs'ın temelinde, ölçüsüzce yürütülen bir kapitalist gelişmenin yarattığı büyük hoşnutsuzluklar yatmaktadır.» «Ne var ki, gelir dağılışını bozarak milyonerler imali, hoşnutsuzluk kaynağı olmaktadır. 1960'tan önce 'her mahallede milyoner yaratma' sloganına gösterilen büyük tepki, bu rahatsızlığın ifadesidir.» [10]

1960 yılındaki 27 Mayıs'a yukarda anlatmaya çalıştığımız sosyo-ekonomik nedenlerle gelindi. Böylece, Türk Tiyatrosu da diğer sanat dallarının yararlanacağı kimi olanaklara kavuşacaktı Ancak, Siyasa adamlarının tarih bilincinin yetersizliği, geçmiş tarihsel olaylardan ders almayışları nedeniyle Osmanlı İmparatorluğu'nda olduğu gibi, sürekli biçimde Cumhuriyet döneminde de geriye düşmeler görülmüştür. Özellikle Demokrat Parti'nin on yılda geriye gidişi de hızlı olmuştur.

«Türkler, Osmanlı İmparatorluğu dediğimiz siyasal egemenliğin kuvvetini onsekizin-

ci yüzyılın başına kadar devam ettirmişler, fakat bu yüzyılın başında bu kuvvet ilk önemli dış engellerle karşılaşmağa başlamıştı. Onsekizinci yüzyılın başında imparatorluğun yalnız eski kudretini kaybetmekle kalmadığını, aynı zamanda gerilemeğe başladığını o zamanın devlet adamları bile anlamışlardı.

Onyedinci yüzyılda Osmanlı devlet sisteminin dünyanın geçirmekte olduğu büyük değişmenin etkisi altında bozulmağa, aslındakinden farklı biçimlere girmeğe başladığı görülmüş bulunuyordu.» (11)

Osmanlı İmparatorluğu'nun geleneksel kültürü, gelişen Batı karşısında kendini yenileyemediği için çağına ters düşüyordu. Demokrat Parti'nin bir kaç yıl içinde tutuculuğun içine sürüklenmesi, oy avcılığı ve ekonomik nedenlere dayandığı yapılan incelemelerle ortaya konmuştur.

«Osmanlı Devleti, ilk borçlanmayı Kırım Savaşı (1853-1856) için yapmıştı.» (12) «1875 yılında, Osmanlı hükümeti, ikiyüz milyon İngiliz lirasına yükselen dış borçlarının yıllık masraflarını karşılayamaz hale düştü. Altı yıl sonra Osmanlı hükümetiyle yabancı ve yerli alacaklıların temsilcileri arasında Osmanlı tahvilleri üzerinde ödemenin tekrar başlatılmasını öngören bir anlaşma imzalandı. 'Muharrem Kararnamesi' adıyla bilinen bu anlaşmayla devlet gelirlerinin bir kısmı Avrupa denetimi altında geçmekteydi. 'Osmanlı Düyunuumumiye İdaresi' diye bilinen uluslararası kurum işte böyle meydana geldi.» (13)

«1970'lerin sonunda Türkiye yetmiş sente muhtaç kalmıştır. Çeşitli devletler ve uluslararası kuruluşlara olan borçların ertelenmesini sağlamak ve yeni borç kaynakları bulmak Türk maliyecilerinin en ivedi sorunu olmuştur. Öte yandan da Uluslararası Para Fonu (IMF) Türkiye Cumhuriyeti Hükümetine ekonomik buhrandan çıkılması için bir takım önerilerini kabul ettirmeğe çalışmaktadır.» (14)

«Osmanlı İmparatorluğu'nda Avrupa Mali Denetimi - Düyunuumumiye» adlı yapıtın yazarı Donald C. Blaisdell; Düyunuumumiye Meclisini, «kapitalizmin bir ileri karakolu» ve «emperyalizmin bir aracısı» diye tanımlamaktadır.

(Sürecek)

YARARLANILAN KAYNAKLAR

(1) Metin And : Geleneksel Türk Tiyatrosu (Bilgi yayınevi 1969)
» » : Tanzimat ve İstibdat döneminde Türk Tiyatrosu (İş Bankası Kültür Yayınları - Ankara 1972)
» » : 50 Yılın Türk Tiyatrosu (Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları - İstanbul 1973)
» » : Yüz Soruda Türk Tiyatrosu Tarihi (Gerçek Yayınevi - İstanbul 1970)
(2) Refik Ahmet Sevengil : Eski Türklerde Dram Sanatı (M. E. Yayınları - İstanbul 1959)
» » » : Türk Tiyatrosu Tarihi - Opera Sanatı İlk Temaslarımız (M. E. Y. - İstanbul 1959)
» » » : Türk Tiyatrosu Tarihi III - Tanzimat Tiyatrosu (M.E.Y. - İstanbul 1961)
» » » : Türk Tiyatrosu Tarihi IV - Saray Tiyatrosu (M.E.Y. - İstanbul 1962)
» » » : Türk Tiyatrosu Tarihi V - Meşrutiyet Tiyatrosu (M.E.Y. - İstanbul 1968)
(3) Selim Nüzhet Gerçek : Türk Temaşası (Meddah - Karagöz - Ortaoyunu) - İstanbul 1943
(4) Özdemir Nutku : Dünya Tiyatro Tarihi (I) Ankara 1971
» » : Dünya Tiyatro Tarihi (II) Ankara 1972
(5) Cevdet Kudret : Darülbedayi'in Elli Yılı, Ankara 1969
» » : Ortaoyunu (Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları - Ankara 1973)
(6) Nurettin Sevin : Karagöz (Üç cilt) Bilgi Yayınevi, Ankara 1968-1970
(7) Doğan Avcıoğlu : Türk Gölge Oyunu - M.E.Y. İstanbul 1968
(8) » » : Milli Kurtuluş Tarihi (I) İstanbul
(9) » » : Türkiye'nin Düzeni, Bilgi Yayınevi - Ankara 1968
(10) » » : Türkiye'nin Düzeni, Bilgi Yayınevi - Ankara 1988
(11) Niyazi Berkes : Türkiye'nin Düzeni, Bilgi Yayınevi - Ankara 1968
(02) Osmanlı İmparatorluğunda Avrupa Mali Denetimi «Düyunuumumiye» : Türk Düşününde Batı Sorunu - Bilgi Yayınevi - Ankara 1975 Donald C. Blaisdell - Türkçesi: Ali İhsan Dalgıç - Doğu-Batı Yayınları İstanbul 1979
(13) : a.g.e.
(14) : a.g.e.

Sinema

Ticari Sinemanın Ambargosu

Engin AYÇA

Kapitalist sistemin ideoloji taşıma aracı olan ticari sinema sanki bütün sinema alanına ambargo koymuş gibi. Bu yargı tabii kapitalist ekonomi modelinin etkin olduğu ülkeler için geçerli, özellikle de geri kalmış üçüncü dünya ülkelerinde. Kitlelerin ticari salonlar ötesinde sinemanın diğer ürünlerini izleyebilmesi olmaza yakın olanaksız. İki yönden. Biri ticari işletmeler kendi doğal mantıkları sonucu ticari filmleri getirip göstermektedirler, diğeri ise seyirci ticari filmlere öylesine koşullandırılmıştır ki başka tür filmlere gereği gibi ilgi gösterememektedir. Peki ticari filmler hep kötü, niteliksiz ürünler midir? Kuşkusuz tümü değil, ama büyük çoğunluğu çöp tenekesine atılacak şeylerdir.

Filmler sistemin ürettiği diğer ticari ürünlerin ötesinde toplumsal, siyasal, kültürel yapıyı belirleyen özelliklere sahip. Bu nedenle çok daha değişik boyutlarda ele alınıp tasarlanmakta, işlevler yüklenmektedir. Kapitalist sistemin yığınları ne şekilde görmek istediği çok açık: tüketen, boyun eğen, yabancılaşmış, bencil, bireysel, az boyutlu...

Talebin kendiliğinden oluşmasını beklemek yerine, oluşmasını zorlamak ya da yapay olarak yaratmak ve onu sonra değişmez bir gerçekmiş (olguymuş) gibi kabul ettirip, kurala bağlayıp korumak ve sürdürmek. «Halk (seyirci) bunu istiyor» aldatmacasının aslı bu. Halkın «bunu» istemesini sağlamak ve «buna» sahip çıkarmak.

Geniş kitlelerce tüketilebilecek ürünlerin belli nitelikleri olması gerekir: geniş kitlelerin isteklerine, beklentilerine, beğenilerine karşılık vermek. Dünyanın dört bir yanında yaşıyan çeşitli ırklara, uluslara, kültürlere, gelişmişlik düzeylerine sahip yığınların hepsine birden ulaşabilmek için, insanın ve toplumların yapısında ortak eğilimler düzeyinde birbirlerine yaklaştırmakta, kaynaştırmakta ve yığmaktadır. Sistem düşünen yığınlar yerine boyun eğmiş, uysal yığınları amaçladığı için filmler seyircilerin duygularına, heyecanlarına, ilkel güdülerine yönelmekte, seyircileri pasifize ederek, salt tüketici düzeyde tutacak, bireysel ve bencil eğilimlerini besleyecek, kolay anlaşılır ve algılanır ilkel düzeyde üretilmektedir. Uluslararası ticari sinemanın başvurduğu bu yol, ulusal ticari sinemalar tarafından da izlenmektedir. İkisi arasındaki ilişki kazanç bakımından bir sürtüşmeyi gündeme getirmesine karşın, ideolojik bakımdan gene de birbirlerini tamamlamaktadırlar. Aslında aralarında belirli bir bütünleşme, uzlaşma söz konusudur.

Kapitalist sistemin ideolojik hedefiyle, ekonomik hedefi bütünleşerek ticari sinemayı her yerde ön planda tutmaktadır. Bu bir egemenlik sorunudur.

Kapitalist dünya film üretiminin asıl çoğunluğunu işte bu ticari filmler oluşturmaktadır. Uluslararası ticari film pazarı ise başta ABD olmak üzere Fransa, İtalya, İngiltere tarafından denetlenmektedir. Uluslararası dağıtım kuruluşları bu dağıtımı sistemin çıkarlarına uygun bir şekilde gereği gibi değerlendirip, gerçekleştirmektedirler. Bu egemenlik alanlarına ticari özellikler taşısa bile başka ülke filmleri pek sızamamaktadır. Hele başka amaçları ön planda tutan bağımsız çalışmalar, ilerici filmler, üçüncü dünya ülkeleri sinemacıları hem kendi ülkelerinde hem de başka ül-

kelerde ciddi bir dağıtım ve gösterim sorunuyla karşı karşıya bulunmaktalar.

Uyuşturulmak istenen zihinleri açmaya, karşılaşılan sıkıntıları, sorunları gündeme getirip çözmeğe, sinemaya başka bir işlev ve misyon vermeğe çabalıyan çalışmalar genel işleyişini bozmuyacak şekilde denetim altında tutularak geniş kitlelere gitmesi önlenmekte, engellenmektedir. Sistemin bu kendini savunma eylemine yığınlar da çelişik bir durumda katılmakta yabancılaşmanın, morfinleşmişliğin, kişiliksizliğin örneğini vermektedirler.

Ticari filmler seyircileri çok düşük eğitim düzeyinde insanlara indirgeyip tasarımlarını gerçekleştirmektedir. Örneğin ABD'de bu durum enine boyuna incelenip, araştırılıp değerlendirilerek kotarılmakta, kurallara bağlanmaktadır. Bu düzeydeki algılamayı genel bir algılama pratiğine alışkanlığına dönüştürmek, geniş kitlelerin, yığınların algılamasını bu düzeyde dondurmaktır. Halbuki toplumların içinde bulundukları durumdan çıkmaları, sorunlara çözümler bulmaları, olan biteni anlamaları için daha üst bir algılama düzeyi gerekmektedir ki bu da daha üst bir eğitim, öğretim, bilme, düşünme demektir. Demokrasi eğer bireylerin toplumsal kararlara bilinçli bir şekilde katılması ise, bunun olması için bireylerin buna uygun biçimde donatılmış olması gerekir. Bu olmayınca toplumsal kararlar ancak belirli çevreler tarafından ve belirli amaçlar doğrultusunda halkın dışında alınır, ondan kararın alınmasına etkin katılım değil yalnızca onay beklenir.

Buna koşullanmış bir sinema seyircisi, eğer alışkanlıklarının ötesinde, kendinden bir şeyler bekliyen, onu zorluyan, başka bir düzeyde sözler eden filmlerle karşılaştığında, alışkanlıklarını savunma iç güdüsüyle olumsuz tepki göstermektedir. Kapitalist ideolojiyle bütünleşmiş ticari sinema yapım ve dağıtımcıları için ise, bu durum mevcut film-seyirci ilişkisinin, alışverişinin kendi zararlarına değişmemesi için kaçırılmaz bir fırsattır. Bu seyirci-ticari sinema bütünleşmesi, ittifakı değişik bir sinema yapmak isteyenler, seyirciyle değişik iletişim biçimleri arayanlar için göğüslenmesi gereken bir cephedir.

Dünyanın her köşesinden kıpırtılarını izlediğimiz «Yeni Sinemalar» aslında yeni bir toplum biçimi, yeni bir dünya, farklı insan ilişkileri için uğraş veren sinemacıların yol arayışları, biçim arayışları, sinemayı yeniden tanımlama çabalarıdır. Ortaya çıkan sonuçlar çoğun bir şeyi yoğun yaşamanın, düşünmenin sonucu. Alışılmışın, bilinenin dışında. Seyircinin etkin katılımını bekliyorlar.

Sinema olayı, bütün sanatlar için oduğu gibi, ancak seyirciyle tamamlanmaktadır. Ticari sinemanın yarattığı seyirci bir tüketici seyircidir. Alan, verilene tabi olan, tüketen, edilgin, uyuşmuş bir seyirci. Ticari sinema olayı böyle bir seyirciyle bütünleşmekte, tamamlanmaktadır. Yeni sinemacılar ise seyircinin etkin katılımını bekliyen filmlere haklı ve doğru olarak yönelmektedirler. Bu, seyircinin değişmesi demektir. Sinemanın yeni bir biçim bulması demektir. Özün, içeriğin, sözün, amacın, işlevin, misyonun, düşüncenin, duygunun, duyarlılığın dışa vurumu, sinemalaşması olan bu biçim seyircinin katılımıyla ancak son şeklini alacak, geçerlilik kazanacaktır. Burada seyirciye de büyük iş ve sorumluluk düşmektedir.

Yeni sinemacıların bu yeni sinema biçimleri arayışı ve seyirciyle kurmak istedikleri ilişkiler oldukça zor sorunları da beraberinde taşımaktadır. Seyircinin değişmesi, yani yeni sinema olayının tamamlanması nasıl olacaktır? Zor ve zorlu bir uğraş isteyen soruları aşmak gerekmektedir. Sistemin kendini savunmak için seferber edeceği bütün güçlere karşı konacaktır. Ekonomik engeller, dağıtım, gösterim engelleri, açık ya da gizli tüm sansürleyici girişimler hazır ve donatılmış olarak durumun sistemin zararına değişmemesi için zamanı ve yeri geldiğinde tarihsel işlevlerini ve misyonlarını yerine getirmektedirler. Bütün bunlardan sonra bir de seyircinin çelişik durumu karşılanacak, çözümlenecektir.

Üzerinde daha durmayı, düşünmeyi, araştırmayı ve yazmayı gerektiren bir sorun-konu bu.

Müzik

Batı Taklitçiliğinin Bir Ürünü: Kantolar

Süheylâ DURA

Bu yazıya «Kanto nedir?» sorusuyla başlamak istiyoruz. **Encylopaedia Britannica**'nın yaptığı tanımlamaya göre (C. 2, ss. 520, 523) kanto, uzun destansı şiirin ana bölümüdür. Latince **cantus** (şarkı)dan türetilmiş bir sözcük olan kanto, başlangıçta, muhtemelen, halk şairleri tarafından bir seansta söylenebilen bir şiir bölümü anlamına gelmekteydi. İlk sözlü destanların, örneğin Homer'inkilerin, belirgin bölümleri olmakla birlikte, kanto terimi, bu bölümler için ilk olarak, İtalyan ozanları, Dante, Boiardo ve Ariosto tarafından kullanılmıştır. Kanto'lara ayrılan ilk uzun şiir, Spenser'in **Faerie Queen**'i (1590-1609) olmuştur.

Cante jondo veya **cante hondo**, İspanyol **canto grande** sözcükleri ise bambaşka anlamlar taşımaktadırlar. **Cante jondo**, İspanyol **hondo** (derin şarkı)'sının Endülüs varyasyonudur. **Hondo** ise, flamenkonun (İspanyol çingene şarkısı) en ciddi ve derinden etkileyen türüdür. **Cante jondo** belirli bir melodik stil geliştirmemiştir. Bu türün en belirgin nitelikleri, tek bir notanın **recitative** tarzda olduğu gibi tekrarlanması, süslü melodilerin kullanılması, Oryental mikrotonlarda (semitonlardan küçük aralar) yoğunlaşma ve notalamaya meydan okuyan karmaşık bir ritmdir.

Bizde anlaşılan anlamıyla ise kanto, «tuluat tiyatrolarında, asıl oyundan önce genellikle kadın sanatçıların hem şarkı söyleyerek hem dans ederek yaptığı gösteri ve bu gösteri sırasında söylenen şarkı»dır.(1)

Tanımla ilgili bu kısa girişten sonra, kanto'nun Osmanlı İmparatorluğu'nda hangi koşullarda ortaya çıktığına bakmak gerekir. 18. yüzyıl, Osmanlı İmparatorluğu'nda yenileşme hareketlerinin başladığı bir dönemdir. Siyasal ve ekonomik oluşumlara bağlı olan sanatlar da bu dönemde, yavaş yavaş biçim değiştirirler. Örneğin, I. Mahmut saltanatı sırasında, batıdan mimarlar, ressamlar çağrılmış ve İstanbul'un birçok yöresinde, batı tarzı yapılar görülmeye başlanmıştır. Bu dönemde, gerek bilimsel ve gerekse çeşitli eserler, Türkçeye aktarılmıştır. Opera ve batı anlamında tiyatro da yine 18. yüzyılda, 3. Selim'in saltanatı sırasında girmiştir Osmanlı toplumuna. Ancak, tiyatro ve opera yaygın olarak icra edilmemekte, batı kültürü almış küçük grupların düzenledikleri bir eğlence olmaktaydı. «İstanbul'daki çeşitli elçiliklerde, batılı yazarların oyunları oynanıyordu, ama bunlar daha çok kapalı bir çevrede ve belli kişiler önünde oluyordu.»(2)

19. yüzyıla gelindiğinde, Osmanlı toplumunda, opera, operet ve tiyatro yaygınlaşmıştı. Bu eğlence türünün seyircisi halâ, ağırlıklı olarak yabancılar ve gayrımüslim azınlıklardı. Gayrımüslimlerin bu türlere yönelmelerinin nedeni, ortaoyunu, meddah, kukla ve Karagöz gibi geleneksel Türk oyunlarının inceliklerini, dil sorunu nedeniyle doyurucu bir biçimde izleyememeleriydi. Opera ve operetlerin seyircileri gibi yapımcıları ve icracıları da gayrımüslimdi. Bu yüzyılda, azınlıktan gelen kadın sanatçıların, tiyatro ve opera eserlerinde rol almaları olağanlaştı. Böylece, «kadın» opera ve operet oyuncusu olarak sahneye ilk adımını atmış oldu. Seyircinin kadın oyuncuya gösterdiği ilgiyi değerlendiren yapımcılar, zaman içinde, onları, daha hareketli, erotik yanları ağır basan kanto türü müziğe ve icraya yönlendirdiler. Gerek içeriği ve gerek melodik yapısı bakımından hafif, neşeli bir tür olan kantolar, kısa sürede büyük beğeni kazandılar. Ancak, beğeni-

nin asıl nedeni, hiç kuşkusuz, kantonun sokakta bile rahatça görülemeyen kadını, birdenbire, çarpıcı giysiler içinde ve hareketli bir dansla, sahnede izlenebilir hale getirmesiydi.

Bu arada, daha çok geleneksel oyunların izleyicisi olan müslüman halk da, erotik yanı nedeniyle, kantolara büyük ilgi gösterdi. Bu gelişme, kantoların, Ramazan eğlencelerinde bile, geleneksel oyunlar arasına serpiştirilerek ağırlıklı yer kazanmasına neden oldu. Böylece, kanto, orijin ve anlam itibariyle, geleneksel sanatlardan çok farklı olduğu halde, gösterilen ilgi nedeniyle, giderek, bir geleneksel sanatınışcasına algılanır hale geldi. Sanırız günümüzde, kantonun müzikallerde bir öğe olarak kullanılması ve TRT programlarında, özellikle Ramazan aylarında ağırlıklı yer alması, bu kanının devam ettiğinin/ettirildiğinin bir göstergesi olmaktadır.

Bu kısa inceleme çerçevesinde, kantonun edebiyat, tiyatro ve müzikteki yerinin ne olduğu ve sanat yaşamımıza hangi koşullar içinde girdiği/getirildiği araştırılmaya çalışılmıştır. Konu, hiç kuşkusuz, çok daha kapsamlı bir biçimde incelenmeye, tartışılmaya değer ve açıktır. Gelecek yazılarımızda, kaynak bulmada karşılaşılan zorluklar aşıldığı ölçüde kanto konusu yeniden ele alınacaktır.

(1) Meydan Larousse, C. 8, s. 877.
(2) Nutku, Özdemir; **«Dünya Tiyatrosu Tarihi»** C. 2, s. 412.

Atatürk Kitaplığının Başucu Eseri

SOSYAL ŞİZOFRENİ VE

ATATÜRK

Mustafa Coşturoğlu

(GENİŞLETİLMİŞ İKİNCİ BASKI)

400 Sayfa 300 TL.

Tüm Kitapçılarda

Türk Müziğinde İcra ve Yorum

Ersu PEKİN

Müzik, diğer pek çok sanat dalının aksine, ancak icra edildiği zaman varlığından söz edilebilecek bir sanattır. Yani herhangi bir eser, eğer icra edilmemiş ise, yoktur. Yalnızca adına nota denen, kağıt üzerindeki bir takım kargacık burgacık şekillerden ibaret, uzmanından başka kimsenin bir anlam çıkartamayacağı işaretler öylesine sürdürürler suskunluklarını.

Nota: İlk bakıştaki anlamsızlığına rağmen ne kadar önemli işlevler yüklenmiş bir yazıdır. Bundan diyelim 3-4 yüzyıl önce dünyanın bir yerinde biri, birşeyler hissediyor ve bu hissettiklerini bir kağıt üzerine yazıyor. Ondan 3-4 yüzyıl sonra dünyanın bir başka yerinde bir başkası, o'nun hissettiklerini bu işaretlere bakıp çalarak başkalarına hissettirmeğe çalışıyor. Bu kara kara, kargacık burgacık şekiller ne kadar önemli, değil mi?

Bu batıda böyle olmuş, taa ortaçağın «neuma»lerinden* bu yana ve gittikçe de gelişmiş nota denen bu işaretler; âdeta bir dil haline gelmiş okuyabilen için ve detaylar arttıkça icracının besteciye yaklaşımı da o denli daha fazla olmuş. Batı dünyası, artık, değişen müziği ile birlikte bildiğimiz notasyonun dışında başka işaretler arıyor düşündüğü sesleri kağıt üzerinde ifade edebilmek için.

Türk müziği tarihine, yalnızca bu konu için, şöyle çok kısa bir göz atalım. Bizde nota yok, yani bugün anladığımız anlamda nota.. Ancak melodiyi ana çizgileriyle hatırlatmaya yarayan birkaç işaret sistemi kullanılmış: Ebced notası, Kantemiroğlu notası, Hamparsum notası gibi; Batı notasını ilk kez Ali Ufki bey kullanmış 17. yüzyılda yazdığı Mecmua-i Saz ü Söz adlı dergisinde, sağdan sola ve birinci çizgideki «do» anahtarını kullanarak. Batı notasının yerleşmesi için ilk ciddi çalışmayı 19. yüzyılda Notacı Hacı Emin Efendi yapmış. Ama batılı anlamda notasyonu Türk müziğinde büyük ölçüde Rauf Yekta Bey ile Hüseyin Sadeddin Arel ve Subhi Ezgi kullanıyorlar yüzyılımızın başında. Notayı Türk müziği seslerine göre sistemleştiriyorlar ve pek çok eser yazıyorlar.

Bu notalarla yazılmış yüzlerce, binlerce eser, bunlar sayesinde bugüne gelebilmiş. Bu büyük bir iştir. Bir kültürün en azından zaptı, sonra da ilerki kuşaklara aktarılması bakımından son derece önemli bir misyondur.

Osmanlı ülkesinde müzik bu notalara bakılarak yapılmıyordu. «Meşk» denen bir yol vardı, bir okul. Bir önceki kuşak, bir sonrakine böyle aktarıyordu musikiyi. Ve aynı ruhu, aynı duyguları paylaşan insanların bir arada yaptıkları müzik sonucu, bir üslup doğuyordu. Bu bir ortak üsluptur. Bence, klasik, geleneksel, Osmanlı, divan gibi bir sürü ad takılan müziğin bu anlamda bir anonimliği vardır. Burada kişisel yorumlardan söz etmek abes kaçar. Tabii ki eseri icra edenlerin yani hanende ve sazendelerin, eserin usul ve çekirdek melodi yapısını zedelemeden ekledikleri bazı şeyler vardır: Bir takım süslemeler gibi, mesela hanendenin gırtlağını kullanmadaki maharetine bağlı olarak yaptığı küçük melodik hareketler, veya sazendenin ustalığına ve çaldığı sazın imkanlarına göre kullandığı teknikler. Bu eklemelere eserin bestecisinin bir itirazı olmadığı gibi, hattâ benimsediği bile söylenebilir. Çünkü ortak üslup eserin bu biçimde icrasını gerektirmektedir. Ne yazık ki bu icraları dinlemek imkanından yoksunuz bugün. Ama bu geleneği, bakınız Mesud Cemil Bey'de bile bulmak mümkün. Mesud Cemil Bey, ünlü Nihavend Saz Semaisini çok sade bir biçimde, yalnızca çekirdek melodiyi gösterecek gibi yazmıştır. Mesud Cemil, Almanya'da viyolonsel eğitimi

* Neuma: Batı nota yazısının ortaya çıkmasından önce, ortaçağda seslerin yüksekliğini gösteren bazı işaretler.

görmüş, değerli bir sanatçıdır. Nota yazısı konusundaki bilgilerinden kuşku duyulamaz. Ne var ki, kendisininki de dahil olmak üzere, toplu icralarında da, tek tek çalınışlarında da Nihavend Saz Semaisi, hiçbir zaman notada yazılı olduğu gibi kipkiri bir biçimde seslendirilmemiştir.

Meşk yolu ile yüzyılımızın başlarına, belki de ilk çeyreğine kadar gelen bu üslup, Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye'nin geçirdiği siyasal sosyal ve kültürel değişmelerden kendini uzak tutamamış ve farklılaşmıştır doğal olarak. Bunun anlamı şudur: Mesela Itri'nin bir eseri, bestelendiği dönemdeki gibi icra edilmemektedir bugün. O zamandan itibaren icrasında, dolayısiyle eserde bir farklılık oluşmuştur ister istemez. Ne yazık ki zaman içinde uğradığı bu değişikliklerin neler olduğunu saptamak mümkün değildir artık. Bestecilerin kişisel üsluplarını ayırdetmek mümkün olmadığı gibi.

Ne demektir bu? «Aslına uygun bir icra yapılamaz» demektir. Çünkü asıl diyebileceğimiz, Subhi Ezgi'nin hocası Zekâi Dede'den yazdığını söylediği ve de «aslına irca ettiğini» savunduğu notalardır en kabadayısı. Daha güveniliri, Rauf Yekta Bey'in yayınladıkları Her ikisi de üslûbu ifade etmekten çok uzaktır. Oysa bir müzikte esas olan ne melodidir yalnızca, ne doğrudan sesler, ne de usul. Bu melodilerin bu seslerle, bu usul içinde nasıl seslendirileceğidir önemli olan. Yoksa Beethoven ne büyük bir işgüzar olmalı ki o kara kara noktaların altına üstüne fazladan legato, staccato, pizzicato, efendim ne bileyim, piano, forte, crescendo, diminuendo dolce, rubato filan gibi şeyler yazsın, noktalar, çizgiler koysun.

Konuyu böyle alınca, bugünkü icracılarımıza da bir hak doğmaktadır. Mademki Abdülkaadir Meragi'nin bir eserinin notasından Meragi'nin neler hissettiğini tam olarak anlamak imkanı yoktur, o halde yapılacak şey, farklı kişiler tarafından değişik değişik kağıda aktarılmış bu eserin elde mevcut tüm nüshalarını inceleyerek yeniden «yorumlamak», yorumlarken de geleneksel üslubu, bilebildiğimiz kadarıyla, gözden ırak tutmamaktır .

Bu hakkı günümüz icracılarına, bu müziği yaratan bestecilerin kendileri vermektedirler, eserlerinin notasını yazmayıp icra (burada meşk anlamını da kapsıyor) yoluyla yaşamasına izin vermekle. Bence bu, müziğin zaman içindeki dinamizmidir. Giderek yeni icra olanakları yaratmaktır. Hodri meydan!

Elhak, bu hakkı kullanmadığımız da söylenemez doğrusu! Öyle ya korolar kurmak, kemanları, violaları, viyolenselleri, kontrabasları saz topluluklarının arasına sokmak, hattâ bazı bazı piyanoyu bile kullanmak, bu konuda ne kadar çağdaş bir anlayışa sahip olduğumuzu açıkça göstermiyor mu?

Bence göstermiyor. Üstelik tam tersine bütün bu koro, keman, viyolonsel gibi imkanlar varken onların teknik özelliklerini kullanmamak tutuculuk gibi geliyor bana. Kullananlara sözüm yok.

Tabii ya!

Neden bir eser koro ile icra ediliyor? Bestecisi bunu koro için yazmamış ki! Bir erkek sesi tek başına okusa ne olur?

Eğer bir eseri koronun icra edişini, yalnızca «volümü arttırmak için» diye bir nedene bağlıyorsak, pes doğrusu. Neden sazların arasında viyolonsel var? Bizim genellikle alto bölgesinde olan sazlarımıza bas karakterе sahip bir saz katarak registre'i genişletmek mi bunun nedeni? Böylece derinlik elde etmek mi? Koro kullanmakla da, viyolonsel kullanmakla da derinlik filan elde ettiğimiz yok. Bu elemanların karakterlerini kullanmıyoruz ki! Unison müziği, homofon yapmışız, o kadar. Fazladan düzgün okumak sevdasına, heyecanını da kaybetmiştir.

Kulağınızda mı bilmem? Eskiden saat 5 sularında İstanbul Radyosu'nda fasıl proğramı vardı. Yağmurlu kış ikindilerinde, insanların o günkü psikolojilerine göre, kimi kasvet duyar, kimi hüzünlenirdi. Bazen ölümü düşündürürdü, yok olmayı, bazen var olmanın ne denli yüreklilik isteyen bir iş olduğunu ama düpedüz gerçekliğini. Ama ne icra idi efendim! Arada sipsivri kadın sesleri, erkek sesleri çıkardı. Kanun alabildiğine canhıraş feryad ederdi def sesleri arasında. Ama müzik yaşardı, insanlar müziği yaşardı.

O tür bir icrayı savunmuyorum ama, bilgi ve modern teknik imkanlardan yararlanmayan tekdüze icranın da bir anlamı olmadığını düşünüyorum doğrusu, ister darılın, ister gücenin. Eğer elinizdeki koroda —tek sesli müzik icra ediliyor dahi olsa— baslar ile sopranolar arasında bir denge aramayacak isek, bu seslerin fonksiyonlarına değer vermeyecek isek, toplulukla müzik yapmanın an-

lanu ne? Tabii ki armonik fonksiyonlarından söz etmiyorum ama yapısal özelliklerini de gözden uzak tutmamalı.

Kemanı kullanıyorsak, kemanın ses rengine ihtiyacımız var demektir. Viyolonsel kullanıyorsak da öyle. Kontrabas kullanıyorsak gene öyle. Tanbur kullanıyorsak tabii ki gene öyle. Viyolonsel ile mesela kanun arasında, icrada ne gibi bir ilişki kurulacak, neyler bu arada nasıl bir işlev yüklenecekler, tanburla ud mızraplarını nasıl vuracaklar, kemençenin ses rengi ile violanın ses renginin birleşmesinden nasıl bir sonorite doğacak?.

Yani bilimsel yolları kullanmak zorundayız, diyorum...

Ben nelerden söz ediyorum böyle! Biz, müziğin, bırakın aynı zamanda bir bilim olduğunu, sanat olduğunu bile çoktan unuttuk da gündelik politikamıza kattık ilericilik-gericilik diye. Siz ne diyorsunuz?

Ünlü Düşünür Hacı Bektaş Veli Anıldı

Ünlü düşün adamı Hünkar Hacı Bektaş Veli anıldı.

Anadolu halkını Ortaçağ karanlığı içinde görmeden ona daha ileri bir felsefe, daha uygar bir yaşam ışığı tutan Hünkar Hacı Bektaş Veli; Hacıbektaş ilçesinde, türbesi başında düzenlenen bir törenle anıldı. 16 Ağustos'ta başlayarak 3 gün süren anma törenine binlerce kişi katıldı.

Töreni bir konuşmayla açan ilçe kaymakamı, Hacı Bektaş'ın «bir koca felsefeyi (eline, beline, diline) gibi, üç sözcükten oluşan bir tümceye sığdırdığını» anlattı ve O'nun kendi sürecinde feodaliteye karşı nasıl kavga verdiğini vurguladı.

Törende usta ozan Aşık Daimi'nin sazı eşliğinde çeşitli yörelerin semah ekipleri bir dizi gösteri sunarak büyük ilgi gördüler.

1210-1271 yılları arasında yaşayan Hünkar Hacı Bektaş Veli'nin görüş ve düşüncelerini ilke alan ozanlarımız çeşitli konularda atışarak, yarıştılar. O'nun için yazılmış deyişler üç gün süreyle çalınıp söylendi.

Her yılkinden daha çok ilgi gördüğü gözlenen törene Aşık Daimi, Ali Ekber Çiçek, Aşık Şah Turna, Mine Yalçın, Feyzullah Çınar, Ali Kızıltuğ, Müslüm Sümbül, Aşık Yoksuli, Aşık Kul Ahmet, İsmail İpek, Can Etili, Aşık Mahzuni, Abdullah Papur, Hasan Papur, Aşık Hüdai, Aşık Kul Hasan, Hüseyin Çırakman, İsmail Nar, Yıldız Yurtsever ve daha birçok halk sanatçısı katıldı.

Kitap/ Eleştiri

Raşit KERİM

Geçen sayıda Orhan Kemal roman ödülüne katılan romanların üçünü incelemiş ve bu romanlar hakkındaki olumsuz yargılarımızı belirtmiştik. Bu sayıda ise diğer üç roman hakkındaki düşüncelerimizi aktaracağız.

KAYABAŞI UYGARLIĞININ YÜKSELİŞİ VE BİRDENBİRE ÇÖKÜŞÜ

Tarık Dursun K'nın romanı. Remzi Kitabevi, 149 s., 75 lira

Yıllarca ve yıllarca hiçbir sorumluluk duygusu taşımadan yurtdışına gönderilen ve böylelikle ülke içinde yükselen işsizlik sorununa çözüm bulabildiklerini sanan politikacılarımız. Oradaki tüm sorunları gözardı edilen, orada doğmuş ya da işçiler tarafından yanlarında götürülmüş onbinlerce çocuğu okumaz yazmaz hale getirilmiş hem kendileri ülkelerine giderek yabancılaşan, hem de bu çocuklarının her iki ülke kültürüne ısınamadığı işçilerimiz. Tümünün aklı fikri yeterli bir miktar parayı denkleştirip, ülkemize geri gelmek ve hemen patron olmakta yatan işçilerimiz.

Ve sonra birgün, olacağı belli olan şey gerçekleşiverir. 1985 yılında, ATE (AET mi yoksa?) bir karar alır. Tüm yabancı işçiler ülkelerine geri dönecektir. İşte Tarık Dursun'un romanı bu geri dönüşle başlar. Üçyüz kişi olarak yıllarca önce Almanya'ya giden Kayabaşı bucağının sakinleri şimdi üçbin kişi olarak, bin kişilik yere geri dönerler. Tüm Alman/Türk karışımı, ne Alman ne de Türk olan gecekondu uygarlıklarıyla. Ama hiç kuşkusuz Alman etkisi baskın olarak.

Para çoktur ellerinde. Hattâ tükenmeyecek kadar da çok görünmektedir. Alışkanlıkları da vardır asla vazgeçemeyecekleri. İşte bu yeni kültür yüzünden Kayabaşı önce yavaştan, sonra da büyük bir hızla değişmeye başlar. Önce bir birahane —daha doğrusu Bierhalle— açarlar kendileri için. Eski kıraathaneyi bu iş için tamamen değiştirirler. Hemen ardından sosis imalathanesi, televizyon alıcıları, kapalı devre televizyon şebekesi kurarlar. Eskiler daha kendilerine gelemeden her yerde birçok fabrika bile çalışmaya başlar. Fabrikalar, fabrikalar, fabrikalar... Elbette ki bu fabrikalarda çalışacak işçi gerekir. Ülkenin her yerinden işçiler getirtilir. Sağlık muayenesinden geçenler oturma izni alarak ilçe'de —artık ilçe de olmuştur Kayabaşı bucağı— kalabilirler. Almanya'da vaktiyle nasıl sömürüldüyseler, onlar da yeni «konuk işçi»leri sömürürler. Her şey o kadar Almanya'ya benzer ki işçilerin başına «maister»ler bile dikilir. Diskolar açılır bir yandan konuk işçilerin paralarını almak için. Özel bankalar bile vardır. Gün gelir bu özel bankalar devlete bile borç para verir... Sonunda ATE, paralı askerler tutarak Kayabaşı uygarlığının bu yükselişini, oraları yokederek önler. Herşey en eskiye dönmüştür artık.

Unutulmaz Rızabey Ailesevi'nin, tadına doyulmaz kü-

çük hikâyelerin —son Sanat Olayı'nda İzmir'i nasıl anlattığını bir okuyun— yazarı Tarık Dursun K., gerçek olabileceğinden kuşku duymayacağımız ve belki kehanet bile diyebileceğimiz bir bilim kurgu romanıyla çıkıyor karşımıza. Avrupa ülkelerinde işsizlik doruğuna ulaşırken ilk akla gelecekler ve elenecekler herhalde konuk işçiler olacaktır. Alman karı ya da kocadan olmuş yarı Türk yarı Alman çocuklarla bunların ora yaşamına alışmış gerek Türk gerekse Alman ana babalar birgün geri gelirse gerçekten ne olacaktır?

İşte bunun yanıtını, müthiş bir kara mizah duygusunun ağır bastığı bir hazla alıyorsunuz kitaptan.

GEÇ BAŞLAYAN YARGILAMA

Sulhi Dölek'in romanı. Tan Yayınları, 263 s., 200 lira

Bir gülmece yazarımız Sulhi Dölek. Bu alanda da başarılı olduğu söylenebilir. Ama Geç Başlayan Yargılama gülmece dışı yapıtlarından. Romanın merkezini, yüksek bir bürokratın yaşamı oluşturuyor. Bilinir ki okur yazar takımından herkesin yaşayabileceği bazı açmazlar vardır. İşçilerin yönetimini üstlenmiş bir düzeyde birisi için, üretimi arttırıcı birtakım önlemler almak ama işçileri işkazalarından korumak için alınması gereken önlemlerin gözardı edilmesine seyirci kalmak zorunda kalabilmek gibi. Geçtiğimiz yıllarda gözlemlediğimiz bu açmazdan, kurtulamamışlardı yüksek bürokratlar.

İşte Sulhi Dölek yıllar süren gerilimlerin birikimini romanlaştırmış. İçinde yaşadığı bir çalışanı olarak katkıda bulunduğu ya da para kazanabilmek için katkıda bulunmak zorunda kaldığı sistemle, içinde yüreğinde taşıdığı gençlik umutlarının çatışmasını bir türlü çözemeyen yüksek bir bürokrat roman kahramanı. Bu çatışmanın üstüne bir de geçen yılların toplumsal çatışmasını da eklersek bürokratın sorunsalı iyice çözümsüzleşir. Zaten o da çözemiyor.

Günler sıkıntılı geçmektedir sürekli. Taşıdığı çözümsüzlüklerin sıkıntısını aile yaşamına da aktarmaktadır. Ya da yansıtmak zorunda kalmaktadır. Birden bire tehdit telefonları almaya başlar. Yıllar önce birlikte yaşadığı bir kız arkadaşının ağabeyi hapisten çıkıp, **«kızkardeşinin öldüğünü, hem de onun yüzünden öldüğünü, intikamını alacağını, her an ölüme hazır olmasını»** söyler. Sık sık gelen telefonlar bir yandan kızdırırken, bir yandan da zaten olmayan huzurunu büsbütün kaçırır. Romanın en başarılı bölümleri de zaten telefonların geldiği gerilimli bölümler. Sulhi Dölek okuyucuya aktarmak istediği ruhsal gerilimleri çok iyi anlatmış. Okuyucuyu alıp götürüyor.

Bundan sonra gelişen olaylar örgüsünün ne olduğu romanın başarısı açısından çok önemli değil. Eski sevgilisinin ölmediğini —çarşıda rastlayıp konuşacaktır kızla— öğrenmesi, kızın ağabeyinin dengesiz biri olduğu, karısının onu terketmesi ve geri getirmek için girişimde bulunduğu halde onun geri gelmeyi kabul etmemesi ve romanın sonunda bütün bu çıkmazlar ve açmazların hiç beklenmedik bir biçimde patlaması ve gereksiz bir biçimde adam öldürmeye kadar gitmesi... Asıl önemli olan tüm bu olaylar örgüsünün altında belirlenen ruhsal çözümlemeler ve ilerici küçük burjuva bürokratlarının siyasal açmazları konusundaki doğru yaklaşımı.

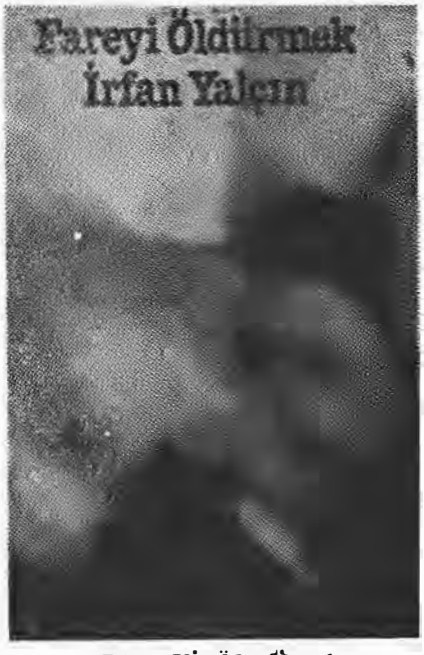

FAREYİ ÖLDÜRMEK

İrfan Yalçın'ın romanı. Milliyet Yayınları, 130 s. 85 lira

İrfan Yalçın Milliyet roman yarışmasında, Pansiyon Huzur'la ikincilik, Fareyi Öl-

dürmek'le ise mansiyon almıştı. Fareyi Öldürmek'le Orhan Kemal ödülüne de katılmış.

Roman, ömrü boyunca hep iyicil davranmış, hep istenildiği gibi biri olmak istemiş, kötü yanlarını hiç ortaya çıkarmamış ya da gerçekten kötü olmayan, başkalarının takılmalarını hoşgörüyle gören birinin romanı. Ama kendisine kötü davrananları unutmamış. Başta babası, sonra eski şefi ve karısı olmak üzere nefret ettiği insanlara karşı oluşan birikimini sonunda patlatmış. Çocukluğunda fareden de korkan Sabri, bir gün Şef'ini **«kâğıtlar uçmasın diye üstlerine konan yuvarlak bir demirle komaya»** sokmuş, adam da bir süre sonra ölmüş.

Bence roman, özellikle ruhsal çözümlemeleri açısından çok başarılı. Romancılık tekniği olarak, Tarık Dursun'un Kayabaşı Uygarlığı'nda kullandığı teknik olan, sırasıyla birileriyle konuşma, yani röportaj tekniği kullanılmış. İnsanların anlattıkları, Sabri'ye kimlerin neler çektirdiği açısından çok önemli. Ama asıl, Sabri'nin dedikleri çok anlamlı. Bir insanın biriktirdiklerinin, sonradan nasıl birleşip patlayabildiğini gösteriyor. Romanın anahtarı olan bu bölümden biraz alıntı yapmak istiyorum.

«Bir ara şeften yana baktım ki, şef yok.. Babam oturuyor şefin yerinde. Rüya mı görüyorum acaba dedim. Gözlerimi oğuşturup bi da (bir daha? RK) baktım. Babam yok olmuş, yerine Fethi bey gelmişti... Hatırlarsın bizim eski şefi. (...) Bakmağa korkuyordum şefin masasına. (...) Ne olursa olsun deyip masasından yana bi da çevirdim kafamı. İnanmayacaksın, yalan diyeceksin belki ama, bizim hanımdı gördüğüm. Bağırmak istiyor, bağıramıyordum. (...) Kafamı çevirip çevirip bakıyordum artık. Sıra hiç değişmiyordu. Önce babamı, sonra Fethi beyi, daha sonra da Şükran'ı görüyordum. Bir ara koca bir fareyi oturur gördüm masada. (...) Çocukluğumda nefes darlığına tutulduğum zamanlar görürdüm bu fareyi ben. (...) Rüyalarımı fareler doldurmuştu!.. Cıyak cıyak bağırırdım karanlıkta uyanıp. (...) İşte şefin masasında oturan küçüklüğümde sık sık gözüme görünen, ya da uykularıma giren o farenin aynısıydı! Onu öldürmek istedim ben! Şefi değil! Kâğıt demirini kapıp kafasına indirmeseydim, ölebilirdim. Vurur vurmaz rahatladım!»

Orhan Kemal roman ödülünün verilmemesi çok kişiyi konuşturdu ya da vaktini aldı. Hem de gereksiz yere. Ama derginin bu sayısında sözünü ettiğim romanların üçü de bu ödülü hakedebilecek nitelikte. Hangisi almalıydı, o, ödül vermeyen seçiciler kurulunun işiydi. Ama kanımca ödül bu üç romandan herhangi birine verilebilirdi.

⊙

SELİM İLERİ ÖYKÜCÜLÜĞÜ HAKKINDA KÜÇÜK NOT

İki ay önce okuduğum —üstelik yayınevinin dergilere verdiği tam sayfa ilanlarda **«yılın kitabı»** ve **«Türk romanına yeni bir bakış açısı getiren dev roman»** olduğu belirtilen— Selim İleri'nin Yaşarken ve Ölürken adlı romanından sonra, yıllar öncesinden öykülerini sevdiğim Selim İleri'yi anımsamak —ve Füsun Akatlı'nın övgüsünü hakedip haketmediğini görebilmek— için, yazarın son öykü kitabını, keyifle okumaya başladım. Hayır, hayır başlayamadım bile. Yedinci sayfadaki 'içindekiler' bölümünde ilk öykünün adını görünce 'herhalde dizgi hatasıdır' dedim. Ama öykünün adı dokuzuncu sayfada, onikinci sayfadan öykünün bittiği son sayfa olan yirmibirinci sayfaya kadar sayfa üstlerinde hep aynı yazılmıştı. Öykünün adı, **«Laterna Magica»** idi. Ayrıca, öykünün sonunda, her ne kadar yayımcının notu deniliyorsa da, Selim İleri'nin yazdığı belli olan bölümde, **«Gelgelelim yaşamın karmaşası, bizi, bir laterna magica'nın durmaksızın değişen görüntüleri gibi kendi akışına sürükler»** deniliyordu.

Öyküye adını veren aygıtın adının doğrusu **«Lanterna Magica»**dır. Her ne kadar Çekoslovakya'da **«Laterna Magika»** adında bir tiyatro varsa da, Selim İleri'nin bu tiyatrodan değil, sihirli lamba olarak da bilinen **«lanterna magica»**dan sözetmek istediği kesin.

Şimdi biraz sözlüklere göz gezdirelim. İtalyanca'nın en büyük ansiklopedilerinden Grande Enciclopedia, **Lanterna Magica** için şöyle diyor. **«A. Kircher tarafından 1645'de bulunan optik görüntü yansıtma aygıtı. Aygıt, içinde toplayıcı bir aynayla, bir ışık kaynağının bulunduğu kutudan oluşur. Ayna, boyalı bir camı aydınlatarak, bir objektif aracılığıyla görüntüyü bir perdeye yansıtır.»** Bir de fransızcaya ba-

kalım: «**Cam üstüne çizilmiş resimlerin, büyütülmüş görüntüsünü bir perde üzerine yansıtmaya yarayan aygıt. Bu aygıtın geliştirilmişi sinema oynatıcısını doğurmuştur.**» (Petit Larousse İllustré, Lanterne Magique maddesi.) Nijat Özön ise, Sinema Terimleri Sözlüğü'nde şöyle yazıyor: «**Göstericinin ilkel biçimi. Önünde mercek bulunan bir kutudan meydana gelir. Kutunun içinde bir ışık kaynağı bulunur. Merceğin odak noktasına yerleştirilen cama çekili resim bu ışık kaynağının ve merceğin yardımıyla perde üzerine düşürülür.**»

Türkiye'nin Marcel Proust'u olma yolunda olan, batı uygarlığına «**vakıf**» sayılan ve batı dillerinden **en az birini** bilen —Galatasaray'da okumuştur—, Selim İleri'nin Laterna'sı içinse Türkçe Sözlük şöyle diyor: «**Kolu çevrilerek çalınan bir çeşit gövdeli müzik sandığı**».

Metnin sonundaki bölümde «**değişen görüntüler**»den sözedildiğine göre bunun **Laterna** değil **Lanterna** olması gerektiği belli. Yoksa değişen notalardan ya da —Çekoslovakya'daki tiyatrodan sözediyorsa değişen dekorlardan— sözederdi.

Ne dersiniz, kitaptaki diğer dört öyküyü de okuyayım mı?..

Dergiler'den

GÖSTERİ
sanat-edebiyat

Dergide olumlu olarak gözümüze çarpan üç şey. Necatigil ve Cansever'in şiirleriyle Besim Çeçener'in Bodrum yazısı. Atilla Dorsay'ın böyle bir yazıda övülmekten hoşlanmayacağını sandığımı söylemiştim geçen sayıda. Ama Dorsay, Selim Durak imzalı yazı için teşekkürlerini sunarken aynı zamanda —herhalde övüldüğü için minnet duyduğundandır yok sa «**bilim içi ve bilim dışı tüm saçmalıklara özgürlük tanınmalı**» diyen birisine katılınmaz— Durak-Makal tartışmasında Selim Durak'ı tutuyor.

Kemal Özer Nesin Vakfı Yıllığı, 1979'da ödüller üzerine şöyle yazıyordu. Konusu Sedat Simavi Vakfı ödülleri «**Ortaya koyduğu büyük para (100.000 lira), Vakıf yöneticilerinin seçicileri etkilemekten kaçınması vb. gibi ilk bakışta göze çarpan kimi özelliklerle yetinilirse, burjuvazinin ödül yoluyla edebiyat alanına el atma konusunda şimdiye değin görülen bu en büyük girişiminin neden ve sonuçları tam kavranabilir mi? Erol Çankaya'nın haklı olarak değindiği gibi, ulusal burjuvazi önümüzdeki yıl «ulusal kültürümüze hizmet amacıyla dergi, kitap gibi yayın faaliyetlerine» girişir mi girişirse ne olur? Spora el attığı biçimde, bu alanın da belini doğrultmak üzere «Tofaş-şiir», «Boronkay-öykü» ya da «Eczacıbaşı-fotoğraf» takımları kurmağa kalktığını görür müyüz gerçekten?**»

Bu yazının her satırına katılıyorum. **Kemal** Özer'in, Erol Çankaya'dan alıntıladığı gibi gerçekten büyük sermaye dergi ve kitap işine el attı. İyi ama bu eski yazıyı niye alıntıladım. Şundan: Son sayıda da olduğu gibi Kemal Özer şiirlerini Gösteri'de yayınlıyor da ondan. Bir şey daha ekleyeyim de şaşırın. Kemal Özer, kınadığı kesimin çıkardığı Gösteri dergisinin açtığı ve «**ödül yoluyla edebiyat alanına el atmak**» sayılabilecek olan 'Bir Yazın Şiiri' yarışmasının seçiciler kurulu'nda! Peki yukardaki yazıyı kim yazdı? Başka biri aynı adla yazmış olmasın?

Derginin 'Ayın Dosyası'nın konusu 'Reklamcılık ve Sanat'. Çok ilginç yazılar var. Örneğin ünlü yazarımız Ferit Edgü şöyle diyor: «...**reklamcılık deneyimim olmasaydı, bir tek konu üzerine yazılmış yüzbir metinden oluşan 'Yazmak Eylemi' adlı kitabımı kuşkusuz yazamaz-**

dım. (...) **Doğrusu bazı yazarlarımızı gevezelikten ve ezbercilikten kurtarmak için reklam ajanslarında bir kaç ay staj yapmaları bana daha olumlu sonuçlar alınacağı kanısını veriyor.»** Bay Edgü ad vermediğine göre, reklam ajansına her yazarı çağırıyor demekti. Birer ay para vermeden yazarlarımızın yaratıcılığını kullansa, hiç metin yazarı kullanmadan çok uzun bir süre idare edebilir. Edgü mü çok akıllı, yoksa yazarlarımızı mı aptal sanıyor anlamadım.

Hulki Aktunç ise şöyle demiş: **«...değişik değişik mesajları karşıdakine iletme uzmanlığıyla uğraşan herkes, önünde sonunda «mesaj iletme yöntemlerini de» geliştirmek zorunda kalıyor... Yöntemler ise, giderek bütün insanlığın malı oluyor.»** Kurtarılmış Haziran adlı kitabıyla hiç kimseye birşeyler veremeyen Aktunç, reklamcılığı yoluyla tüm insanlığın malı olacak şeyler üretiyor anlaşılan.

Gelelim Dalyan adlı romanın yazarı Güven Turan'a: **«Kanımca, metin yazarlığının yazınsal yazarlığa yararı, yazınsal yazarlığın metin yazarlığına yararından daha fazla.»** Bay Güven Turan, inşallah daha uzun süre, büyük reklam şirketlerinde, çok önemli tüketim malları reklamlarının metinlerini yazar da, birazcık iyi bir roman yazma konusunda kendi yazınsal yazarlığına katkıda bulunur.

Milliyet SANAT DERGİSİ

Çok ünlü şairimizin Türk Dili'nde sürekli çıkan ve bizim sütunlarımıza alarak, şu sıcak yaz günlerinde okuyucularımızı serinletmemize olanak tanıyan yazılarının giriş bölümü 'tadımlık'ta yayınlandı. Osmanlı dönemindeki tanrıya yakarışlara taş çıkartan yazıyı si'teyenin okuyabileceğini belirterek konuyu burada geçiyorum. Bazı insanların yaşlanınca neler yazabildikleri konusunda ibret alınarak okunmalı.

Bodrum Olayı ise aynı sayının ağırlıklı konusu. Neden Bodrum? diye sormuşlar herkese. Fethi Naci'nin yanıtının sonu şöyle: **«Ha, bir de kadın meselesi var. (Daha doğrusu, kadın meselesi yok Bodrum'da!)»** Ben bu yanıtı anlamadım, daha doğrusu anlamak istemedim. Hani, diyorum. Fethi Naci şu iki cümleyi daha iyi bir anlatsa da, kafamızda F.N. hakkında oluşan kuşkuları bir temizlesek.

Yönelişler

Beşinci sayısı çıkan dergide çok önemli bir soruşturma var. Kaynaklanma. Sağın bir kesiminin sözcüsü olma durumunda olan derginin öztürkçe yazılar yayınlaması ilginç. Geçen sayılardan birinde de Saint-John Perse'in çok güzel bir çevirisi vardı. Kaynaklanma konulu soruşturmaya, Selim İleri, Enis Batur, Attila İlhan, Aytunç Altındal'ın yanısıra, Mehmet Kaplan, Yaşar Kaplan, Mustafa Kutlu, Ebubekir Eroğlu ve Mustafa Miyasoğlu katılmışlar. Bence ilginç yanıtlar var. İlgiyle okudum.

Varlık

İlk başlardaki hızını yitirmeye başladı galiba dergi. Yaşar Nabi'den sonraki en zayıf sayı olmuş temmuz sayısı. Umalım ki bu köklü dergimiz ne yapıp yapıp yaşamasını sürdürür.

Nezih Coş, 1980-1981 döneminde sinemayı incelemiş. En önemli film olarak Bereketli Topraklar Üzerinde'yi bulmuş. Ama mevsimin ikinci önemli filmi olarak Hazal ve Düşman'dan da önce Talihli Amele'yi görüyor. N. Coş şöyle diyor: **«İyi kurulmuş senaryosunun yanısıra, kıvrak, rahat, akıcı bir anlatım dili taşıyan...»** Diyelim ki ocak ayında çıkan Gösteri dergisinde, Atıf Yılmaz'ın senaryonun ne kadar kötü olduğu, tiplerin yaşamadığı konulu yazısını okumamış. Ama filmin nazi yanlısı ögeler taşıdığını belirten Rekin Teksoy'un, geçen sayımızda yayınlanan yazısından sonra hâlâ bu filmi mevsimin en önemli ikinci filmi saymak, bir anlamda nazi yanlısı sayılabilecek filmi Nezih Coş'un da savunması demektir ki herhalde bu Nezih Coş'a yakışmaz. Eğer başka bir bildiği varsa, o başka.

yazko edebiyat

Derginin onuncu sayısında ilk kez gerektiği gibi dolgun olduğunu görüyoruz. Can Yücel ve İzzet Yasar'ın şiirleri derhal dikkatleri çekiyor. Ahmet Cemal'in şiirlerinde-

ki çağrışımlar (aslında 'imgeler' diyecektim ama, işin içine Plekhanov, Astakhov, Fethi Naci ve Attila İlhan girecekti, bu yüzden vazgeçtim) şiirlerin kendisi kadar ilginç. İlk iki öykü kitabını sevdiğim ama romanını büyük bir sıkıntıyla okuduğum Nazlı Eray, son öyküsüyle bu içsıkıntımdan yeni umutlar yeşertti.

Kemal Sülker tüm ustalığıyla ve okunurluğuyla bu kez —benim Danış imzasıyla Demokrat İzmir'den ve 9 aylık ömrü olan, bizim çıkardığımız Akış dergisine gönderdiği yazılarından tanıyıp sevdiğim— Naci Sadullah Danış'dan sözediyor. Bizim ve bize yakın kuşağın bilmediği ve bilemeyeceği gazetecilik anılarıyla.

Kadın panelinin tümü yayınlanmış. Panelde Ergin Ergönültaş, şimdiye değin hiçbir erkeğin kadınların yanını tutmadığını belirtmişti. Dünyada mı, ülkemizde mi yoksa panellerde mi, belli değil. Ama her üç düzlemde de yanılıyor. Sorunun sınıfsal olup olmadığı gibi bir tartışmaya girmek istemem ama Bekir Yıldız'ın kadınlara olan bakış açısını ve **«aile kurumu yıkılırsa, devrim olur»** gibisinden fikirlerini —geçen sayıda da belirttiğim gibi— öğrenmek isteyenler Pınar Kür'ün yazısına bakabilirler. Panel'i izlediğim halde, yeniden ve Pınar Kür'e hak vererek okudum.

sanat olayı

Derginin ağustos sayısında değinmek istediğim ve bence çok önemli bazı noktalar var. Demet Değer İnanç, dergiye yurt dışından sık sık yazılar yazıyor ya da röportajlar yolluyor. Disney Stüdyolarına gitmiş bu kez. Bütün stüdyoları bir çizgi filmin nasıl yapıldığını da aktararak, gezmiş ve anlatmış. Walt Disney'in başlangıçta hangi düşüncelerle yola çıktığı belli. Ama stüdyoları büyütüp, büyük bir imparatorluk kurduktan sonra neler yaptığı ve hangi kesimin hizmetine girdiği de belli. Demet Değer İnanç —kimbilir, belki de yurdumuzda yayınlanan Emperyalist Kültür Sanayii ve Walt Disney adlı kitabı okumamıştır— Disney dünyalarına övgüler düzmenin yanısıra, güney Amerika'da Disney çizgi romanlarının nasıl yayınlandığını da belirtmeliydi. Ama bunu Sanat Olayı dergisinin yazarından bekleyemeyiz. Çünkü onlar kimin yanında olduklarını, daha önce yayınladıkları bir sayıda, bir fotoğrafın altına **«Bee Gees: Kültür emekçileri»** yazarak kanıtlamışlardı.

Özel bölüm'ün konusu 'Latin Amerika Edebiyatı. Ne Güney Dal'ın geniş yazısında ne de Robert Mauer'in yazısında iki önemli Latin Amerika'lı yazardan sözedilmiş. Birincisi Jorge Amado Türkçede iki romanı yayınlandı oysa: Gecenin Çobanları ve Tarçın Kokulu Kız. İkincisi Jose Mario de Vasconcelos. İki kitabı Hürriyet yayınları'nda, diğer iki kitabı, Papağan ve Şeker Portakalı ise «e» yayınlarında yayınlanan Vasconcelos'u unutmak en azından geçenlerde yitirdiğimiz Cengiz Tuncer'e saygısızlıktır. Çünkü Vasconcelos'u yurdumuza o tanıtmıştı. Kaldı ki Şeker Portakalı en azından üç dört baskı yaptı. Cengiz Tuncer, Şeker Portakalı'nın ilk baskılarından birinde, kitabın dışına geçirdiği tanıtım kuşağında, **«Bu kitabı okuduktan sonra boğazınıza bir şey düğümlenmezse kaldırıp atın. Kitabı değil, kendinizi.»** diye yazdırtmıştı. Bu hatırlatmam, iki ünlü yazarı unutan bu özel bölümün hazırlayıcılarına.

Bu arada dergide İsmail Uyaroğlu'nun çok doğru bir şiirinin de yeraldığını belirtmek isterim.

yazko çeviri

Geçen sayıda dergiye genel çizgileriyle bakmış, derginin akademik olduğunu söylemiştim. Bu sayıda ise, başarılı çevirmenliğe soyunan Bertan Onaran'ın Jorge Luis Borges'ten yaptığı çeviride gözüme çarpan bazı söyleyiş ve yazış hatalarına dikkati çekmek istiyorum.

«Onların bu **öncü çalışmasıyla 1961'de, Samuel Beckett'le paylaştığım Formentor Ödülü'nü kazanabildiğimi** sanıyorum.» Bu cümle girişi şöyle olmalıydı: 1961'de, Samuel Beckett'le paylaştığım Formentor Ödülü'nü onların öncü çalışmasıyla kazanabildiğimi sanıyorum. Zaman zaman Türk Dili dergisinde türkçe yazım hatalarıyla ilgili seçmeler çıkardı. Bu cümle de oraya aday olacak galiba.

«Birleşik Devletler'le, ilk somut bedensel ilintim o zaman kuruldu.» Şimdi bakalım Türkçe Sözlük, ilinti için ne diyor: **«1. Bir şeyin başka bir şeye bağlı bulunması, onun malı olması durumu, nisbet, mensubiyet, aidiyet,**

tealluk. 2. Üzüntü.» Bu tanımdan sonra cümleyi yeniden okuyalım ve bir de Borges'in aslında ne demek istediğini kestirmeye çalışalım.

«Zaman zaman yurt özlemi çekmeme karşın, bana eşlik eden annem de, ben de kısa sürede Teksas'ı sevdiğimizi şimdi biliyorum.» 'Şimdi' sözcüğünün gereksizliğini bir yana bırakalım. Ama 'annem de' ben de... biliyorum' diye bir cümle olmaz. 'Annem de, ben de... biliyoruz' olması gerekmez mi?

«...rahmetli Dudley Fitts gibi» şimdi de birazcık dinbilgisi. Hıristiyanlar için Allah rahmet eylesin denmeyeceği gibi 'rahmetli' de denmemesi gerekir. Bu dinsel açıdan olduğu kadar, dilsel açıdan da böyledir.

Türkçeleştirilmiş kent isimleri olarak San Fransisko ve Stokholm yazarsanız, aynı cümle içinde Edinburg, Nev York (Edinbourg ve New York yerine) yazmazsanız ayıp olmaz mı? Örnekler belki daha da çoğaltılabilir. Ama bu konuda dergi'nin yönetim sorumluluğunu üstlenen Ahmet Cemal'in ne diyeceğini merak ediyorum.

a.altındal

HAŞHAŞ VE EMPERYALİZM

«Kitap iki kısımdan oluşuyor. Birinde "Haşhaş"ın 12 Mart, Uyuşturucu Maddeler ve Emperyalizm karşısındaki konumu irdeleniyor. Diğerinde ise, 1969 - 1974 yılları arasında hazırlanmış ve yine aynı yıllar arasında yayınlanmış inceleme ve makalelerimiz yer alıyorlar. Yayınlandıkları günlerde oldukça ilgi çekmiş olan bu yazıları bir kez daha okurlara sunarken, istediğimiz, şu namlı Batı - Kapitalist uygarlığı karşısında gençlerimizi yeniden uyarmaktır.»

90/100 gr. 1. hamur kağıda, bez ciltli, kuverli ve büyük boy olarak hazırlanmıştır.

EK: Special Document No: 4 The Opium and Narcotic Drug Situation in China. (1937)

ÖDEMELİ İSTEYİNİZ

* Kitabevlerine % 25 indirimlidir.
* PTT giderleri yayınevine aittir.

DAĞITIM: P.K. 55 Teşvikiye / İstanbul

HAVASS yayınları

Türkiye Araştırmaları Dizisi: 2

46 13 19

«EDEBİYATIMIZDA YENİLER» VE OKURLARIMIZA...

Dergimiz Sanat Edebiyat/81'in «Edebiyatımızda Yeniler» sayısı büyük ilgi gördü. Dördüncü dergimiz baskıya girerken bile Türkiye'nin henüz dağıtımımızın olmadığı illerinden bile ürünler geliyordu.

Birçok genç arkadaşımızın ürünlerini üzülerek kullanamadık. Bundan böyle her sayımızda üç-beş sayfamızı «Edebiyatımızda Yeniler»e ayıracağız.

Ayrıca okurlarımızdan bir ve ikinci sayı istekleri alıyoruz. Üç bin adet basılan ilk iki sayımızdan elimizde hiç kalmadı. Bu sayı baskı adedimizi arttırdık. İstekler devam ediyor ve karşılıyamıyoruz.

Bu istekler ilerde ilk iki sayımızın ikinci baskılarını yapmamızı düşündürüyor.

Dergimize abone olmak isteyen okurlarımızın abonelerini ancak üçüncü sayımızdan başlatabiliyoruz.

Okurlarımızın ve bize ürünlerini gönderen tüm «Yeniler»in coşkulu ilgisine teşekkür ederiz.

Sanat EDEBİYAT '81

HABERLER

Rıfat Ilgaz Cide'de Başladığı "Yıldız Karayel" Romanını İstanbul'da Bitirdi

Rıfat Ilgaz Cide'de başladığı **«Yıldız Karayel»** romanını İstanbul'da tamamladı.

Cide'de son romanı «Yıldız Karayel»in 186'ncı sayfasını yazarken gözaltına alınan Rıfat Ilgaz, daha sonra geçirdiği bir kanama nedeniyle bir süre Daday Ballıdağ Sanatoryumu'nda tedavi altına alınmıştı.

Geçtiğimiz ay içinde serbest bırakılan Rıfat Ilgaz, İstanbul'a gelmiş, burada yeni romanı **«Yıldız Karayel»**i tamamlamıştır. Dördüncü romanını tamamlayan Ilgaz, **«Yıldız Karayel»** için şu açıklamayı yapmıştır:

«Bu son romanımda Karadeniz kıyılarındaki son beş altı yıllık anılar birikiminden yararlanıyorum doğal olarak. Kişi olarak romanın içinde görülmeyişim eleştirmenleri ve okurlarımı şaşırtabilir. Bundan önceki romanlarımda benim adımla sanımla romanlarımda oluşum ve bu romanda hiç görülmeyişim bilmem onları nasıl düşünmeye götürecek? Dediğim gibi öbürleri ne kadar anı romanı değilse, bu romanım da o kadar anı romanı değil. Şu koşulla, romanın içinde benim görülmeyişimden ötürü bu yargıya varmış değilim. Bu da öteki romanlar tününden bir roman.»

⊙

«AYÇA» SANAT DERGİSİ KASIM AYINDA ÇIKIYOR

Gazeteci - yazar Kemal Bayram Çukurkavakh'nın başkanlığında kurulan **«Ankara'lı Yazar Çevirmen ve Araştırıcılar Kooperatifi»** (AYÇA)'nin çıkaracağı sanat dergisi, kasım ayında yayına başlayacak.

Hikaye yazarı Abdullah Nefes'in yönetiminde çıkacak olan dergi ANYAZKO'dan sonra Ankara'da çıkan ikinci kooperatif dergisi olacak.

⊙

ULUSLARASI YOMİURİ KARİKATÜR YARIŞMASININ KOŞULLARI AÇIKLANDI

Uluslararası 1981 Yomiuri Karikatür Yarışması'nın koşulları ve yarışmada başarılı sayılacak eserlere verilecek ödül miktarları açıklandı. Bilindiği gibi bu yıl söz konusu yarışmanın üçüncüsü yapılıyor.

Herkese açık olan yarışmaya katılacak eserler, 297 × 420 mm. ebadında ve hiçbir yerde yayınlanmamış olması gerekiyor.

Karikatürlerin çiziminde her türlü teknik ve etkileme yöntemlerinin kullanılabileceği, en çok iki boyutludan fazla olmayacağı, teknik koşulların temelini oluşturuyor.

Yarışma iki yönlü yapılacaktır. Birincisinin konusu önceki yarışmalarda olduğu gibi serbest, diğeri ise «duvarlar» hakkındadır. Ayrıca yarışmaya katılacak olan karikatürlerin tek bir ana fikre bağlı olması gerekiyor.

⊙

42. DEVLET RESİM VE HEYKEL SERGİSİ'NDE ÖDÜL ALAN ESERLER BELLİ OLDU

29 Ekim'de açılacak olan 42. Devlet Resim ve Heykel Sergisi'nde ödüle değer görülen yapıtlar belli oldu.

Kültür Bakanlığı'nca yapılan açıklamaya göre, resim dalında ödül kazanan sanatçılar şunlar:

Fevzi Karakoç, Devrim Erbil, Hüseyin Bilgin, Nihat Kahraman, Nuri Abaç, Mürşide İçmeli, Bilal Erdoğan...

Heykel dalında da; Erol Kınalı, Aytaç Katı ve Mehmet Uyanık'ın eserleri ödüle değer bulundular.

Böylece resim dalında 7, heykel dalında da 3 eser ödüllendirilmiş oldu. Ayrıca Seçici Kurul değerlendirilme sonucu 104 resim ve 21 heykelin sergilenmesini, 18 resim ve 5 heykelin de satın alınmasını uygun buldu.

Sanat Takvimi

1

Oyun yazarı Tuncer Cücenoğlu Kadıköy Halk Eğitim Merkezi Müdürlüğü'ne atandı.

2

Volkach Çocuk ve Gençlik Edebiyat Akademisinin üç yüz bin liralık ödüllünü Salzburglu besteci Cesar Brejgen ile Viyanalı pedagog Richard Bomberger kazandı.

4

Her yıl 23-26 Temmuz tarihleri arasında Tunus'da yapılan Akdeniz Ülkeleri Bizerte Pop Müzik yarışmasını Atilla Atasoy kazandı.
Fransa, İspanyol, Yugoslavya, Bulgaristan, Malta, Yunanistan, Tunus, Cezayir, Fas ve Filistinli şarkıcıların yarıştığı yarışmaya Atasoy «Gülmek gülmemek» ve «Fırtına» isimli parçalarıyla katıldı.
Tarihçi yazar M. Çağatay Uluçay'ın 11. ölüm yıl dönümü... (1970)

5

Ressam Mustafa Şener Vakko Ankara galerisinde sergi açtı.

8

Amerikalı ünlü sinema ve tiyatro oyuncusu Melvyn Douglas Newyork'da seksen yaşında öldü. Sanatçı 1964 ve 1980 yıllarında iki kez Oscar ödülü kazanmıştı.
Fransız besteci Bernard Dimey Fransa'da elli yaşında öldü.

11

Çekoslovakya'dan 1939 yılında Filistin'e kaçan şair Netti Boleslar Cohen Telaviv'de 59 yaşında öldü.

Le Nouvel Obzervateur'un 11. Ağustos tarihli son sayısında Yazar Yaşar Kemal'le yapılan röportajda Nobel'in bir numaralı adamı olarak gösterildi... Söz konusu tanıtma konuşmasının bu nedenle yapıldığı belirtildi.

14

Bertold Brecht

14 Ağustos 1956 günü ölen Bertold Brecht için birçok ülkede anma törenleri düzenlendi.

Devlet Tiyatrosu Ordu ilinin Atabey ilçesine bağlı kardeşler köyünde Cahit Atay'ın «Yangın var» oyununu sergiledi.

Şair Refik Durbaş, Bilge Türkben ile evlendi.

Edebiyat Tarihçisi Nihat Sami Benarlı'nın ölümünün yedinci yıldönümü... (1974)

16

Ünlü romancı Mahmut Yesari'nin ölümünün otuz altıncı yıldönümü.

Ünlü Düşün Adamı Hunkâr Hacı Bektaş Veli'nin anma törenine Hacı Bektaş İlçesinde başlandı.

18

Necmettin Orhon'un «Boğaziçi Yalıları»ndan kurulu resim sergisi kapandı.

Romancı - Oyun Yazarı Mahmut Yaseri'nin 36. ölüm yıldönümü... (1945)

19

Hacı Bekaş Veli'yi anma töreni sona erdi.

20

Yazar Mustafa Baydar'ın ölümünün beşinci yıldönümü... (1976)
Şair Yazar Ömer Faruk Toprak'ın ikinci ölüm yıldönümü... (1979)

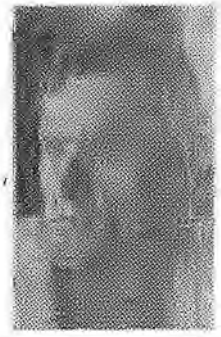

21

Türk Ceza Kanunu'nun 142 / 3 ve 6'ncı maddeleri nedeniyle 1,5 yıl hapis cezasına çarptırılan gazeteci Lütfü Oflaz, Kızılcahamam Cezaevi'ne konuldu..

Çağdaş Gazeteciler Derneği Adalet Bakanlığına başvurarak kapsamlı basın affı istedi.

22

Coca-cola Yönetim Kurulu Başkanı Robert C. Goizaeta Atatürk'ün 100. yılını kutlama komitesine şeref üyesi seçildi.

23

Şair Yazar Orhan Seyfi Orhon'un dokuzuncu ölüm yıldönümü... (1972)

25

Şair Ziya İlhan Zaimoğlu'nun 16. ölüm yıldönümü... (1965)

Amerikadaki ırk ayrımına karşı çıkarak Fransa'ya yerleşen ünlü caz ustası Bill Coleman, Tunus'da öldü.

ANKARA YAZARLAR ÜRETİM KOOPERATİFİ

GENEL DAĞITIM

CEMMAY

Babıali Caddesi 19/1
Cağaloğlu - İstanbul
Tel.: 27 01 53

ANKARA DAĞITIM

DOST KİTABEVİ

Zafer Çarşısı No. 13
Kızılay - Ankara

İZMİR DAĞITIM

ŞENTÜRK DAĞITIM

1. Beyler İşhanı No. 45/6
Konak - İzmir

CEMMAY dağıtım

BÜTÜN KİTAP VE DERGİ ÇEŞİTLERİYLE BİRLİKTE
KİTAPÇILARIN VE OKUYUCULARIN HİZMETİNDE

ALTIN
ADA
ABeCe
AYKO
A. KADİR
BELGE
BİLGİ
BİRSEN
BİRİKİM
BOZAK
CEM
ARKADAŞ
CAN
DE
DER
DERİNLİK
DOĞAN
GERÇEK
GÖKŞEN
GÖZLEM
GÜNEY FİLM
İZLEM
KAVRAM - ALAZ
MİL. - KARACAN
MAY
MERKEZ DERS
MURAT DERS
ODA
OKAR
PAYEL
REMZİ
SOSYAL
SOSYAL KLASİKLER
SERHAT
SAY
SANDER
SABRİ BABACAN
ŞİMŞEK
TOPLUM
TAN
TURHAN
TÜRKİYE YAZILARI
ÜLKEN
VARLIK
VOLKAN
YANSIMA
YAŞAM
YAZKO

Dergiler: YAZKO
TOPLUM BİLİM
DOĞA BİLİM
TÜRKİYE YAZILARI

- Toplu ödemeli istekler bazı istisnalar dışında %25 indirimle karşılanır.
- Posta giderlerinin yarısı dağıtıma aittir.
- 1981 yılı katoloğumuz ücretsiz olarak yollanır.

Babıâli Cad. 19/1 Cağaloğlu - İSTANBUL
Telefon: 27 01 53

TÜRK BASININ KULLANMADIĞI HABER

25 Temmuz günü THA ve ANKA ajanslarının verdiği bu haberi AKŞAM gazetesi dışında Türk Basını kullanmadı...

Ünlü Bild Zeitung gazetesi, ABD'li bir senatör ve iki kongre üyesininde bulunduğu bir şebekenin Batı Almanya'da 10 ile 14 yaşlar arasındaki delikanlıları ABD'ye kaçırarak seks kulüplerinde çalıştırdığını ve bu gençlerin çok erken çağlarda aşırı cinsel ilişki ve uyuşturucu maddeden ölümlerine sebep olduğunu bildirdi...

Gazetenin haberine göre şebeke elemanları Batı Almanya'da genellikle sarışın delikanlıları seçmekte ve bunlarla dostluk kurmakta. Kendilerine güven telkin ettikten sonra da bunları kaçırarak uyuşturucu maddelerle bayıltmaktadır. Daha sonra ABD'ye gönderilen bu gençlerin seks kulüplerinde çalıştırıldıkları ve türlü cinsel sapıklıklar ve aşırı uyuşturucu almak yüzünden 20 yaşlarında öldükleri ileri sürülmüştür. Haberde şebekenin her yıl 50'nin üzerinde Alman gencini ABD'ye kaçırdığı da vurgulandı.

ayın belgesi

ALLAH MUHABBETİNİZİ ARTIRSIN

(Bravo - Sayı: 2 Sayfa: 22)

DERİMOD'un sahibi ünlü işadamı Ümit Zaim'e sorulan on sorudan, dokuzuncunun yanıtı :

SORU — Kitap ve yazarlardan söz edebilir misiniz?

YANIT — Bu konuda özellikle son dönemini vurgulayarak tek bir isimden söz edeceğim. Çetin Altan... Politika dönemindeki Çetin Altan'dan ne kadar uzaktaysam, sanki yüzlerce yıl ötesindeymiş gibi, bu güne sevgi ve dostlukla seslenen, son dönem Çetin Altan'a o kadar yakınım...

ayın nanesi

Senpol Hz. İsa'dan dört yaş küçüktür. İsa'nın yahudiler tarafından çarmıha gerilmesinden sonra Hıristiyan dininde başlayan Katolik ve Protestan mezhep ayrılıklarının yumuşatılması konusunda büyük rol alan Paulus Senpol, Tarsus'taki evinde otururken, Roma'daki iki mezhepe mensup gruplar arasındaki sürtüşmenin çatışmaya kadar vardığını haber aldı. 60 yaşındaydı. Gemi ile uzun bir yolculuktan sonra bir gün Roma'ya ulaştı ve taraflara çağrıda bulunarak kan akıtmaktan vazgeçmelerini istedi. Bu yoldaki birleştirici çabasını sürdürürken bir grubun saldırısına uğradı ve hançerlenerek orada öldürüldü.

St. Paulus Senpol'un cenazesi, kendisini destekleyenler tarafından düzenlenen bir törenle Roma'ya gittiği gemiye bindirilerek Tarsus'a gönderildi. Suikast olayından sonra Roma'daki olaylar ve çatışmalar giderek artarken, Senpol, Tarsus'ta toprağa verildi.

> Cumhuriyet Gazetesi, 14.8.1981, s. 8. Mehmet Yapıcı'nın «İsa'nın havarilerinden Senpol'ün evinin kalıntıları bulundu» başlıklı haberinden.

Kimse Cumhuriyet'te böyle bir haberin çıkacağına inanmaz ama çıktı işte. Aydınların gazetesinin hatalarını bir bir düzeltmeye çalışalım.

Önce şunu söyleyelim ki, St. Paulus dedikten sonra bu adın fransızcası olan Senpol (St. Paul yazılır kaldı ki), sanki aziz Paulus'un soyadıymış gibi yeniden eklenmez. Bu bir.

Sonra, İtalyancanın iki büyük ansiklopedisi Universo ile Grande Enciclopedia doğum tarihini birinci yüzyılın başı derken ve Meydan Larousse milattan 5-15 yıl

irlikseyirlikseyirlikseyirlikseyirlikseyirli

YORUMSUZ

sonra doğduğunu söylerken, gazetenin yazarının, sanki çağdaşımız birinden sözederken 'İsa'dan dört yaş küçüktür' gibi bir bilgiye nasıl sahip olduğunu merak ediyorum, bu iki.

Gelelim en önemlisine: İsa'dan en az 1500 yıl (reform eyleminin Martin Luther'in 1517'deki 95 tezin ilanıyla başladığını varsayarsak) sonra ortaya çıkan Protestanlık mezhebinin İsa'nın havarisi aziz Paulus'un zamanında işi ne?.. Hadi bir yanlışlık oldu. Kaldı ki Katoliklik sözcüğü de çook sonralarının bir tanımıdır. Peki ona da kabul diyelim. Ama İsa'dan 1000 yıl sonra kullanılan (1054'de Ortodokslar ayrıldı ya) Katoliklik lle, 1500 yıl sonra kullanılan Protestanlık tanımlarının savunucularının, varolmadıkları bir zaman diliminde nasıl kavga ettirildiğini, bu kavgayı ayırmak için aziz Paulus'un Roma'ya nasıl yollandığını ve —eh bu kadarı da ayıptır ama— bu gruplardan biri tarafından (düşünün, Paulus, Katolik ya da Protestan biri tarafından öldürülmüş) öldürüldüğünü nasıl söylerler merak ediyorum, bu da üç.

(Ek bilgi : Aziz Paulus, bilinmeyen bir tarihte ölmüştür. Yn 64 yılında Neron döneminde, ya da 67'de yine Roma'da başı kesilerek öldürülmüştür. Bkz. Ansiklopediler.)

«NE SAĞCIYIZ, NE SOLCU, FUTBOLCUYUZ FUTBOLCU»

Doğan Hızlan 17-18 Ağustos günleri Cumhuriyet Gazetesinde FETHİ NACİ lle roman üstüne bir söyleşi yaptı. Söyleşinin ilk sorusu şu :

«Roman üzerine yazdığını eleştirmeleri özellikle romancılar şu cümlede özetlediler: «Fethi Naci, Türkiye'de roman yoktur diyor.» Oysa, bize kalırsa, siz romanımızın da bütün sanat türlerimizle aynı düzeyde olduğunu söylemek istemiştiniz. Futbolcumuz ne kadarsa romanımız da o kadar demiştiniz. Ayrıca bu yargıya nereden vardınız, hangi ölçütlerin ışığında bu saptamayı yaptınız? Açıklar mısınız?»

Türkiye ilginç bir ülke. Hürriyet Gazetesi'nin sanat danışmanı ile Cumhuriyet Gazetesi'nin sanat danışmanı aynı kişi olabiliyor. Bu kişi üstelik futbolu sanatla karıştıracak bir bakış açısıyla hem magazin gazetemizi, hem de fikir yanı ağır basan gazetemizi yönlendiriyor.

Ehh bizce uyumlu. Ne sağcıyız, ne solcu futbolcuyuz futbolcu anlayışıyla sanatın yönlendirilmesi istenmiyor mu hepimizden...

ayın sözü

«Moda Sevişmek Gibi Bir İhtiyaçtır»
(Bravo - Sayı: 2 Sayfa: 22)

BİLPA BİLGİ İLETİŞİM ARAÇLARI ÜRETİM VE PAZARLAMA
Başmusahip Sok. Tan Ap. 10/13
Cağaloğlu-İST. Telefon 22 37 56

Meydan-Larousse Gençlik Ansiklopedisi

1

İlk, orta, lise düzeyinde A'dan Z'ye kuşe kâğıt, renkli ofset baskı. Tamamı 10 cilt. (Meydan Larousse Yayınları)

☐ Peşin Fiyatı: 10.000 TL.
☐ Taksitle: Ayda 2.170 TL'den 6 ay taksitle: 13.000 TL.

Çağdaş Aile Ansiklopedisi

2

Kadın ve erkek ilişkilerinden hamileliğe, el işlerinden pasta ve keklere dek aradığınız herşey.. Kuşe kâğıda, renkli ofset baskı, tamamı 4 cilt. (Hasal Yayınları)

☐ Peşin Fiyatı: 6.200 TL.
☐ Taksitle ayda 865 TL.'den 8 ay taksitle: 6.900 TL.

Çağdaş Okul Ansiklopedisi

3

Bilim ve teknik, tarih ve coğrafya, yeni buluş'lardan atom enerjisine her konunun yer aldığı bristol kâğıda renkli ofset baskı. Tamamı 4 cilt. (Hasal Yayınları)

☐ Peşin Fiyatı: 5.250 TL.
☐ Taksitle: Ayda 730 TL.'den 8 ay taksitle 5.850 TL.

Mutfak Sanatı

4

Tüm yemekler, tatlılar, mezeler. Tarifleri, sunuş biçimleri, sofra düzeniyle ilgili pratik bilgiler. Kuşe kâğıda renkli ofset baskı. Tamamı 3 cilt (Hasal Yayınları)

☐ Peşin Fiyatı: 5.250 TL.
☐ Taksitle: Ayda 730 TL.'den 8 ay taksitle: 5.850 TL.

Kadın Ansiklopedisi

5

Giyim kuşamdan lekelere, ilk yardımdan cinsel sorunlara, bebek bakımından pratik onarımlara dek başucu kitabı. Tamamı 3 cilt (Ararat Yayınları)

☐ Peşin Fiyatı: 3.000 TL.
☐ Taksitle: Ayda 600 TL.'dan 6 ay taksitle: 3.600 TL.

A'dan Z'ye Gençler İçin Genel Bilgi Ansiklopedisi

6

Niyazi Akşit - Ferruh Sanır
Ders programlarına uygun, her derecedeki öğrencinin yararlanacağı tüm konuları alfabetik olarak ele alan büyük eser. Bez ciltli, kuşe şömizli. Tamamı tek ciltte 1416 sayfa. (Serhat Dağıtım Yayınevi)

☐ Peşin Fiyatı: 1.500 TL.
☐ Taksitle: Ayda 425 TL.'den 4 ay taksitle 1.700 TL.

Redhouse İngilizce - Türkçe Sözlük

7

70.000 İngilizce sözcük ve terim, 182.000 Türkçe tanım ve açıklama, 1152 sayfa birinci hamur, bez cilt (Redhouse Yayınları)

☐ Peşin Fiyatı: 2.000 TL.
☐ Taksitle: Ayda 480 TL.'den 5 ay taksitle: 2.400 TL.

Redhouse Türkçe - İngilizce Sözlük

8

94.000'i aşkın Türkçe sözcük ve terimin 115.000'i aşan İngilizce karşılığı, 1292 sayfa birinci hamur, bez cilt. (Redhouse Yayınları)

Büyük Fransızca - Türkçe Sözlük

9

A. Rıza Yalt
50.000 sözcük, 10.000 deyim. Latince deyimler. Atasözleri. Bez ciltli 1246 sayfa. (Ararat Yayınları)

☐ Peşin Fiyatı: 1.600 TL.
☐ Taksitle: Ayda 450 TL.'den 4 ay taksitle: 1.800 TL.

Türkiye'de Toprak Meselesi

10

Ömer Lütfi Barkan
Türkiye tarihiyle ilgili araştırmaların temel kaynağı. Büyük boy 968 sayfa, bez ciltli, kuşe şömizli (Gözlem Yayınları)

☐ Peşin Fiyatı: 1.200 TL.
☐ Taksitle: Ayda 340 TL.'den 4 ay taksitle 1.350 TL.

* Ayrıntılı bilgi için arzu ettiğiniz kitapları işaretleyip isim ve açık adresinizi yazarak aşağıdaki kuponla birlikte ilanı adresimize gönderiniz.
* Adresinizi telefonla da yazdırabilirsiniz.
* Kitapların tamamı elinize geçtiğinde ilk taksiti ödeyecek, kalan borcu her ay posta çeki ile göndereceksiniz. (İlk taksite posta gideri eklenecektir.)

Adı, Soyadı .....
Adresi .....
.....
..... Telefon: .....

İSTEME ADRESİ :
Başmusahip Sok. Tan Ap. 10/13
Tel.: 22 37 56 Cağaloğlu/İST.

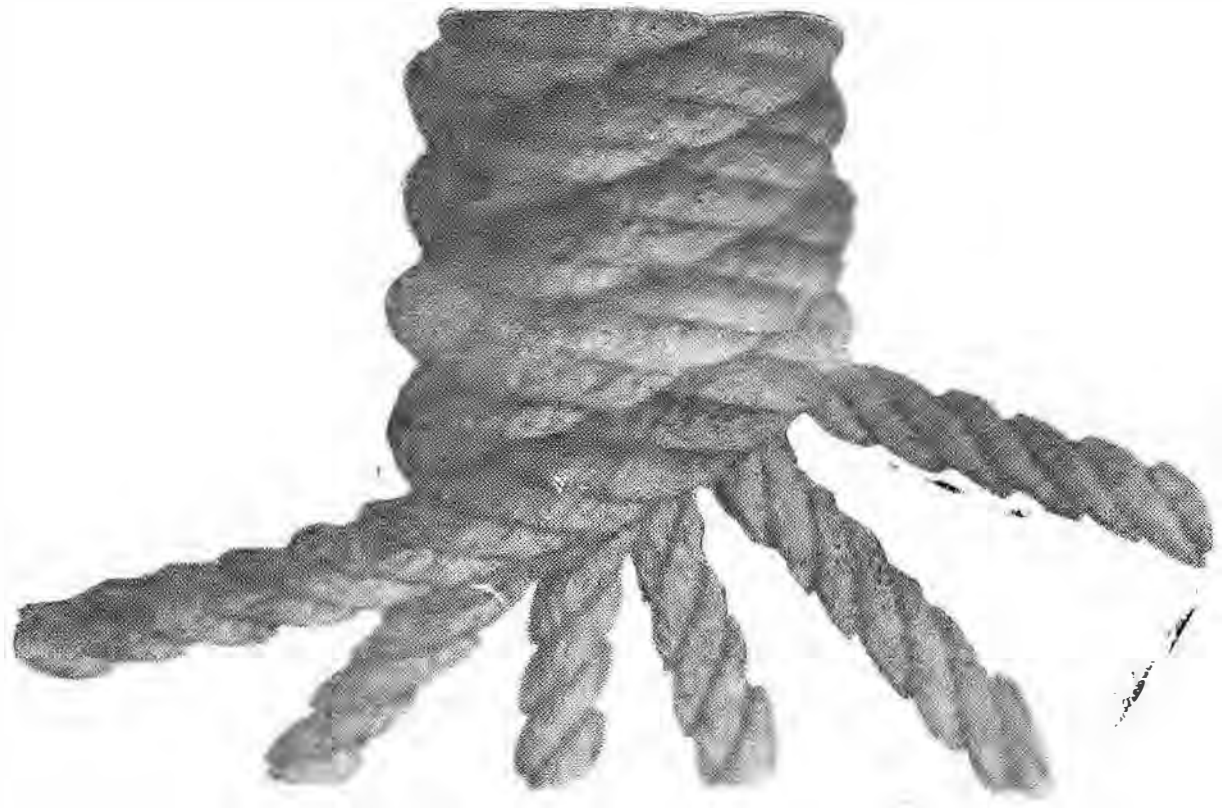

“...Babalarımızdan
İleri
Çocuklarımızdan
Geri...”

"Edebiyatımızda Yeniler" Yada Gençler Geliyor

Dördüncü sayımızı «Edebiyatımızda Yeniler»e ayırdığımızda, bu denli umutlu değildik. Ne elimize varacak yapıtların bu denli çok olacağından, ne de bu denli umut taşıyacağından.

Bugün kısa bir sürede dergimize yağan yenilerin yapıtlarının ulaştığı rakamı açıklamak bile zihinlerde bir abartınayı düşündürebileceği için buna gerek görmüyoruz.

Birçok yeninin ürününü dergimize aktarabilmek için bu sayımızı bir forma fazla basıyoruz.

Hemen belirtelim ki, edebiyatımıza yeniler geliyor. Bir soluğu yakalamış, dünyaya kendileri adına bakmayan bir dolu yeni. Yarının edebiyatının boyutlarını, kimse tartışmasın ki, bu yeniler kuracak.

Çağına tanık olmanın bilincini taşıyor yeniler. Bunların hiçbiri kendi adına, bireyi adına şair olmak, hikayeci olmak, üne kavuşmak için yazmıyor. Şiirleri de, hikayeleri de, toplumsal bir bütünü kavramanın ve bu bütünün doruğunda aydınlık bir Türkiye'ye, insan emeğinin sömürülmediği, tam bağımsız bir Türkiye'ye varma çabasının ürünü.

Bu gençler, bugünün toplumdan kopmuş, çağın gerisinde kalmış birtakım sanatçılar gibi, kendi sanatçılıklarını pompalamak kaygısını hiç mi hiç taşımıyorlar mısralarında. Kollamak yok yapıtlarda. Varmak, gerçeğe varmak ve gerçeğin insan yüreğine yumak olmuş acısını çözmek kaygısını taşıyorlar.

1979 yılında holdinglerin sanatımıza el koyduğunu feryat eden yazıya imza atan sanatçının, 1981 yılında holdinglerin dergilerinde seçiciler kuruluna girmesi ve bu dergiler adına çaba harcaması, siyah beyazını, sanırım bu yenilerin onuru arındıracak. İşte o zaman, sanatımızda halktan yana birşeyler pekişecek.

Gençlerin, yenilerin tüm yapıtları içinde dolu dolu geçirdiğimiz bir sürenin sonunda bu dergiyi yönetenlerin tümü bu inancı yüklendiler. Birçok yapıtı, içinde yaşadığımız sürecin getirdiği koşullar nedeniyle koyamadık.

Birçok yapıtı bize adres gönderilmemiş olduğu için koyamadık. Hemen belirtelim ki, bu arkadaşlara yazdık. Yazıyoruz. Bize yapıtlarını ileten tüm «yenilere» yanıt verilecektir.

Sanat Edebiyat 81, çağına tanık olmak isteyen sanatçıların dergisidir. Biz şöhretler gemisi değiliz. Çağına tanık olan, çağına tanık olurken sanatı arkasına atmamış tüm çabalara açığız ve açık olacağız. Yenilerin ürünlerini vermek, onları yaşama geçirmek bizim çıkış nedenlerimiz arasında. Bize yapıtlarını gönderenlere yazdığımız yanıtlarda ilişkinin süreli olmasını dilledik.

Bundan böyle de yenilere, bu yoğunlukta olmasa bile, süreli yer vereceğiz. Öncelikle yapacağız bunu.

Türk toplumunun her kesiminde olduğu gibi, sanat ve edebiyatta da bir arınmayı sağlamak adına buna yükümlüyüz de. Üstelik egemenlerin, holdinglerin, dergileri eliyle kendi üstyapılarının sanatını pekiştirmek ve kendileri adına, yani halka karşı kullanmak gereğini duydukları, sergiledikleri bu süreçte bunu yapmamız zorunlu. İlk sayımızda biz bir «anti-tez» olarak çıktığımızı vurguladık. Dördüncü sayımızda çağının tanığı olan «Yeniler»le buluşmaktan, onları tanımaktan coşkuluyuz.

Bize ilgi gösteren, güven gösteren tüm «Yeniler»e bu coşkuyu taşıdıkları için teşekkür ediyoruz.

Çocuklarımızı aydınlık günlere taşımak, insan emeğinin sömürülmediği, insan onurunun alınıp satılmadığı, dünyaya sanatın yalınlığından ve erdeminden bakıldığı günlerin muştusunu taşıyan tüm yenilerin elleri, yürekleri dert görmesin. Onlarla buluşmanın, tanışmanın, onları topluma, onları sanata katmanın sevincini yaşıyoruz.

Tanju CILIZOĞLU

DİLEK KARACA

1967 yılında Aydın'da doğdum. 1979 yılında ilkokulu bitirdim. Şimdi ortaokul üçüncü sınıfa geçtim.

BİR DÜNYA

Bu dünya öyle bir dünya ki,
Bir yanda çiçekler, kuşlar
Ve tüm güzellikler;
Diğer yanda kan, gözyaşından bir deniz
Yüzüyorlar içinde.

GERÇEKLER

Bir adam konuşuyordu,
Durmadan dinlenmeden,
Anlatmak için doğruyu gerçeği.
Adam bir gün sustu,
Ve bir daha;
Hiç bir zaman konuşamadı.

SÜLEYMAN KUŞ

Ben 1967 doğumlu, bu yıl Adana Hürriyet ortaokulunu bitirmiş bir öğrenciyim. Bende ilkokuldan beri bir özenti ve bir uğraşı yeteneği olan şiir yazma tutkumdan dolayı şiir yazıyorum.

AFRİKA'DAN

Yok!..
Kaç defa duyar gibi olmuştu.
Açlıktan duyma sinirleri bile,
İsyan ediyordu.
Küçük kardeşi bir damla süt ememiyordu.
Buruşuk bir torbaya benzeyen,
Anasının memesinden.

Bazıları açlık grevi yapıyormuş.
Hem de yiyecek varken.
Birazda kendilerine verselerdi?
Kimi de evlenirken,
Fakirleri sevindiriyormuş.
Ne olurdu, bir parça ekmek olsun.
Kendilerine gönderselerdi.

Sarılmak istedi annesine.
Baktı,
Annesi bir kemik torbası gibi.
İğri, büğrü yanaklarının üstündeki,
İnce tabaka.
Gerildi, zorlukla.
Güldü yani.
Kendisi ondan farklı mıydı sanki.

HAYDAR EROĞLU

1958 Mayıs'ında Yozgat'ın Sorgun ilçesine bağlı Bahadır köyünde doğdum.

İlk şiirim «Dönemeç» dergisinde çıktı. Bunu «Petek», «Yapıt», «Yenigüney», «Özgür İnsan», «Yaba» dergileri izledi .

Köyüm Bahadır'da çiftçilikle uğraşırken bir yandan da yazın çalışmalarını sürdürüyorum.

USUL BİR TÜRKÜ

Son mektubunun içine bir gül koymuşsun
aldım sizin oraların topraklarından
tanırım onu, bir delikanlının bir gençkıza
sunduğunu çok gördüm Bitlis'te tütün
dönüşü
Usul bir türkü söylenir yollarında bir
solukta bakarsın sigaranı bitirmişin
bir başkasını yakarsın tütünün
türkünle gelir arkası
İşçilik ettim tarlalarında Memleketimin/
gezmedimse ve işçilik etmedimse de
diyorsun Orta Anadolu topraklarında
ama biliyorsun yapıp, yarattığımızı yok
deselerde ve biliyorsun uğruna ölünesi
şeyler için ne yaman inanıp, inat
ettiğimizi ve yarınların güzel olmasının
mutlak olduğundan usul bir türkü
söyler gibi yan-yana çalıştığımızı kadın,
erkek, düşüp yollara şafakla usul bir
türkü söyleyip halay çekerek başka
hakkımızda sana ne gerek bir adımız var
bilmediğin o da sana maalum ola...
Memleketin her yanı...
Bir şenlikti orada gördüğümde Harranı
Seyri seyren edip sordum her yanı
Ovasında arpa, buğday, çavdar
Elele tutuşup çalışan alyazmalı, delikanlılara
yar vardı
Tarlalarında usul bir türkü söyler gibi
çalışan çocuk, genç, ihtiyar vardı
Yarının umudunu işleyip güzel türküsünü
söylüyorlardı
Yoksul evlerine yorgun dönselerde yinede
bahtiyarlardı
Memleketlilerim
Ayrı cephesinde savaştığımız savaşın
«adsız neferleri»
Usul bir türküdür söylenir zanaatın işçiliğinde
Kehribarı dirhem dirhem oyarken elişinde
Üstüne terden eser koymalı
Elişi zor iş
İşimiz budur bizim
Zanaatın tarihini söyleriz bir usul türküde
Türkiyemde
Bir dost bir gül gönderir bir mektubunda
dost gülü renginde soldurmaz diye
Alır bir işliğe resmedersin onu işlemelerle
Ya da bir taşa oyar bir eşini mektubun içine
koyarsın
Usul bir türkü geçer içinden birlikte
söylediğimiz
Barışın türküsü iş dönüşü işçilerle.

ŞAHİN AKÇAP

1956 yılında Van'da doğdum. Çeşitli öykü, haber, röportaj çalışmalarım gazetelerde yayınlandı.

Van'da ilkokul öğretmeni olarak çalışmaktayım.

BİR ŞEYLER OLUYOR

Seyri yitiyor mu artık akşamların
Öyle baskın çıktı ki küçülmesi ekmeklerin
Bir şeyler oluyor yaşadığımıza
Kuşlar bile bir garip çığlıkla kanat çırpıyor

Unuttuk mu ne akşam söyleşilerini
Çayları bile tek başımıza yudumluyoruz
Kuruluyoruz çağın radyodan sonrakinin
başına
Kapıyoruz kapılarımızı yaşamın üstüne

Bir şeyler oluyor bize
Yitiriyoruz usul usul sevecenliği
Yitiriyoruz yavaş yavaş merhabaları
Pusuda ki değişmenin dişlerine

ERGÜL ÇETİN

1958 yılında Antalya'nın Gazipaşa ilçesinin Esenpınar köyünde doğdum. İlkokul üçe kadar köyde büyüdüm. İlkokul, orta ve liseyi Alanya'da bitirdim. Halen Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi son sınıf öğrencisiyim. Evli, bir çocuk babasıyım. Şimdiye değin Yapıt, Olgu, Yaba, Öğrenci Yazıları dergilerinde şiirlerim çıktı.

YENİDEN

tek bir bakışta yaşadım bütün aşklarını
dünyanın
tükettim bütün soluklarını öpüşleri
bütün sabır taşlarını çatlatarak
yüzyıllar geçirdim şuracıkta...

bitirdim bütün kırların hüznünü
bütün güvercinlerini uçurdum sevincin
gözyaşlarını toplayarak bir ağıtta
kederleri karıştırıp yağmurun sesine
tek bir mısra yapıp geçirdim defterime...

bütün çiçeklerini dünyanın
hem suladım hem de derdim
koklayıp soldurdum hepsini
eskittim bütün yıldızlarını
bütün uzaklıklarını bitirdim/belirsizliklerini
çözdüm
ve işte yeniden ilk gerçek oluyor yalnızlığımda
herşey
sanki bu dünyaya hiç gelmemiş, hiç
yaşamamışım gibi
ilk gerçek oluyor nesneler
yeni doğmuş bir çocuk oluyorum ben de...

NOT DÜŞMEK

beyaz bahar bulutlarının üstünde parlıyordu
güneş
saatlerce tartıyordu kendini gökte bir
kırlangıç
oturmuş, bir duvar dibinde güneşliyordum ben
ilkyazda sökün eden turnalar gibi anıların
arasında
bir yandan da en güzel günleri diyordum bu
günler belki de ömrümüzün, en güzel günleri.
ve neden sonra birden
not düş diyorum bunları kendi kendime
telaşla
not düş bir kağıda/bir kitaba
kalın gövdesine bir ağacın ya da
not düş...
belki bir daha görmiyebiliriz beyaz bahar
bulutlarının
üstünde parlıyan güneşi böylesine taze,
böylesine canlı
görmiyebiliriz inan bir daha kendini keyifle
tartan bir kırlangıcı böyle...

AKDENİZ TÜRKÜLERİ'NDEN

KIYIDA

ilk gelen bendim kıyı kahvelerine
bendim ilk koklayan
mavi deniz kızının saçlarını
ıslak kumlarda ilk yürüyen
denizde taş kaydıran
martıları sayan
yeni doğan günü

kalbinde şarkılarla
karşılayan bendim...
ilk gören bendim
kıyı kahvelerinde
asmalı çardakta sallanan lifleri
diri sabah sessizliğinde
canlar gibiydiler
bir sarmaşık uyanıyordu uykusundan
geriniyordu kırmızı duvarında/bir selçuklu
yapısının
kahveci ilk çayı sunuyordu
balıkçılar
ilk maviyi tutmuş getiriyorlardı
yüzlerinde tuzun dövdüğü bir anlam
ilk merhabayı sunuyordu insanlara yaşam
ağlarında ıslak maviler
ve yosunlar taşıyarak
yüzlerinde bir uzun yorgunluk
ve güzellik taşıyarak akdenizden
çıkıp geliyorlardı sislerin içinden
çiğ basmış otlara basarak...

ÖLÜRSEM

ölürsem
kayaların döşünde dağılan
dalgalar gibi ölmeliyim...

bir yarın başında
ömür geçiren
kekiğin dibine
gömün beni...

ölürsem
bir mart yemişinin yaprağına
kazıyın adımı
adımla birlikte çiçeklensin
yaşadıkça kayalarda...

ölürsem
mavi deniz taşlarından
bir diki dikin tepeme
oyulsun dursun
rüzgarın taşıyıp geldiği hüzünle...

ölürsem
bir deniz köpüğüne
sarın beni
gömün beni
akdeniz mavisine
akdeniz mavisine...

NURULLAH CAN

1947'de Karabük'te doğdu. Yaşamının ilk on yılı İstanbul dışı bucak ve ilçelerde, sonrası ise İstanbul'da geçti. Öğrencilik yıllarında fabrikalarda, barajlarda ve bu arada 1 yıl süre ile İngiltere'de lokantalarda çalıştı. 1970'de İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Coğrafya bölümünü bitirdi. Dokuz yıldan beri özel kuruluşlarda beyaz yakalı olarak çalışmaktadır.

Şiirle ilgilenmeye 1960'da, kendi şiir uçlarını söylemeye 1970'lerde ve yayımlamaya ise geç olarak 1975'de başladı. Aynı yıl Kadıköy'de «Sek» şair ve yazarları edebiyat söyleşilerine katıldı. O tarihten bu yana şiirleri sırayla Sek, Saçak, Sesimiz, Ozanca, Hakimiyet Sanat, Türkiye Yazıları, Oluşum, Varlık, Somut, Edebiyat Cephesi ve Yeditepe dergilerinde yayımlandı. Şiir dışında hiçbir türde yazmadı. Şiir kitapları: İnsanlara Doğru (1979) ve Memleket Çocukları (1979).

ÖYKÜ

Şiirin yıllarca göçer kaldı
Sancıyan caddelerinde yeryüzü kentlerinin
Hindistan'da Küba'da Volga kıyılarında
Tanıdık yüzler aradı kendine
Dillerde dolaşan hep
Sağ elinin güzelliğiydi
En soğuk günlerde bile
Koltukaltlarına yakışmadı onlar
Ve gözlerin
Uzaktan duyulan bir şarkı gibi
Dünyanın tertemiz insanlarına
Evlerine kavgalarına çevrilmiş
Bir mavi ışığın özeti

Yıllar sonra
Geniş adımlarınla
Taşlı tepelerden koşarak inerken
Karlı kayın ormanlarına
Dilime takılan
Sonsuz bir düzlük olmuştu artık tadı
Kabına başkaldıran şarabın

Geriye dönüp bakınca

Hep karanlıkları soğukları gördün
Avluya bakan bir odada
Kâğıt perdelerin arasından bakıp
Defterine —gökyüzü— yazdın
Bize Akdeniz'i düşünmek kaldı
—Su— yazdın
—Işık— yazdın
Ekmek gibi böyle binlerce sözcük
Bize yarınları düşünmek kaldı

BİR DÜNYA ÖYKÜSÜ

Soğuk yalnızlığına bırakıldı
Bir eski Bizans manastırının
Kendi kendine dualar mırıldanan
Yaşlı zangocu
Her gün belki yüz kez
Yorgun rahlenin tozunu alırken
İçinden mahzun ezanlar okuyan
Meleklerin ölgün bekçisi kayyımın
Ağladığı görüldü
Bir yandan
Karnını karla doyurup
Bir yandan
Sessizce lanet pulları toplayan
Tapınaktaki bezgin şintonun
Uyansın artık dendi
Uyanıldı o saat ağır uykulardan
Bir göz vardı üstlerinde
Duaların görmediği
Bir kulak vardı yanlarında
Ayinlerin işitmediği
Yok olanlar için susuldu
Var olanlar için
Böyle söylendi
Böyle yazıldı
Susayanlar kansın
Doysun diye acıkanlar
Birden o sonsuz ışımaların
Sabırlı tanrısı ayaklandı
Hüdhüd üç kez öttü
Yine yaprak verdi tuba
Yalnız ağaçlaradır denmişti
Güneşlerin takvimi zorlaması
Sularda çarpıştı insanlar adına
Can aldı can verdi
Sulara ve insanlaradır dendi
Ağaçlar yağmurlar ve cümle bereket
O dışımızdaki sürecin sesleri
Bizim içindir dendi
Gökten üç elma daha düştü
Murat eşit oldu diye söylenildi
O söylenti yayıldı her yerde
Yecüc ve Mecüc'ün ölümü diye
Çıkıldı bir basamak daha
Kerevet yalnız ölüme kaldı

AYKUT TANKUTER

1960 yılında İstanbul'da doğdum. İlk ve orta öğrenimimi çeşitli il ve ilçelerde okuyarak tamamladım. Fenerbahçe Lisesi mezunuyum. Yaklaşık üç yıldır şiir ve felsefe ile uğraşmaktayım. İlk şiirlerim Dönemeç dergisinde yayınlandı. Şu anda özel bir şirkette çalışmaktayım.

KÖTÜ AŞK SONRALARI

Bu kez başka yana tarayın
Anlamları —Aşka zorlanırken bozunan
şiir kelimeleri—
Avuçlara kaydedilen soluk
yalındır

—Gerçi her sevgili
giderken mavi saçlıdır birazda
Ama
Tekil gürültüler içinde sevi
bir ayrıntıdır ancak—

Kendini yaşayan insanın
acı sarılığı ağaçlardaki
sokaklara çıkılmalı desem
—Çünkü lekeler hiç anlatılmadı—
Ne yapardınız

Ölümse
boşluğunuza diktirdiğiniz
tanrı buysa
O demir siluetine bırakılan
aykırı kokularda yitirdi
kimliğini
Sanırım ters-yüz edilmiş
bulutlarıyla korkunç olmaktan çıkınca
gök:
İnsan kendini farkına vardı yerde
Sorgu burda bitsin
lekeler hiç anlatılmadı

SON ŞEYLER

1.

Uçtu bir kırık kuş
kartal yuvalarında hüzün
bitti birden

Yalın dağ siluetleri aldattılar
kaygan ayı
sevişmek artık düş
sazbenizli kasabalarla

Melankolik rüzgarlarla
buğusunu sildi menekşeler
Götürüldüler
Ve birazda
insan kokusu aldılar
saçlarının arasına

Yazmak artık güç

2.

Çeşitli yerlerine
olmadık üzünçler takan
güz'ün giysisi

Bilmem ki
hep birlikte fakat
yalnız mıyız

Hiç tanığımız yok bizim
kusursuz öle-yazıyoruz

3.

Kendi adımıza bir kez
ölebilmeliyiz

öbür ölümlerimiz
başkaları için

Ve yitik bir avın
artık yaşanılmışlığı yönetmeli
gizli oyunları
/Kelebekler özgür kalsalarda olabilir/

4.

Bu mevsim
sorudan soruya geçti
yaşamımız

Bir çandır artık
kara zehrini süzen vücutlarımızın

Değişen nedir hayatımızda
Bu soruyu sordum çoklukla
geceler ve gündüzler boyu

Ağıtsal bir ata binse de
şavkıyor bahar
Ve çiçeklerin alkışı

Matlaşan nedir

VEYSEL TÜRKMEN

1961 yılında Sivas'da doğdum. Liseyi bitirdikten sonra 2 yıl üstüste girdiğim üniversite sınavında, binlerce arkadaşım gibi bir sonuç alamadım. Halen bir büroda çalışmaktayım. Şiiri amatör olarak dört yıldır yazmaya çalışıyorum.

GÜN IŞIĞIYLA GELEN...

Uyandım.
Bir hamalın sabaha dargınlığı gibi
pencereye dayandım.
Gün ışığı yorgun sırtımda,
bir çocuk eli gibi.
Duvardan.
Gözlerime bakıyor,
Bir mahkumun gün ışığına hasreti,
Yüreğimi dehşetli yakıyor.
Ben yanan yüreğimin dehşetiyle,
Çocuk eli dolaşan yorgun sırtımı,
duvara dönüyorum.
Ve gün ışığıyla akın akın gelen
HAYATI görüyorum.

BİLİRİM

Bir babanın,
Aç çocuğuna bakan
yürek yakan bakışlarına,
yakalanmak mı?
Bengal ormanında,
Yaralı bir kaplanın
karşısında olmak mı?
Daha çok azap verir insana.
İkincisini bilmem ama,
bilirim ki,
Bir babanın aç çocuğuna bakan gözleri,
Dehşetli azap verir insana.

TANIĞIMDIR

Gecenin hüznünü yorgan,
Sevdanı baştacı
Döşeği topraktan yaptım bu akşam.
Gecenin sabaha,
Toprağın tohuma,
Çınarın hayata,
Gebeliği tanığımdır.

CEM KÖSE

1961 yılında Uzunköprü'de doğdum. İlk ve ortaokulu bu küçük Trakya kasabasında bitirdim. İlkokul sıralarında müziğe ve ortaokul sıralarında da edebiyata ilgim başladı. Müzik tutkusu yüzünden İstanbul Devlet Konservatuvarı'nın sınavlarına girdim ortaokulu bitirdikten sonra. Sınavları kazanıp, bu okulun Nefesli Sazlar «KORNO» bölümüne yazıldım. Beş yıldır da bu okula devam ediyorum.

Edebiyat çalışmalarımı da şiir yazarak, kitap okumakla değerlendiriyorum.

Ailem Uzunköprü'lü olduğundan yaz aylarını, bu kasabada geçiriyorum.

GENÇLİK DÜŞLERİ

Her şey o gizli sözcüklerin içinde saklıydı.
Ağzımın her açılıp kapanışından çıkışan
seslerle
derin uçurumlara sürüklendiğimi anımsıyorum
şimdi.
Ah biliyordum
her uykunun ve onun getirip sardığı düşler
o derin uçurumların ötesinden seslenecekti
bana
fırlayacaktım bazı geceler yataktan
alıp kalemi elime
çığlığını duyduğum sözcüklerle boğacaktım
ak kâğıtları
belki sonra içimden bir ses
bilinmeyen bir yerlere çağıracaktı beni.

Sen soğuk bir kış gecesinin
ölümlerle bırakılıp gidildiğini
gören ilk insan olacaktın.
O azgın fırtınada saklıydı her şey.
Sokak bitişlerinde tükenip giden
dost ellerinin çaresizliğinde buluyordum
kendimi.
Bazı geceler
her tükenişin bir başlangıç olduğu
o çağrılı gecelerle bölünüyordu düşlerim
benliğim sonsuz gerçekten çoğalıyordu.
Sonra her şey yaşlı gözlerinin
kirli yağmurlar taşımasıyla bitiverdi
Ve biz kendi sürgünümüzü yaşadık seninle.

ÇOCUKLUĞA

O çocukluk günlerinin
eski ahşap evi şimdi nerde?

Ulu kavakların kıyısındaki dereden
çamaşır yıkayan kırmızı etekli kadın
ve ona sırtını dönüp de
aç açına düşünen köylü çocuk
— Şimdi nerdesiniz?
O çocukluk günlerinin
dere kenarındaki köprüsünde
gün batımlarına yüzünü çeviren çoban :
— Halâ düşünüyor musun
gözlerin bulutlarda mı halâ
ve sen halâ aç mısın çocuğum?

AK BİR KUŞTUR YAŞAM

Ak bir kuştur yaşam
alır kanatlarına bizi
sonsuz uçurumlara götürür
bırakır sonra engin denizlere
Ak bir kuştur yaşam
ölüm onun kanatları

DEĞİŞMEK

Sen değil miydin baba
güzel bir yaşam isteyen?
— Dünya değişmelidir—
diye saatlerce söylev veren bize
Ama sen halâ değişmedin.

FARUK PAK

22 yaşındayım. İstanbul İ.T.İ.A. Ticari Bilimler Fakültesi'ni bitirdim. Özel bir kuruluşta çalışmaktayım. Emekli bir devlet memurunun oğluyum.

DUYMAK ONU

— BEHÇET NECATİGİL'E —

Canlı ve yüreklere uçarcasına,
Sevginin ve yaşamın elle tutulurcasına
yansıması her dizede.

İnanılır gibi değil,
Nasıl da coşkulanır yüreğim
Ustamı okudukça.

BEDEN SATICISI

Yorgunsadır bedenin, yılların yüküyle
Onunla geçindin, yedin içtin
Bedenini bedeninle doyurdun.
Şimdi köşebaşında, açlıklasın yine
Belli, belirsiz bedeninin
Alıcısı çıkmaz gibi geldi bana.
Belki gece yarısına doğru,
Alkol kokulu adamlar geçer de
İğreti bedeninde seni bulur.

AHMET YENİCİ

1961 yılında Giresun'un Alucra ilçesinde doğdum. Bir işçi ailesinin oğluyum. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Beşeri ve İktisadi Coğrafya Kürsüsü'nde ikinci sınıfta okumaktayım. Bugüne kadar Öğrenci Yazıları ve Somut'un «Yeni Yazarlar Özel Sayısı»nda olmak üzere iki şiirim yayımlandı. Varlık'ta bir şiirimin yayımlanacağı söylendi.

GÖÇ

I.

Kendini anlatmaya çalışma bana
Öylesine anlaşılırsın ki
Alnında yoğunlaşmış
Kırışıklarınla

Acı varsıllı bir köyünde doğdun Anadolu'nun
Dağların başında ağaç yoktu
Umutsuzluk tarlasıydı
Sanki toprak

İlk tanık olduğun şey
Göz yaşlarıydı babanın
Kaybetmişliğinden dolayı onarı

Ve sen
Önce açlığın adını öğrendin
Acının sonra

Yalan söyler burjuva şairleri
Güzel değildir günbitimleri köylerde
Ressamlar yalan söyler
Güleç değildir insan yüzleri

Ellerin kazma tuttu
Bekçilik yaptı gözlerin
Varsıl koyunlarına
Sevdalandığında sen habersizdin
Ak düşmüştü saçlarına
Çoğaldıkça insan
Küçülüyordu tarlalar
Hüzün ekiliyordu
Bozkır topraklarına
Açlık vurgunu bir ömürdü düşen
Yoksulların payına

II.

Ve bir gün düştün kucağına bu koca kentin
Gece uykusundaydı İstanbul
Yakamozlar vardı marmara üzerinde
Işıkları görünüyordu
Harem'den Beyoğlu'nun
Bir şaşkınlık bir coşku
Yüklüydü gözlerinde
Hemşehri buluntusu gecekondu odasında
Bir yaşam özlemi
—Hemşehri türünden—
Yoruldu düşlerinde

Fabrikaya girdin
Kolay olmadı iş bulmak hani
Önce karalastikleri atın ayağından
Sonra korkmanın gülünçlüğünü anladın
Arabalardan
Birde eskisi gibi düşünmez oldun köyü

Kerhanesini öğrendin bu kentin
Örgütsüzlüğün az kullanılmışının
Otellerde satıldığını sonra
Baktın sonu yok hovardalığın
Çağırdın çocukları köyden
Aylığı ekmeğe bağladın
Kiraya bağlandın
Bağladın aylığı öfkeye
Bir gün en çok sevdiğin işçiyi vurdular
Fabrikada
Sen çıkarttın üstünden kanlı tulumlarını
Bildiri dağıtılırken gizli bir sevinç duydun
Cenazeye katıldın
Yürüdün alanlardan
Gün bitimi dönerken sorularla doluydun

Kendini anlatmaya çalışma bana
Ayrı değil senin yazgın bura insan'larından
Ayrı değil
Yediğimiz ekmek içtiğimiz su
Zalimlerin sunduğu zulüm
Korkmamalı insan
Yeniden başlamaya

DEMİR ÜNSAL

1953 yılında Çankırı ili Kurşunlu ilçesinde doğdum. İlk ve ortaokulu Kurşunlu'da bitirdim. Lise öğrenimimi Kastamonu Abdurrahmanpaşa Lisesi'nde tamamladım. 1969 yılında Ankara Gazi Eğitim Enstitüsü İngilizce Bölümüne kaydoldum. 1972 yılında Ankara'da yayımlanan Yenigün gazetesi birkaç şiirime yer verdi.

1973 yılında öğretmen olarak Erzurum Pasinler Lisesi'ne atandım. Daha sonra sırayla Kurşunlu ve Eldivan Liseleri'nde çalıştım. Bir ara (1976 yılı içerisinde) öğretmenlikten ayrılmak zorunda kalınca Türk Hava Yolları'nda işçi olarak çalıştım. Sonra yine öğretmenliğe dönerek Kurşunlu Lisesi'nde öğretmen ve yöneticilik yaptım. 1980 yılı

içerisinde Tokat'a atandım, gitmedim ve öğretmenlikten ayrıldım.

Şu anda Kurşunlu'da bir kitapçı dükkanı işletiyorum. Bir yandan da arıcılık yapıyorum.

SOĞUKOLUK

Zeytin niçin kararıyor
niye yüzleri kara çocukların
hem neden bu denli mavi Akdeniz
yani ben
güçsüzlüğün farkına varıp
ellerimin arasında başım
niye üzüldüm dağlara bakınca?
Oysa bilmediğim ağaçların arasında
ürküntü veren taş yapılar var
Renk renk ışıklar ve kadın diyemiyecek
kadar küçük
Genç kız
Diyemiyecek kadar kadın kızlar yaşıyorlar
Savaş kaçkını milyonerleriyle Lübnan'ın
Şimdi sonbahardır
Biraz ötede
Çukurova'da pamuklar toplanmaktadır,
yani yarın
Biraz amerikan, biraz alman konforlu
arabalarıyla
yüzbinlerin alın terleri
— hayret nasıl tıkılmış cüzdanlarıyla
gelecekler
pörsümüş yüzleri
biçimsiz enseleri
ve güçsüz altın dişleri
pis gülüşleriyle gelecekler
iliklerini boşaltmaya
Soğukoluk'a.

BU NASIL SONBAHAR

İşte kırıldı çoğu düşlerimiz
Buz tuttu gezindiğim nehirler
Denizler suskun şimdi
Bana sevdiğim türküleri ver...
Bu nasıl bir sonbahar
Hüzün şarkıları bile yasak
Sazlar suskun mu suskun
Beyinler çoktan tutsak
Çocuklar geliyor
Çatlamış kaldırımlar
Ağaçlar boy veriyor
Kaldırımda çiçekler var
Hiç öğrenemediler
Notayla şarkı söylemesini
Diyeceksin ki bunda ne var
haklısın
söylemesinler şarkıları

HALİM YAZICI

1954'de İzmir'in Bergama ilçesinin Zeytindağ köyünde dünyaya gelmişim.

İlk, orta ve lise tahsilimi Bergama'da tamamladıktan sonra İzmir İktisat Fakültesi'nin Ekonomi Bölümünden 1978 yılında mezun oldum. İlk şiirim Dönemeç'te, daha sonrakiler Küçücük ve Türkiye Yazıları'nda yayınlandı. Küçücük'ün sahip ve sorumlu yönetmenliğini yürüttüm. Şu sıralar bir kuruluşta muhasebeci olarak çalışıyorum.

GÖĞSÜME GELECEĞİNİ

ölmüyormuş gibi asla
tüfeğini yüreğine
yüklüyormuş da
öylece dağlarda

vurulmuş bir kuş
sevgisinin sessizliğiyle
göğsüme geleceğini yasla.

GÜZEL BİR AKŞAM

bu akşam
bir tutam susam
eksem toprağa
tohuma durur
sanki dünya.

SEVGİYE DAİR SON ŞİİR

bilirim

senin de sabır sarar yüreğin
ey kır çiçeği sevdiğim.

ÇEYREK KALA

bir daha
güneşi ve bulutları
başının üstünde
belki göremeyeceksin yüreğim

ama senin umudun
zaten hiç eksilmiyor ki
güneşlerle ve bulutlarla
başımın üstünde yüreğim.

O GÜZELİM

birdenbire doğar güneş
kuşlar konar yüreğine bağımsızlığın
ve bir olup onlarla halay çekerim
o güzelim şafağında Yörük Ali efenin.

NE YAPMALI

izmir kentinin
karşıyaka semti
hüzün yüklü yüzleriyle
simit satan bulutlar

bunlar değil anlatacaklarım

hoş geldin sevgilimin
kır çiçeği kokan elleri
biraz geç geldin. ama geldin
hoş bulmuşsun

seni sarıp sarmalı
aydınlığın önüne katmalı
buğdalarla devşirip
yaralarını dağlamalı
oturup da sonra
ağlamamalı.

ACIYI

acıyı
yüreğime kor
öylece yürürüm
şu mor kaşlı
dağların dumanlı
doruklarına
doruklarına.

NURİ AYVALI

1938 doğumluyum. Beş yıl ilkokul öğretmenliği yaptıktan sonra Konya Selçuk Eğitim Enstitüsü Edebiyat bölümünü bitirdim. 1972 12 Mart'ının getirdiği ortam içinde birçok öğretmen gibi ben de tutuklandım ve ÖS davası sanığı olarak 5 ayı aşkın bir süre Mamak tutukevinde kaldım. Ondan sonra göreve döndürdülerse de sürgünler başladı, görevden ayrıldım. Bir süre tecimsel faaliyette bulundum. 1977'de yeniden öğretmenliğe döndüm. Şu anda Adana Tekstil Kız Meslek Lisesi Edebiyat öğretmeni olarak soluklanıyorum.

71 öncesinde sağda-solda hayli yazılar yazdım. Yazı ve şiirlerim yüzünden epey davalar açıldı hakkımda. Hele son birinden Anayasa Mahkemesi'nin kararı ile kıl payı kurtuldum 1974'de.

Gerek tecimsel uğraşı, gerekse yılgınlık yüzünden epeydir yazmamaktayım. Şimdi ise bir türlü geri giremiyorum işin içine.

ÇOCUK

Bir maviş umut gözlerinde
Düşmüş yollara çocuk
Ayakları kocaman
Elleri kocaman
Yüreği bir yavru kuş
Yuvadan yeni uçmuş

Bir maviş umut gözlerinde
Büyüyüp adam olacak
Anasına babasına bakacak
Damlara düşecek
Sevdalara düşecek
Ne bilsin

Bir maviş umut gözlerinde
Duygular ki derya deniz
Gelecek ki «ganimet»
Hey gidi iki gözüm
Hey gidi evlat
Bozmak istemem düşünü
Devam et

Biz yaşanır edemedik evreni
Hadi çocuk
Görelim seni.

SÜLEYMAN SÜNEL

1959'da İzmir'in Tire ilçesine bağlı Eskioba köyünde doğdum. İlk öğrenimimi köyümde, orta ve lise öğrenimimi de Tire lisesinde yaptım. Şiir çalışmalarına lise yıllarımda başladım. Yazın öğretmenim Hamdullah Köseoğlu'nun da yardımları ve cesaret verici sözleriyle şiirde karar kıldım. İlk şiirim Türk Dili'nde yayımlandı (Kasım 1979). Daha sonra Yaba, Öğretmen Dünyası ve Sesimiz dergilerinde çalışmalarıma yer verildi. Bu arada 1980 temmuzunda köyde Eskioba - Hasat adlı bir yazın dergisi çıkarma girişimim başarısızlıkla sonuçlandı: Dergi ancak bir sayı çıktı.

Şu anda köyde çiftçilikle uğraşmaktayım. Şiir çalışmalarım devam ediyor.

İLKYAZ TÜRKÜSÜ

Boy atar gelincik
Toprak gerinir
Söyleşide börtü böcek

Kızarır erik
Çatlar nar
Büyümede petek

Yörük çaldı da /
Oyun belledi zeybek

Büyüyeceğiz bizler de
Sırım gibi
Civan gibi / gözü-pek

GELDİK İŞTE

Önümüzde Yörük Ali
Pir sultan yüreklerimiz...

Mızrap vurdu da Karaca
Canlandı türkülerimiz
De geldik işte
Filintalar gibiyiz

Köroğlu sözümüzle
Yunusca özümüzle
Canımızı
Taktık da dişimize
De geldik
Ayak-
tayız işte

/...Çünkü, Tanrısözü değil, Anadolu kutsadı bizi. O tuttu elimizden... O büyüttü bizi./

ADSIZ BİR TÜRKÜ / ANLAYANA

Sevgiye de
Sevişmeye de pazar kurulmuş/
Ana biz
Gidelim mi bu yerlerden
/Biz mi oğul biz mi
Sürüyle kovulacak varken

YAZIN OLURDU BİLDİĞİM GÖÇLER

Yıktık çadırları
Ağıl kargılarını söktük

Bir kova suyla
Çoban ateşlerini söndürdük

Göçüyoruz

Yazın olurdu bildiğim göçler
Çoban ateşleri suyla sönmezdi
Tanışım bilişim yörükler
Sürüsüyle / kepeneksiz gitmezdi

Kırgın dost
Yorgun yörük
N'oldu bize

AYRIKOTLARI TARLASINDA / AYAKÜSTÜ

I.

Kaptı zincir
Kol gider/
Oy düştü yürek
Kan gider

Gitti gider / gidenimiz
Geri mi döner
Su döktüler korumuza
Baca mı tüter

II.

Yok tavuk canı
Kadar canımızın değeri
Kankuyusuna çevirdiler kankuyusuna
Bu güzelim yerleri

Yol mudur bu

Çanak mı istedin / rengi kan
Al / gözüm senin
Et mi görmedin kıyık kıyık
Al / yüreğim senin
Hal mıdır bu

III.

Sınırı unutuldu acıların
Şaştık mı ne / yitirdik

Gözesini sevdaların
Yavru
A yavru

Dağ kalmadı dumansız
Yürek mi kalır yangısız
Yavru
A yavru

YANIKÇA

Bozlaksın kalemimde
Yanık

Karanfilsin susuz ovada
Dağınık

Bildiğimiz gökse / gök
Mavi olur
Kirden arınık
Bildiğimiz topraksa / toprak
Tavsamış olmalı
Nemli
Kabarık

Bildiğim bir de
Hep uza düşer yolların/
Ayağında
Aynı çarık...
Diyorum / susuyorsun
Konuş artık

GURBET TÜRKÜSÜ

Sıla türkülerinde
Biz yazılıyız
Derleyenlerin isim karesinde

Bir uzak ülke gibiyiz şimdi / sevdalarımıza
Yol yok
Yordam yok /
Gidilmiyor onlara

Sevdaları yaşamak acı

Avaz avaz türkü çığırmak
Yaban ellerde /
Ağlatıyor insanı

VEDAT GÜLER

Güzel bir nisan sabahı açmışım gözlerimi dünyaya.

Çocukluğum Ordu'nun tozlu sokaklarında top koşturmak ve Karadeniz'in hırçın dalgalarında kulaç atmakla geçti.

İlkokul, ortokul ve liseyi Ordu'da bitirdim. Bir yıl aradan sonra İlköğretmen okulu farklı derslerinden sınava girerek öğretmen oldum. Fakat görev yapmadım. Bu süre içinde gazete satıcılığı, inşaat işçiliği ve garsonluk yaptım. Daha sonra Eğitim Enstitüsü edebiyat bölümünü bitirdim.

Bir taraftan atletizm, bir taraftan sporla ilgilendim. Aynı zamanda amatör tiyatro çalışmalarım oldu.

Şiire tutkum çok öncelere raslar. Şiirlerim çeşitli dergi ve gazetelerin sanat sayfalarında yayınlandı.

Çığlık adlı bir şiir kitabım var.

Halen Ordu Fatih Lisesi'nde öğretmenim.

BİTMEYEN TÜRKÜ

Kömür kalmaz karanlıkta
Ocaklar bensiz olmaz
Coşkuyla akar kanım
Zorlar çeperlerimi damarlarımda
Yüreğim işçi benim

Fabrika bacaları dumansız olmaz
Ürünsüz olmaz tarlalar
Düşer toprağa terimiz
Yaşam yürür tohuma
Çiçekler açar geceden
Bitmez bu türkü
Ellerim sevda benim

Irmaklar akmaz boşuna
Yollar uzamaz
Aşk üstüne yazılır
En güzel şiirlerim
Emek döllenir her yerde
Yeşerir göğün mavisinde sevinç
Gözlerim bereket benim

KATIK EDER

Kıraç toprakları biçimler elleri
Sabahın gözleri açılmadan
Akşamın kör karanlığına dek
Katık eder uğraşı ekmeğine

Sular türkülerle ürünü
Yaprağı neşelendirir
Yelken açar yaşam denizine
Katık eder yeşili ekmeğine

Çağırır yarınları yürekten
Alınteri büyüktür emeği
Umudu yüzdürür gözlerinde
Katık eder maviyi ekmeğine

Cıvıldar hep içindeki kuşlar
Yakın eder uzakları
Çirkinlikleri boğar
Katık eder güzeli ekmeğine

Yüreği mayın tarlası açlığa karşın
Toplar bereketi gökyüzünden
Keser suskunluğun dilini
Katık eder havayı ekmeğine

Apansız soluğu duyulur ölümün
Bir yaralı ceylan gibi
Çarpar kalbi
Katık eder acıyı ekmeğine

Devirir çaresizlikleri günboyu
İnatla aydınlığı dokur
Güler güneş yanığı yüzü
Katık eder sevinci ekmeğine

Püfür püfür özgürlüğe eser
Su olur akar
Yağmur olur yağar
Katık eder doğayı ekmeğine

Bir sevda tüter başında
Dağları, taşları
Ovaları sarar kolları
Katık eder sevgiyi ekmeğine.

ERDOĞAN ALBAYRAK

1956 İstanbul doğumluyum. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sistematik Felsefe bölümü son sınıf öğrencisiyim. Şiirle okur olarak 70'li yılların başından beri ilgiliyim. Yazma uğraşım ise 1978'e dayanır. Henüz hiçbir yerde yayınlanmış şiirim yok. Şimdilik söyleyebileceklerim bu kadar. Dost selamlar.

görüntüleme

çiçekler büyüdü
ilkyaz öykünmeleriyle açılan remil
ayrıcalıksız yeşerse de herşey
üşüyorsam
sen yoksun diyedir.
eskiyen anılardı yalnız
ondan öte herşey
belirgin, diri
sundurmalarda yunmak gerek
masalarımızda yeni gökkuşaklarıyla mahmur
imler
bizde arka plan yok artık
açık ettik kendimizi
küsmüşsem
tarihsel süreç kalmadı diyedir
kendine kavuşuyor duyarlık.

eskiyen sanki yalnız anılar da değil.

düello

kar yağarken denize mi baktın
balıklama bir efkâr gözlerinde
bir dünya savaşı mı yaşadın
nefes aldığın duyulmuyor bile
işte özgür kuşların sığınağı
uzaklardan bir çocuk çığlığıdır
peki bunu da anlamadın diyelim
yani bizi anlamak ancak yaşamaktır
umarsız olsa da bu böyle olmalı
sonrası yalnızca 'laf-ü güzaf'
öncelikle kendine güven gerek
ondan kelli deniz kar yağsa da
tıpkı bir yaz denizi
alımlı, esrik
düelloya davet için
tokatlar çekilip çekilip.

A. HİCRİ İZGÖREN

1950 yılında Siverek'te doğdum. İlk ve ortaokulu doğduğum yerde, liseyi Diyarbakır'da okudum.

Askerlikten sonra bir süre devlet memurluğu yaptım. Bu arada Diyarbakır Eğitim Enstitüsü Sosyal Bilgiler bölümünü bitirdim. Öğretmenliği tercih ettim. Halen Diyarbakır Ticaret Lisesi Sosyal Bilgiler öğretmeniyim.

Evliyim, bir çocuğum var.

Sanat, özellikle edebiyat lise sıralarında ilgimi çekti. Son 2-3 yıldır şiir çalışmalarım oluyor. Bunların bir kısmı «Demokrat» gazetesi ve «Yeni Olgu» gibi dergilerde yayınlandı.

Önümüzdeki Eylül ayı içerisinde «Acıyla Diri» adlı bir şiir kitabım B.A.D. (Bilim - Araştırma Dergisi) yayınlarından çıkacak.

BEŞİBİRLİK

HERŞEY
Pusudadır
Umudu umarı yoksa kişinin
Dağ-taş ova-bayır
Ve gece pusudadır

GÜZELSE
Dağlar doruklarıyla
Kuşlar uçarken güzeldir

SIMSIKI SARILMIŞKEN
Hayatın ince beline
Yiğitler vardır sevdalı
O güzelim çelişkiye gerip göğüslerini
İplerini kendileri çekerler

TÜRKÜLER
Kaldırsa başını
Bulutlar değer
O ne yaman oğul verir
Nakış nakış işlenmiş.
Yürekten damıtılmış

ŞİMDİ
Yokluk
Delikanlı bir yaradır Hançepek'te(*)
Eli kasaturalı

(*) **Hançepek** : Diyarbakır'da bir mahalle.

YAŞAM ÖĞRETİR

Yaşamaya başladın mı öğrenirsin
Bulanırsada bazı
Durulmanın ustasıdır
Ve aktığı için yenilmezdir su
Ne derse odur
Elbet bir bildiği var dağların
Varsın aman vermez
Yol vermez olsun
Soluğun varsa
Yaşamaya başladın mı öğrenirsin
Dağlar hep dosttur

El eli
Göz gözü tanısın hele
Herkes kendine benzesin
Ki biz bizi tanıyalım
Hele biz ses olalım
Sonrasını su bilir

Yaşamaya başlarsak öğreniriz
Çünkü orta yerdedir herşey
Yaşamın her satırı bir fenerdir bir bilge
«Yenilgi yılları iyi birer okuldur»

Merhaba herşey
Yenilgimiz
Okulumuz
Merhaba

UMUDUN YOKSULU OLUR MU

Bu gece yine oturup türkü söyleyeceğim
Ve usul usul açacağım
Kanter içinde yüreğimi
Kederin en güzeline

Gerçi zordur
Dikenlerin içinden gül destelemek
Ama bire bin vermiş sıcaklığın
En kalleş yerinde gecenin
Yapışır yakasına haraminin

Umudun yoksulu olunur mu

Koyverme kendini
Bak dost güvenilirdir yine
Birçoktur yananımız

İç öğün çay ekmek hüzün
Yiğit sofrasına kıran girsede
Urgun yemez yanlarımız depreşir durur

Umudun yoksulu olunur mu
Koyverme kendini
Ha şuracık ha buracık
Bakarsın bağdad
Açılmaz bir kilit bakarsın
Zulmün kapısında

HESABA YAZILIR

Henüz adları konmamış
Binlerce doruğa
Tırmandıkça
Uzaklaşır gibi olan ereğe
Elbet bir didişmedir hayat

O denli kolay değil
Tufanlarda sığınak olmak
Her bir an
Ses bulmak
Sindirmek için sessizlikleri
O içilmemiş şerbet
Hesap kitap içindir
«Temkin», «İrade» ve «Disiplin»
Ve hiç durmadan hesaba yazılır
«Tedbirde kusur»

Gözlerince zalimdir yoksa
Eskitmeye tünemiş zaman

İşte kuşatılmış günlerimiz
Bıçak sırtı bir sınavdayız
Bir yanı kanadı kırılmış rüzgar
— Kara
Iskarta
Öte yan kuş kanadı
— Pır pır
Yaralı
Bir ışık süzmesidir
Gökyüzüne sevdalı

BİR TÜRKÜ

Hadi bir türkü söyle
Şöyle ahval üstüne
Biraz bıçkın gözüpek
Bizim havadan olsun

Bir türkü söyle hadi
Dağların başı duman
Yeleleri örgülü
Seklavi atlar olsun

Hadi bir türkü söyle
«Al-yeşil bahar» koksun
Bir türkü karakışa
Tekmil meydan okusun

ÖMER SÜHEYL (Erturan)

1960 İstanbul doğumluyum. İlk, orta ve lise öğrenimimi Ankara'da yaptım. O günlerin koşullarından doğan bazı sorunlar nedeni ile öğrenimimi yarıda bırakmak zorunda kaldım.

Okuldan beri sürdüregeldiğim edebiyat tutkusu daha sonraki yaşamımda iyice ortaya çıktı. Özellikle şiir bir boş zaman uğraşısından çok hayatımı yönlendirici bir şekil oldu.

Çalışma hayatına atıldım. Bir-kaç iş değiştirdim. Şimdilerde bir basın kuruluşunda teleks operatörü olarak çalışmaktayım.

Saygılarımla.

KARŞILA BENİ

Karşıla beni nerden gelirsem geleyim
hangi acıyı giyersem giyeyim karşıla beni.
Şiirler yazarken karşıla
hüzünler dizerken karşıla
çocuk gözyaşıyla,
demlenmiş sevgiyle,
emeğin yumağıyla karşıla beni.

Bir demet fesleğenle karşıla beni.
Sende sen olduğum gün gibi karşıla.
Karanlığın dehlizinden geçip,
hasretin bağrında sönüp,
sevdanın ateşinde yanıp karşıla beni.
Nerde bırakmışsa umut seni
orda karşıla beni.

GÖKYÜZÜ

Saçları güneş
ki ellerimi uzatamadığım.
Gözyaşları yağmur
ki durduramadığım.
Soluğu fırtına
ki yaşmak yaşmak savrulduğum...
Bir çocuktur gökyüzü
kollarımla saramadığım.

ZOR OLAN

Yanlışın
ve yanlışı sürdürmenin yolunda
bir doğru olacaksan eğer,
acıyla
ve kan-ter içinde yürümeye alışacaksın.

SÜHA TUĞTEPE

HEP BİR ŞEY...

Bir şey taşırız hep bir şey,
Sol yanımızdaki ateşte,
Tadı ham üzüm gibi,
Adı hüzün gibi bir şey.

Bir şey taşırız hep bir şey,
Sol yanımızdaki ateşte,
Tadı sızlayan kahır gibi,
Adı sabır gibi bir şey.

«Suyun akarından»
Kopup gelen dal gibi,
Gönlümün ağından
Kopup gelen hicran gibi,
Bir şey taşırız hep bir şey,
Avcı önünde koşan ceylan gibi.

İLHAN ÖZDEMİRCİ

1956 yılında Çorum'da doğdum. Halen Bakırköy Ticaret Lisesi ekonomi öğrencisiyim. Şiir ve yazılarım Yapıt, Olgu, Sesimiz, Somut, Türkiye Yazıları, Sanat Emeği dergileri ile Demokrat gazetesinde yayınlandı.

DÜNDEN GELEN

— Osmanlı toplumsal düzeni ile ilgili şiir denemelerinden seçmeler —

A) TIMAR

I — Bilmem kaçıncı göz artığı
bu tarih karmaşasını bana aktaran.
Yaşamadıkları mıdır
insanlarımın yaşadığı o dertler
öğrendiklerimdir ki,
içerimi yakar.

II — Savaşı zafer edende reaya
çoğalır sayıları
beyler çoğalır.
Ve yenen eski
yenilen biraz daha ezik, acı, kanlı
Osmanlının yeni reayası.

III — Türkiye de ticaret yapan
belli ki Türkler değil,
kervanları soyan kimdir
elbette açlık,
isyanlara duran kimdir
hep o ezilen halktır.
Ve bir teşekkür lütfetmediler
Türk paşalarına
Rumlar, Ermeniler, Slavlar, Frenkler...
ticaretin kolay kârı adına.
Bilinmeyen topraklar
bir garip şehvetin
sihirli anahtarı oldu
kolay varıldı tadına.

B) FERMANDIR

I — Fermandır
müftü oluru
kadı kararı üzre
altında padişah tuğrası
tella dilinde
mülkiyetin tatlı nağmesi.

II — Tanrı yazgısı bulanık su
durultulanda,
mülkün temeli duran su
akıtılanda
Hanedan-ı Osmaniyye
Halife-i İslam
Ve Cemaat-i Müslüm
Cemaat-i Osman
hepten ihlal edilmiş
demektir.

III — .....
siyaseten katl edile
el konula varlığına
soyu kurutula.
Ki malımızın temeli
şanımızın ederi
ola.

C) HAREM

I — Ol öyküm, ol söylentim, ol gerçeğim
bir erkek elidir tenimi dirilten
bir ve bin erkekçe göz
hoyratça zevklenen.

II — O göktürk, onlar Osmanlı, şu Türk,
bu şimdi
O Asya, şu göçebe, Anadolu,
bu Anadolu
han, hatun, sultandır
ve kurumuş saksıda gül kokusu.

Ç) İSYAN

I — Zaman kötü
mekan kötü
uzatsan ellerini meyvaya
tutamazsın
tutarsan
hamdır
meyva elinde değil
elin meyvada kalır oy...
Gayrı canına tak etmiş de olsa
yarım kalacaktır yolun
kaynağı iyi değil suyun.

II — Beyine inanıp
kendi içindir sanıp
onun tahtına renk vermeye kanını,
Pirine inanıp
ortak türküce yola
ölümüne çıkmıştır
bir dolu insan
hayal-meyal.

D) SONUÇ

I — Hergün biraz daha
güneş avuçlarımızın ayrıntılarını
ışıtmakta.
Biraz daha sevmekteyiz
hergün biraz daha
ışıl ışıl bakışlarını inancın
elimizi bırakmayan sevgiliyi.

AYDIN ÇEŞMECİ

1956 Çeşme/İzmir doğumluyum. Edirne ve Pazaröreh öğretmen okullarında okuyarak ilkokul öğretmeni oldum. 3 yıllık görev süremi Ağrı ve Yozgat illerinde tamamladım.

Çalışmalarınızda başarılar.

YAŞAMIN SÖNDÜRÜLEMEYEN ÜMİDİ

Sıyrılıp demir parmaklıklardan
yağmurda yürümek istiyorum,
siyah ceket, pantolonum
ve karımın ördüğü kazakla
ıslanmak
üşümek
hatta hasta olmak.

Sıyrılıp camlardan
ve demir parmaklıklardan
yağmurda yürümek istiyorum,
karşıdan karşıya geçerken
çamur sıçratın arabalar
anam-avradım olsun küfretmeyeceğim
koltuğumun altında çanta
içinde neler neler
kapıyı çalıp
yaşamı-karımı
ve oğlumu kucaklayacağım.

Yağmurda yürümek istiyorum
yağmurla ıslanmak
yağmurla hayatı yaşamak.

PENCEREDEN YAĞAN YAĞMUR VE DÜŞÜNDÜRDÜKLERİ

Yağmur yağıyor penceremde
iniyor çisil çisil
önce birikenlere.

Yağmur yağıyor penceremde
Jandarmalar saçak altında
bakar benlen uzaklara.

Yağmur yağıyor penceremde
güzel bir kedi uzaklarda
kendine barınak aramada.

Yağmur yağıyor penceremde
kuruotlar başeğmede
güz ekinleri boy vermede.

Yağmur yağıyor penceremde
Jandarmalar, kedi, ekinler
ve ben birikinti
görüyoruz yağmur ardı Güneşi.

TİMUÇİN ÖZYÜREKLİ

Yazdığım sürece gerilemeye düşmeden kırk karanlığının ustalarını göz ardı etmeden yazma eylemini sürdürmeye çalışıyorum. Bugüne kadar çeşitli gazete ve dergilerde yazdım. Örneğin sırasıyla: Yeditepe, Yansıma, Çıkış, Yarına Doğru, Doğrultu, Dönemeç, Yürüyüş, Türkiye Yazıları, Sanat Emeği dergilerinde şiirlerim yayınlandı.

SESİM KARIŞIP FIRTINAYA VARSAYDI SANA...

alevlerden sıyrılıp hengameler içinde
soluksuz okunan kitapların
altları kalemlerle çizilmiş satırlarında
yıldırım yüklü kelimelerinde
gözlerim bilenir anarım parçalanmış şafağı...
kulağımda coşkulu türkü sesleri
yüzümde saydam bir yağmur
hep aynı sayrılı rüyalar çoğalır durmadan
gizlice dökülen aynaların yüzünde...

ürkütücü şeyler götüren mektupların
ıslat dilinle sonsuz yalnız zarf kapaklarını
zaman acı günlerin buruk tadındadır
yaşamın kirli solumasına kulak ver:
— cellâtlara teslim olmadan
yüreğini kendi ellerinle
sökebilir misin?
deneysel günlerden geçip
yeniden başlayabilir misin?

hüzünlü bir ırmak akar kör karanlıklar üstüne
gecenin bizi zincirlediği hazin bir eylül
sabahında...

KATRAN KARASI GECEDE

ışık çığlığıdır böler uykularımızı
kalbimiz sorguda tütsülenir durmadan
demir kapılar kilitlenir yavaşça
çağrılar yiter yıldızların ışıltısında...

susarak konuşmak mümkün mü?
gözlerimizden kıvılcımlar çıkarmak
bir fabrikada işbaşı yaparcasına
kökünden karışmak hayata
solgun ve kuruyan yaprakların
ayak altında ki hışırtısı
her yeri tutarken,
ortak türküyü söyl yen hayatının
hesabını vermeye hazırlarken seni
susarak konuşmak mümkün mü?

bıçaklanır gökyüzü yayılır sonsuz mavi
şavkıyan aynasında mahzun yüzümüz
kelimelerdir haykırılırsa bozar sessizliği
uğultular yaratır kimsesiz sokaklarda...

İSMAİL GÖLDAŞ

NİCE BAYRAMLARA

Bayramın
mubarek olsun anam
şeker alabildin mi
bayramlık

Bayramın
mubarek olsun babam
vergini ödeyebildin mi

Bayramın
mubarek olsun ninem
taktırabildin mi
dişlerini

Bayramın
mubarek olsun dedem
yaptırabildin mi
yeleğini
bayramlık

Bayramın
mubarek olsun yenge
doğurabildin mi
yedinci çocuğunu
bu bayram

Bayramın
mubarek olsun dayı
satabildin mi

boz öküzü
borç için

Bayramın
mubarek olsun küçüğüm
alabildi mi
baban
lastiğini
bayramlık

Bayramın
mubarek olsun
hasretim Zeynep
dikebildin mi
al basmayı
bayramlık

Bayramın
mubarek olsun gardaş
tahliyen
ne zaman

METİN CANER

1958 İstanbul doğumluyum. Bir işyerinde çalışmakta ve yüksek öğrenime devam etmekteyim.

Şiirlerim birkaç sendika gazetesi dışında yayınlanmadı. «Dolapdere» bir kitap olarak topladığım ilk çalışmam. İki yıllık bir zaman diliminde yazılan bu şiirler; Dolapdere insanlarının özelinde ülkemizdeki «Arabesk yaşam biçiminin», bu yaşam biçiminin dünya görüşünün ve varoluşunun ekonomik temellerinin şiirleridir. Türkiye halkının kültürel kimliğini arayışının şiirleridir (ya da 'o dilekle yazılmıştır' denebilir.)

BİR ARABESK SARKI : DOLAPDERE

KEPENKLER

Cayır cayır açılır
her sabah bu kepenkler
İnler
cayır cayır,
öter
kepenkler...
Merhaba
süpürgenin tahta sapı,
merhaba
yerin talaşı,
duvarın takvimi,
takvimin çıplak kadını
ve baldır bacakları
merhaba!

Doldur talaşı sobaya
çak kibriti...

—Aman usta üşümesin—

«— Hey anam hey
Şu
Nisan ayının
çıplak kızı
ne güzel şey.
Hele Haziran'ınki
ve de Ekim...»
—Aman usta görmesin—

Cayır cayır
açılır kepenkler
Gelir cayır cayır
bir yeni günün haberi.
İnler
cayır cayır,
öter
kepenkler...

BİZ GELİRİZ

Biz geliriz
sabahın ayazından;
topuk seslerimiz
taş sokaklarda...
Gözlerimizin çapağı,
bir ince mahmurlukla;
biz geliriz
şafağın alacasında...

DOLAPDERE

Kıvrım kıvrım
yokuş bayır
sokakları
hep bu semtin

Samur kürkler
sıçra köşkler
yabancısı
hep bu semtin

Boş umutlar
yalan düşler
sevdasıdır
hep bu semtin

Dolapdere
Dolapdere
deresi yok
dolabı çok

Döner dolap
dolar kasa
yoksulu çok
Dolapdere

AHMET ADA

YAZ SÜRGÜNÜ

Kanayan yüreğine ülkemin
İncinmiş ev içleri sokulmuş
Ak karanfiller pencerelerde
Ağlatmasa ay ışığını
Çekip gitmezdim
Yağmur kokan sokaklara

Çekip gitmezdim
Çiçekli boylarına
Irmağın

CELAL TUĞRUL

GEZGİN BİR GÜN

Bir gezgin günde
Hayatım sona erdiğinde
Erkek yada kadın, kim olursan ol
Ara, ara beni
Taşla okyanus arasında
Köpüğün fırtınalı aydınlığında
Ara, ara beni
Çünkü geri döneceğim,
bir şeycikler demeden
Geri döneceğim hareket olmaya
Suyun ve seslerin hareketi...
Ve yüreğim yabani
Kah kaybolacağım, kah bulunacağım
Taş ve sessizlik olacağım belki

İBRAHİM ERTAN

ziyaretgâh — ucu ucuna karacaahmet

ikâmet — yok cümlemiz gezgin

kimse — siz, kendinden başka herkes gibi

(Sağında iyilik melekleri, solunda kötüleri

tüf-tüh-tüh)

aşk — olsun

şiire başladığı zaman — kördü.

adım — ibrahim ertan kendimi anlatmıcam.
1957.

———————————— başlar.

BİR PİŞMANLIK DENENİRKEN

yine de iyi miydi az mı pişmandık ne iyi
az da gitmemiştik hani
usta işi bir sevmekti iyi yaşandı

duyarlıklarımız şimdi adamakıllı sonbahar
gülsüz diken değiiiz ki künyemiz belli
doğulu olmak vardı işin doğrusunda

bir kuyu nasıl boşaltılır bu denenmemişti
hem de akşamüstü ceplerimiz doluyken
ferhat olmalıydık bu bir ikincisi de tükenmez

birşey şaşırtmalıydı beni neydi o
raslantıya gelmezdi hadi bunu biliniz
ama hiçbir yere bakmadan kitapları kapatınız

LEVEND EFE

1959'da doğdu. 5 yıldır karikatür çiziyor.
Çalışmaları, çeşitli dergi, gazete ve sergilerde izlendi...

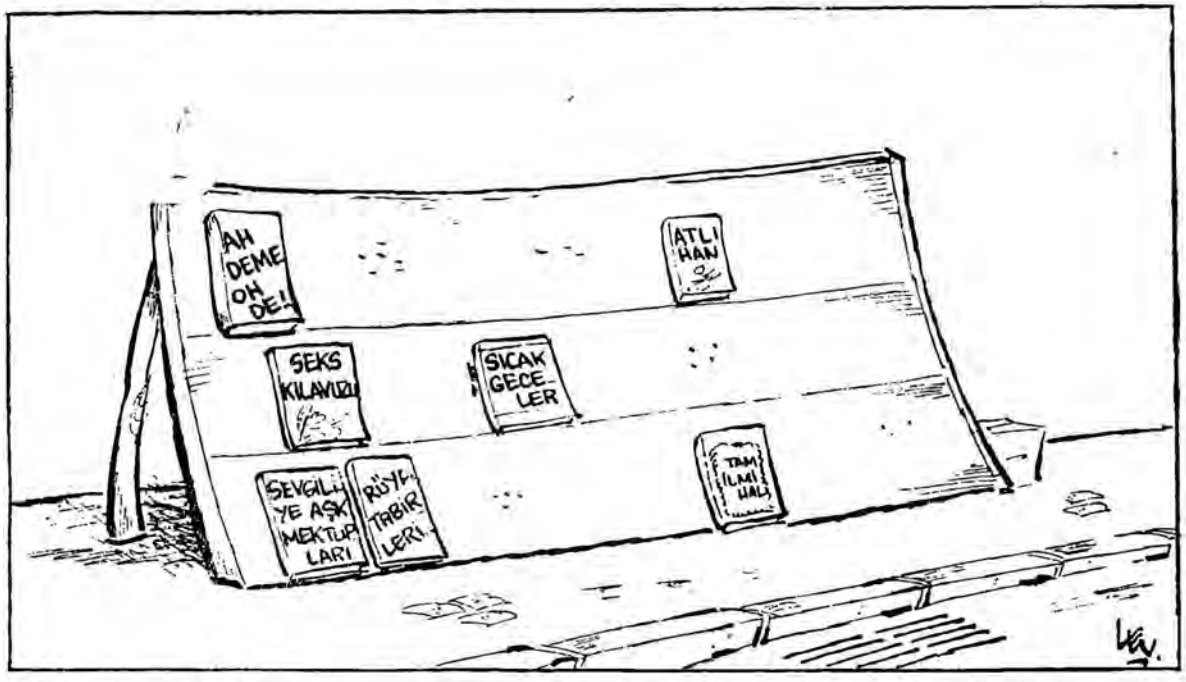

FUAT KIRCALI

Karikatürist Fuat Kırcalı İtalya'daki, konusu spor olan «Ancona '81 Karikatür Yarışması»na katılmıştır.

Bu yıl serbest ve dört ayrı dalda düzenlenen Ancona '81'de Kırcalı'nın tenis dalında aşağıdaki karikatürü sergilenmiştir.

Kırcalı'ya karikatürünün sergiye kabul edildiğini bildiren bir diploma gönderilmiştir. Sergi katılım diploması bir İtalyan litoğrafya sanatçısının orijinal çalışmasından oluşuyor.

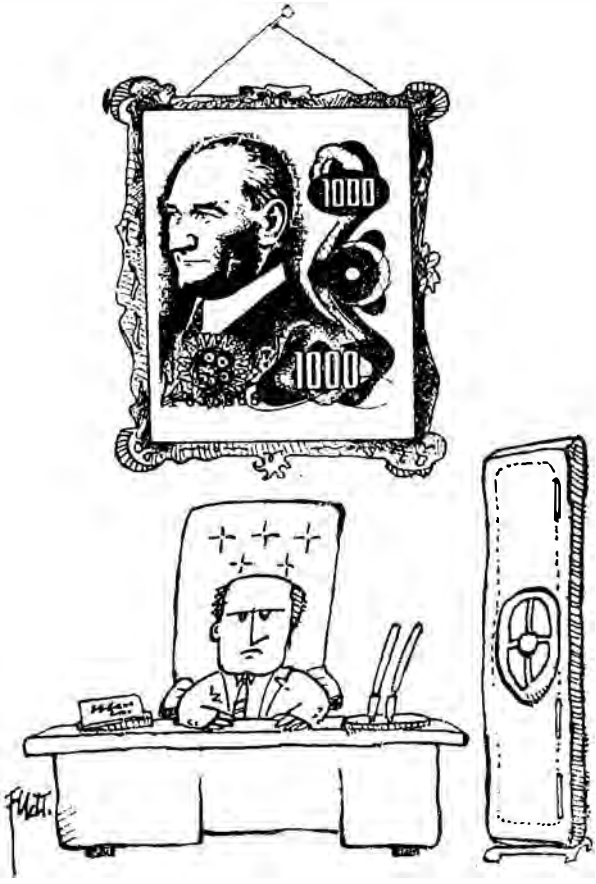

Karikatürist Fuat Kırcalı sergi açmak üzere Polonya'ya davet edildi. Polonya **Alesec** Komitesi Genel Merkezi'nce bir buçuk ay süreyle konuk edilecek olan Kırcalı bu süre içersinde Warşova, Stettin ve diğer şehirlerde karikatür sergileri açacaktır. Kırcalı'ya gönderilen mektupta kendisinin **«karikatür alanında oldukça ilginç bir kişi»** olduğu belirtilmiş ve karikatürlerinden oluşacak serginin «uluslararası öğrenci merkezinde» açılabileceği hatırlatılmıştır.

1959 yılında Eskişehir'de doğan Kırcalı altı yıldır karikatür çizmektedir. Bugüne değin çeşitli «uluslararası karikatür yarışmalarına ve sergilere» katılan Kırcalı iki yıldır Cumhuriyet Gazetesi'nde karikatür eleştirileri de yazmaktadır. 1976 yılında «Amatör Karikatürcüler», 77'de «Boğaziçi Üniversitesi Karikatür Kulübü»nü kurmuştur. Bir dönem Karikatürcüler Derneği Denetim Kurulu başkanlığı da yapan Kırcalı dernek kapanmadan önce Eskişehir Bürosu temsilciliğini yürütmekteydi. Çeşitli yayın organlarında karikatürleri yayınlanan Kırcalı bugüne değin üç de kişisel sergi açmıştır.

TUĞRUL ÇUTSOY

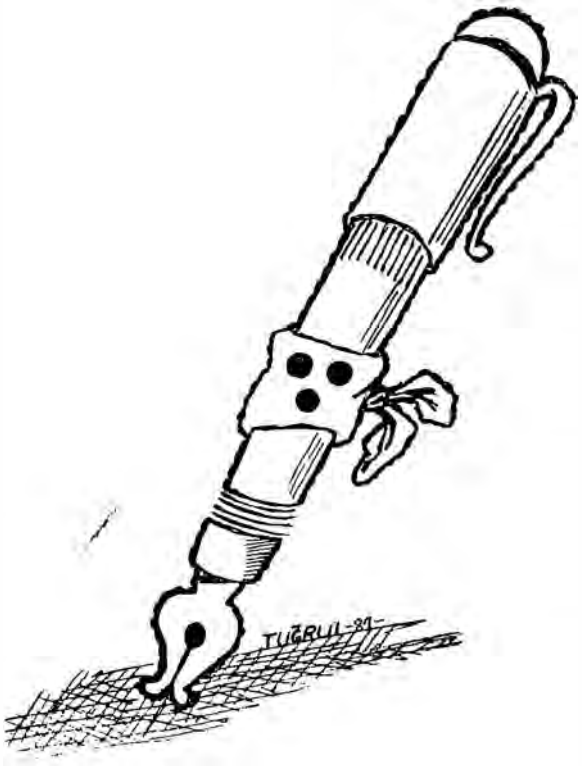

1961 Düzce doğumluyum. 20 yıl sonra nesnel koşulları değerlendirmek zor olmadı. Ne de olsa orta sınıf üyesiydim. Lise mezunu oldum bu arada (Kabataş Erkek Lisesi). Eğitimi ciddiyetsizlikle suçlayan şu öğretim üyelerinin, üst düzeydeki kurumlarına bir türlü ulaşamadım. Bizde ulaşım alanları çok farklı olsa gerek. Liseyi bitirdim, işte çalıştım, çalıştırıldım. Resim ve karikatür çalışmalarım, etkin bir kültür yeri olan İstanbul'da olmama karşıt kısır ve basit kaldı. Okuyorum elden geldiğince. Edebiyat '81 bizlere açılan yeni bir perde. Sağolasınız.

FARUK ÇAĞLA

1957 İstanbul doğumluyum. Devlet Tatbiki Güzel Sanatlar Yüksek Okulu'nun Grafik bölümünden 1979/80 döneminde mezun oldum.

Öğrencilik yıllarımda sınıf arkadaşlarımızla açtığımız karma bir grafik sergisine katıldım.

Amblem dalında iki ödülüm var: 1979'da Manisa Belediyesi üçüncülük ödülü, 1980'de Kuşadası Belediyesi birincilik ödülü.

Görsel sanatlarla olduğu kadar edebiyatla da ilgilenirim.

Türlü sanat kolları arasında etkileşimin ve işbirliğinin gerektiği inancındayım. Sanatta, öz-biçim ilişkisinin zorunluluğunu ve evrensel anlamda iletişimi savunurum.

Halen bir reklam ajansında şef grafikerlik yapıyorum.

KENDİ KENDİNE SANSÜR

Son iki üç aydır, açık ya da kapalı olarak sık sık yinelenen bir sözcük sanat çevrelerinde ve özellikle yazın alanında dikkati çekmeye başladı: Sansür.

Nedir bu «sansür»? Türk Dil Kurumu'nun Türkçe Sözlüğünün altıncı baskısında sansür maddesi şöyle tanımlanıyor: «Her türlü yayının, sinema ve tiyatro yapıtlarının hükümetçe önceden denetlenmesi işi; yayın ve gösterilmesinin izne bağlı olması.»

Bu tanımı biraz açarsak, «her türlü yayın» kapsamına siyasal, toplumsal, düşünsel ve sanatsal yayınların girdiğini görürüz. Böylece sansürün etkili olduğu alanın içinde —sözlüğe göre— «yayın ve yapıt alanı» yani «Sanat ve Edebiyat» yer alıyor. Düşünülürse, sanat ve edebiyat doğa ve toplum olaylarını da içereceğinden, kitle iletişim araçları ve teknoloji açısından basın ile çok yakın ilişkiler içindedir. Kitap yazarlarının gazetelerde köşe yazıları yazmaları ya da gazete yazarlarının kitap yazmaları basın ve edebiyatın bir bütün olduğu konusunda basit ama önemli bir örnektir. Böylece basının da köşe yazısıyla, yorumuyla, sayfa düzeni, fotoğraf ve karikatürü ile başlıbaşına bir sanat olduğu kendiliğinden ortaya çıkıyor.

Konu bu açıdan ele alındığında, sanat ve edebiyat bir çok olayın bildirim ve iletişim alanı olduğu için, sansürün başlıca uğraşı haline geliyor. 24 Temmuz 1981 tarihli Cumhuriyet gazetesinde «Sansürün Yararsızlığı» başlıklı yazısında Prof. Dr. Faruk Erem sansürü uygulamalarına göre üçe ayırıyor:

«Genel anlamda sansür ele alınırsa üç ayrı biçimde sansüre rastlanır: Asıl sansür, dolaylı sansür, örtülü sansür, (...) İnce hukuksal tekniğe bürünmüş, 'örtülü sansür' yolları yok değildir.» Sayın Erem «sansür koşullarını yasa saptamış olsa bile sansür merciinin keyfiliği önlenemez» demekte ve konuyu basına indirgeyerek şöyle devam etmektedir: **«Basının temel kaynağı satış, yan kaynağı ilanlardır. İlan sahipleri çok satan gazeteyi tercih edeceklerdir. Bu suretle belli gazeteler mali güçlerini artırmakta, bunun yanında da siyasal iktidardan örtülü faydalar sağlanmaktadır. Bu faydaların doğal sonucu 'örtülü sansür'dür. O halde 'basının mali kaynakları' yasal düzenlemeye bağlanmalıdır.»**

Şimdi sayın Erem'in «örtülü sansür» dediği olayı çağrıştıran ve yazın dünyamızı epeyce etkileyen —ki daha da etkileyeceğe benzer— bir kaç olaya kısaca değinmekte yarar var. Bu olayların ilki anımsanacağı gibi Yazko Edebiyat'ta başladı. Burhan Günel'in «Bir Karşılaştırma» adlı incelemesi hiç bir siyasal neden yokken, yalnızca birtakım çevrelerin işine gelmediği için dokuz ay hiç bir yayın organında yayınlanmadı ve sonunda Yazko Edebiyat'ta yayınlanarak okur kitlesine sunuldu. Bu olay okurlarda **«köşe başlarını devler mi tutuyor?»** diye bir kuşku uyandırdı. Aynı konuyla ilgili olarak Gösteri dergisinin Temmuz sayısında Atilla Özkırımlı «Edebiyat Babalarına dairdir» başlıklı yazı-

sında şunları söylüyor: «Gördün mü? Hep söylerdim sana. Görünmez kişiler bizimle uğraşıyor. Yazılarımızın yayımlanması onların tekerine çomak sokacağı için dergilere baskı yapıyorlar, derdim de, inanmazdın. Geçti o günler, derdin. 40 kuşağının anılarını okuya okuya hep izlendiğini sanır oldun, derdin. Aynı şey değil, iki gözüm. Bu, bildiğin Mafya. Babalar yalnız silah, esrar kaçakçılığıyla uğraşmıyorlar ki. İlkeleri her şeyin kendi denetimlerinde olması. Peki, edebiyat niye olmasın? Ne işleri var edebiyatla, deme. Vardır.»

İşte burada «basının mali kaynakları» yasal düzenlemeye bağlanmamış olduğu için, «kapalı kapılar ardında» sanat tecimi yapılmakta, sanatçıların bilerek ya da bilmeyerek kendi aralarında tekelleştiği olgusu gözlenmektedir. Giderek, sanatçı tekelleşmeleri sermaye çevreleriyle bütünleşme ve güdümlü sanat yapma tehlikesini gündeme getirmektedir.

Yine Atilla Özkırımlı'dan devam edelim: «Biliyor musun, Orhan, bence Yazko Edebiyat'ın açıklamaları, Burhan Günel'in yazısından daha ciddi bir suçlama getiriyor. İyi de ediyor. Şimdi, hangi dergi yöneticisi hangi gerekçeyle geri çevirdiyse bu yazıyı açıklasın bakalım! Açıklayabilirlerse kuşkusuz.»

«Kendi Kendine Sansür»

Evet, okuyucu kitlesi bu olay son olur diye beklerken ikinci bir «Edebiyat Babaları» sansürüyle karşılaştı: Rekin Teksoy'un başına gelenler... Sanat Edebiyat 81'in ikinci sayısındaki açıklamalara göre, film eleştirmeni Rekin Teksoy bir dergiye Talihli Amele filminin eleştirisini yazar. Yazı üç ay yayımlanacak diye sallanır —Burhan Günel örneğinde olduğu gibi— sonunda, Sanat Edebiyat 81 yazıya sahip çıkar ve temmuz sayısında yayımlanır.

Şimdi, aklı başında bir okur «bu ne kepazelik» diye sormaz mı? Üstelik yazı sansür eden dergiler zaten kısıtlı olanaklarıyla okuma sevdasını güç bela sürdüren az sayıdaki okura okuma sevgisini pekiştirecekleri yerde sanki «bizi okumayın» dercesine bu tutumlarını sürdürmelerinin ne yararı var? Bu tutumlar okurun görevini sarsmakta ve bu anlamda sansür silahı geri tepmektedir.

Sanatçıların ve onların yapıtlarının uğradığı engellemeler ister açık ister örtülü olsun, olağanüstü toplumsal koşullarda yaşandığı zaman belki bir anlamda doğal karşılanabilir. Ama sanatçıların kendi içlerinde ve birbirlerine uyguladıkları, yasal hiç bir dayanağı olmayan sansür sanatçılar arasında hiyerarşik bir ortam doğmasına yol açar. Böyle bir hiyerarşik ortamda sanatçıların niteliklerine bakılmaksızın yaş durumlarına ve yapıt sayılarına göre rütbe vermek gerekir. O zaman da genç ve yetenekli bir sanatçının ödül alması veya 'büyüklerini eleştirmesi' tam anlamıyla engellenmiş olur.

Biraz derinlere inersek söz sahibi olduğu alanlarda ün yapmış, belli yerlere gelmiş sanatçılar doğaldır ki o yerlere kolayca gelmemişler, gelinceye değin de neler çektiklerini ve nasıl savaşım verdiklerini yalnız kendileri bilebilirler. Kuşkusuz büyük bir sabır, özveri ve erdem işidir bu... Bunca yılın saygın emeği ve birikimi gücünü birtakım sermaye çevreleriyle özdeşleştirirse bu davranışın yalnızca yaşama kaygısı ve varolma çabası ile yapıldığı düşünülür.

Oysa ki sanat, bağımsız olarak yapıldığında sanatçının özgür benliği ve doğal etkilenmeleriyle oluştuğunda özgün değer taşır. Önünüzde hangi tür toplumlarda olursa olsun, birtakım 'gizli eller'den yönetilen sanatçıların bir papağan olma durumundan kurtulamadıklarını ve özgünlüğünü yitirdiklerini biliyoruz. —

Sanatçıların kısa vadeli çıkarları uğruna, ileride çok şey kaybetme olasılıkları olduğu halde, kendi çevrelerine 'sansür' uygulamalarının kimlerin işine yaradığı da üzerinde düşünülmesi gereken bir konu.

Erdemli sanatçıların paranın çekici gücü ve etki alanına kapılarak yersiz bir ödün vermeleri yalnızca okur kitlesini düşündürmemekte sanatçıları da etkilemektedir. Buna en güzel örnek Ali Yüce'nin Yazko Edebiyat'ın Temmuz sayısında yayımlanan bir şiirinin son dizeleridir:

«Bir sabah uyanıp baksam
Anadan doğma soyunmuş şiir
Bal akıyor memelerinden
Boyundan utan Ali Yüce
Kafdağına çıkamazsın sen
Netsen neylesen olmaz işte
Küstürme emek bacını
Buruşmasın halk bayrağın
Ne derse desin sanat tüccarı
Ülkem ülkem güzel ülkem
Sen ki değişmezdin
Bir saman çöpünü
Dünya dolusu altına
Niçin yatı yatıveriyor şimdi
Tertemiz insanların
Kipkirli paraların altına»

Faruk Çağla'nın bir karikatürü

Celal Yılmaz

Özyılmaz Matbaacılık

Ofset Tesislerimizle Hizmetinizdeyiz

Piyerloti Caddesi Pertev Paşa Sokak No. 45 Çemberlitaş - İSTANBUL

ZEKİ OĞUZ

1951 Konya doğumluyum.

Bu otuz yılın ilk yedi yılı köyde bozkırı tanımaya ve sevmeye çalışmakla geçti. İlkokulu köyde bitirdiğimde birde buna okuma sevgisi eklendi.

Şehirde ancak ortaokulu bitirebildim. İki yıl gazete muhabirliği, altı ay hapisane müdavimliği yaptım.

Beş yıl memurluk yaptım. Sırasıyla görevlerim odacılık, daktilo, katiplik, şef... Beş yıl içinde dört kez sürgün edildim.

İstifa edip bakkal dükkanı açtım.. Sermayesi maaşımın iki katı bile değildi. Kapattım. Kitapçılığı denedim, bir ay sürdürebildim. Ve halen seyyar sebze satıcılığına alışmaya çalışıyorum.

SASKIN MARKET

Şakir vardı yanımda. Ürkek, içine kapanık. Evdekiler O'nu anlamadığı, anlamak için yeterince özen göstermediklerinden —rakı bardakları üst üste boşalmaya başlayınca kendisi anlatırdı bunları— hep dışarda başkalarının yanında olmak isteyen biri. Sigarayla kestirmeye çalışıyoruz sabahın ayazını. Uğradığımız daracık esnaf kahvelerinde çaylarımızı yudumluyoruz Boğuk, cızırtılı madeni sesleri dinleyerek. Toptancı yamaklarının cırtlak sesleri dolduruyor sokakları. Bir küçük esnaf olmaya adımımı attığım bu sıralar alışmam gerek bu havaya. Ocaklığın kirliliğine, bardaktaki lekelere, parmak izlerine aldırmayarak. Nazlanacağım bir Mahmut Ağa yok artık. O geçmişte kaldı. Konuğu olarak bundan böyle bir iki kez çayını ya içerim ya içmem. Bu kahvecilerse az biçimsiz birazda havalı olurlar. Yüzümü ekşitecek olursam çekiverir bardağı önümden. İçersen!..

«Kaç paran var ağabey?»

Çok bir şey değil ama O'nu biraz meraklandırmak hoş olacak.

«Ancak bir kaç bin lira.»

Dineliyor. Bir tuhaf bakıyor yüzüme. alay edip etmediğimi ölçer gibi. Beni hep ciddilikler içinde görmeye alışmış olmalı. Gülüyor. Yürüyoruz yeniden. Gözü kocaman mağazalarda. Bir kaç bin lirayla ne alabileceğimizi kestirmeye çalışıyor gibi.

«Büyüklerimizin sözünü hiç dinlemiyorsun sen,» dedi gülerek. Sonra gülücükleri sıyırdı attı solgun, kemikleri çıkmış yüzünden. «Büyüklerimizin bizi tirilyonların söylenişine alıştırmaya çalıştığı bir dönemde sen kalkmış bir kaç bin lirayla dükkan açmayı kuruyorsun. Olacak şey değil. Akla gelebilecek her şeye aykırı bu.»

Mutlaka yanılıyor ya da şu elma öyküsünü hiç duymamış olmalı. Girmeye cesaret edemeyerek bir kaç dükkan daha geçtik. O mutlaka kovulacağımız, alaya alınacağımız inancında. Elma öyküsünü anlatmaya başladım.

«Sayılı para babalarından biri çok eskiden çok yoksulmuş. Geceleri tüneyecek bir dam altı bile yokmuş adamcağızın. Derken eline geçen bir elmayı yiyeceği yerde satmayı tercih etmiş, eline geçen parayla iki elma alıp satmış, iki elmanın parasıyla dört elma.»

«Palavra.»

Sözümü ağzıma tıkadığından memnun ayaklarına kara sular indiğini ne alacaksak bir an önce alıp gitmemizi istiyor.

«Böyle dolanıp durmanın bir yararı yok. Nasılsa bir yerden başlayacağız alış verişe. Dalalım dükkanın birine.»

Aceleciliğine hak veriyordum. Yorulmuşuz, sabah ayazı üşütüyor insanı. «Ah şu sabah ayazları.» Bu günleri göreceğimi hiç sanmıyordum, geçmişi düşününce hani cennette filan yaşadığımı sanabilirim. Aç açık kalmayacak kadar kazanıyorum,» diyordum kanma. O hep benimseyici ve şükredici. Ne demek istediğimi değil de neden böyle yaşamak zorunda olduğumuzu kavrıyor. Bu da az şey değil doğrusu. Yalnız bir isteği var Ne yapıp edip bir buzdolabı almamı istiyor. Bu konuda o kadar ısrarlı ki beni görünce ilkin buzdolabı geliyor olmalı aklına. «Yoksul işi bu,» diyor. Yiyeceklerimiz bozulmazmış, yemek artıklarımızı filan günlerce saklayabilirmişiz. O'na «ilk işimiz bir buzdolabı almak olsun» derken geçmişimi düşünüyorum. Geçmişle bugün karma karışık kafamda. Evden kaçtığım bir günün sabahında, çok uzak ve çok büyük bir şehirde yalnız ve azgın dalgalara karşı... —Dalgalar ne de kocamandı öyle. Belki bana öyle geliyordu. Hiç deniz görmemiş ve yalnız biri küçücük kıpırdanışları azgın dalgalar sanabilir. Ama

gerçek olan bir şey vardı ki açtım ve dehşetli yaz iliklerime kadar titretiyordu bedenimi.—

Toptancılar çarşısı sabahın ilk canlılığı içinde. Birazdan dinginleşecek ve o ağır oturaklı havasına girecek. Sıska küçük garson ilk çayları koşturuyor. Yamakları malları yığıyorlar kapı önlerine. Bir toptancı deterjan kutularını düşürdüğü için yamağına çıkışıyor. Bir gezgin satıcı başkaları gelmeden bir kaç parça mal satabilmek için kapı kapı dolaşıp bağırıyor.

«Güzel manzaralar var. Ayetler, besmele-i şerifler var. Karınca duaları bir çay parasına bile değil.»

Kararsızlığıma içerlediği belli Şakir'in Yorgunluğun yanı sıra O'nun aceleciliğinin başka bir nedeni var. İşimiz bitince bir şişe yeni rakı alıp küçük bir çilingir sofrasında içki ve uykudan ağırlaşıncaya kadar içeceğiz.

«Gel şuraya girelim» diyerek kocaman bir mağazaya sürükledim O'nu. Tavana kadar yığılmış şeker çuvalları, yağ tenekeleri arasından geçtik. Patronun bürosu dışında silme doluydu mağaza. Köyden yeni gelmiş şehrin varlıklı havasına kendini uydurmaya çalışan yamak karşıladı bizi. Gülmeye çalışması da sırtındaki yamalı ceketi gibi eyreti duruyordu yüzünde.

Gönderecekleri yerler çok uzak geliyordu bana. Çocukluğumu, ilk gençliğimi tüketttiğim yerlerden kopunca dayanamam sanıyordum. O armut kellelerinin bile yeşermeye üşendiği çıplak dağları özleyeceğimi tanışlarımdan, hısım akrabamdan uzaklaşınca gurbetçiliğin zor geleceğini düşünüyordum Öyle ya bizimkiler «Eşikten ötesi gurbet» demezler miydi? Çevremdekiler hep ayrı şeyler söylüyorlardı bu konuda ama çoğunluğu gitmem konusunda ısrarlıydı. İstifa edince ne iş yapacağım düşündürüyordu onları. Perişan olurum diye kaygı duyuyorlardı. Oysa ben bunların en son düşünülmesi gerektiğine inanıyordum. İlkin yapılması gerekeni yapmalıydım sırası gelince yapılacak bir yığın iş bulabilirim.

Bakkallık yapacağımı duyurunca hepsi şaşkınlığa düşmüştü. En çok şaşanlar beni en iyi tanıyanlardı. Ötekiler kenarda köşede saklı param olduğunu sananlardı ve bir kere başlamakla işlerin yürüyeceğini söylüyorlardı. «Cep harçlığıyla bu işi nasıl çevireceksin» diye kaygılanan arkadaşlara «Çevirince görürsünüz» diye şişiniyordum.

Yamak «Buyrun» diye dikildi karşımıza. Saçlarına gösterdiği özen ilgimi çekti. Bir güzel yana ayırmıştı. Ucuz adi cinsinden sürdüğü kolonyanın kokusu dükkanın küflü yağadalı kokusuna karışıyordu. Bir bize bir mallara gidip geliyordu bakışları. Müşteriye mal satamayınca azar işitmekten korkar bir hali vardı. Duruşundan bizi pek gözü tutmadığını da belli ediyordu.

«Dükkan sahibiyle görüşeceğiz» dedim işaret ederek. Bizi girerken görmüş şöyle bir bakınıştı adam. Konuşmamızı duymuştu ama umursamıyordu. Daldığı hesap işleri satabileceği bir kaç parça maldan daha önemli olmalıydı. İçeri girmek için büro kapısını açınca başını kaldırmak zorunda kaldı.

Kızıyor hep kızıyordum. Tüccarlığa ilk adımları attığım şu sıralar istemesem de sinir bozucu şeyler düşünüyordum hep. Memurluğa ilk gireceğimde «Giyinişine özen göstermelisin» demişti birisi. Sonra da eklemişti, «İnsanları daima ilk görünüş etkiler. Bilgiymiş, yetenekmiş bunlar sonradan gelir.» Gerçekten derbeder bir görünüşüm vardı. Parkadan bozma ceketimsi şeyi atamamıştım sırtımdan. Gömleğim yenice sayılırdı ama ayakkabılarımla pantolonumun yüzüne bakılmazdı. Ellerim kireç yanığıydı. Ah şimdi görünüşüm dedikleri gibi etkileyici olsaydı. Gerçi bunun için biraz kalıplı, göbekli filan olunmalıydı ya. Şu umursamaz görünen adam ta kapının dışında karşılar, «Buyrun, buyrun» diye iki büklüm olmasa da ona yakın hareketler yapardı. Sonra gelsin çaylar. Mal mı? Malın da sözü mü olur canım. Bu da sorulur mu? Efendim niye rahatsız oluyordum çocuğu gönderirdi ara sıra. Ne gerekliyse bir pusula yeterdi.

«Buyrun» dedi isteksizce. Ben ağzımı açmadan hesaplarına daldı. Şakir'e baktım o da bana bakıyordu. Çıkıp çıkmamak arasında şaşkın dikiliyorduk.

«Ne istemiştiniz?» diye sordu yine umursamaz.

«Mal alacaktık» dedim. «Bir bakkal dükkanı açmayı düşünüyordum da.»

İlgisi artmış gibi başını kaldırdı Alıcı gözle tepeden tırnağa süzdü beni. Birden konuşkan biri oldu çıktı. Et çıkıntılarının arasına gömülmüş gözlerini kısıyor, yağadalı dudaklarını şıpırdatıyordu konuşurken. Ön-

ceden ne iş yapıyordum. Neden bu işe karar vermiştim. Becereceğime inanıyor muydum. Kaç param vardı. Nereliydim. Bizim oralardan tanışları vardı. Çok eskiden askerde tanımıştı onları, iyi insanlardı ama görüşmeyeli yıllar olmuş, adlarını bile unutmuştu. Birinin kavaklığı olduğunu hatırlıyordu, halâ duruyor muydu. Köyde ekeneğimiz var mıydı. Durup dururken niye çıkarmışlardı işten. Yanıtını beklemeden ard arda sıralıyordu soruları. Beklediği tek yanıtı biliyordum. Hemen söyledim. Yoksa daha bir yığın can sıkıcı soruyla karşılaşacaktık.

Şimdilik otuz bin lirayla başlayacağımı, sonra satış yaptıkça malları yenileyip çoğaltacağımı, biraz da manav işi sebze filan koyacağımı anlattım.

Susmuş, dudaklarını ısırıyordu. Uysal, iyiliksever bir havaya bürünmüştü. Kalktı omuzumdan tuttu.

«Çok az bir para. Hiç bir iş yapılmaz bu parayla. Gel sana bir dükkan göstereyim. O çocuk da yeni açtı. Senin gibi memurmuş şimdi toptancılık yapıyor. O sana yardımcı olur.»

Kaldırıma inmeden kapının eşiğinde gösterdi gitmemizi istediği dükkanı. Yürüdük. Pişmanlığa, karamsarlığa benzer bir şeyler sarıyordu içimi. Bunun önüne geçemezsem kötüydü. Her şey, düşündüklerim bir anda ters yüz olabilirdi. Önceden tasarladığım gibi kararlı olmak zorundaydım. Sonra boşa tüketilecek ne zamanım vardı ne param. Baştan beri olduğu gibi bunları akıllıca kullanmam gerektiğini düşünüyordum. Hem adamın dediği doğru olabilirdi belki de yardımcı olabilirdi o toptancı, veya ince hesaplara dalmadan bize mal verecek biri çıkabilirdi. Uyuşan ellerimizi, titrememek için zorladığımız bedenimizi biraz ısıtabilmek için gördüğümüz ilk esnaf kahvesine daldık.

ERENDİZ ATASÜ

Adım Erendiz Atasü. 1947'de Ankara'da doğdum. Eczacılık öğrenimi yaptım. Şimdi Üniversite'de öğretim üyesiyim. Evliyim ve bir çocuğum var. Birkaç yıldır öykü yazmaya çalışıyorum. Gazetede gördüğüm bir ilan üzerine derginize başvurmaktayım.

BALKON SAATİ

Haziranın Temmuza döndüğü yaz akşamları kadınlar patlıcan biber kızartır. Mutfak pencerelerinden duman duman kızartma kokusu yayılır apartman aralarına. Kadınlar yazın rengarenk çöpüyle tepeleme, patlıcan kabukları, biber, domates, kiraz çekirdekleri taşan kovaları sinek ve koku yapmasın diye akşam alacasında hepsi gri gözüken binaların arasına sıkışmış, sandıklar, alet çantaları, bacağı kırık eski iskemlelerle dolu dar uzun balkonlara atarlar. Balkonlar büsbütün kalabalıklaşır. Bu yaz kiraz çekirdekleri yok çöp kovalarında. Çocuklar kiraz yemedi bu Haziran. Kilosu yüz liradan aşağı inmedi ki mubareğin. İyi ki «Neden kırmızı kırmızı kiraz soframızdan eksik?» diye hesap soracak yaşta çocuğum yok. Benimki daha bebek. İyi, iyi, çok daha iyi... Uyanmadan kızartma faslını bitirmeliyim. Okullar tatil olalıberi bakıcıya yol verdik. Ne yapalım, paramız yok. İki ay tatil, nasılsa evdeyim. Ben bakacağım bebeğe. Of, mutfak bunaltıcı oldu. Haziranda bu ne sıcak, böyle... Bebeğin baş ucuna buz dolu bir kap koyuyorum. Ne olsa azıcık serinlik veriyor. Biraz hava almaya balkona çıkmalı. Orda hava denen şeyden varsa... Sarmaşıklara bakan geniş bir balkonda kurulmuş akşam sofrası... Çeşit çeşit salatalar, tuzlu balık, kadehlerde buzlu rakı... Açık yakalı emprime bir elbise giymiş şen şakrak bir kadın... Radyoda —o zamanlar televizyon yoktu— hüzzam faslı... Nerde gördüm ben bu sahneyi? Annemle babam olamazlar. Dedemle ninem böyle mi yaşadılar ki?.. Biz Ekrem'le hiç geniş balkonlarda akşam keyfi çatmadık. Hep ardiye gibi tıklım tıklımdı balkonumuz. Çamaşır kurutmaktan başka ne işe yarar apartmanların yanlarında uzanan birbirleriyle iç içe bu daracık balkonlar? Yoklukta öyle bir işe yarıyor ki... Bayağı sever oldum balkonu bu

yaz. Gün akşama dönerken bir iskemle atıyorum, bir bardak da çay demliyorum kendime, bir de sigara... Gel keyfim gel... Bebeği mama iskemlesine oturtuyorum yanıbaşıma. Güneş yakıcı ışınlarını kısmış, hafiften bir yel esiyor, tuğla duvar sırtıma doğru tatlı bir sıcaklık yayıyor. Bebek sağa sola bakmaktan ağlayıp huysuzluk etmeye vakit bulamıyor. Eh, hiç de fena değil... Hem sandıkları, alet çantasını bileğimi burkmadan atlayıp balkonun sokağa bakan ucuna ulaşabildim mi, şöyle de uzandım mı, gün batımında kızıllaşan ufkun bir parçasını görebiliyorum. Azıcık da aşağı sarktım mı, komşu apartmanın bahçesindeki çimleri ve onların üstündeki al gülleri. Görebildiğim tek yeşillik bu. Üçüncü kattan bakan miyop gözlerim yeşil üzerindeki al lekeleri empresyonist tablolar gibi algılıyor. Eskiden resim sergilerini gezmeyi severdim. Şimdi, hele bebek doğalı hiç zamanım yok böyle şeylere. Çok seviyorum o gülleri. Bazen dakikalarca balkondan sarkıp onlara bakıyorum. Ta ki gülün yumuşak taç yapraklarını yanaklarımda, kokusunu burnumda, ıslak çimlerin serinliğini avuçlarımda duyasıya kadar. O zaman başım dönüyor hafiften, sarhoş gibi oluyorum, mutlanıyorum. Düşlediğim gül kokusu bana eski yılları çağrıştırıyor. Çok eskiyi. Kirazın kilosunun on lira olduğu, yaz geceleri insanların balkonlara çıkmaya korkmadığı eskileri... Genç kızlığımı... Bir bir ışıkların söndüğü, mavi gecenin kararğı geç saatlerde içimde hüzün koyulaşırken tek başıma balkonda oturur, tenimi yalayan okşayıcı yaz rüzgarının bedenime yaydığı titreşimleri dinlerdim. Rüzgarın komşu bahçelerden getirdiği gül kokusu bir erkeğin dokunuşuna duyduğum özlemi arttırırdı.

Birazdan gelecek o erkek, yani Ekrem, yani kocam. Kocamı bekliyorum ve patlıcan kızartıyorum. Mutlu muyum, bilmiyorum. Ekrem'in gelişini beklemek komşu apartmanın bahçesindeki empresyonist güller kadar mutlu etmiyor beni. Özlemler gerçekleşmiyor. Tam gerçekleşir gibi olurlarken, gündelik haya'tın hay huyunda güme gidiyorlar. İlk evlendiğimiz yıllarda boşanmaya kalkardık arada bir, bütün evliler gibi... Artık böyle bir şey düşündüğüm yok. O yıllarda ortak dostlarımız vardı Ekrem'le. Aradan geçen zamanda onların çoğunu yitirdik. Şimdiyse ortak düşmanlarımız var, ev sahibimiz gibi. Ortak düşmanları edineli beri, ağaz dalaşlarımızdan sonra dünyanın sonu gelmişcesine kalakalmayalıberi boşanma diye bir şeyin olamayacağını biliyorum. Belki fazlaca alıştık birbirimize. Hepsi bu. Ekrem'siz ne yaparım? Bilmiyorum. O bensiz ne yapar? Bu soruyu kendine sorduğunu sanmam. O benim gibi patlıcan biber kızartmıyor ki... Patlıcanların bir yanının kızarıp öbür yanını çevirme zamanını beklerken kendine sorular yöneltsin...

Birazdan kocam gelecek. Yorgun her zamanki gibi. Haklı. Okuldan sonra bir de özel dersanede hocalık etmek kolay mı?.. Terliklerini giyip uzanacak. Sonra yemek yiyeceğiz. Sonra bu sıcakta uyunabilirmiş gibi yatacağız, vasisdasları açıp. İyi ki üçüncü kattayız. Ya bodrumda ya da zemin katında olaydık... İsterse 40°C olsun, cam açmayı göze alamazdık. Bakarsın bir serseri kurşun giriverir odaya. Olmadı mı böyle şeyler? Çook duyduk. Sonra Ekrem yorgun bedenini bana dayayacak. Terli dokunuşu yıllar önce içimde hüzün koyulaşırken duyduğum özlem kadar zevk vermeyecek. Sonra şafak sökmeden sıcağı, sessizliği, karanlığı, uykuları bölen patlamalar duyacağız. Bazen yakın, bazen uzak. Ne kadar kanıksasak da alışamadık. Ürpereceğiz. Sabah Ekrem işe gidecek. Ben evle ve bebekle uğraşacağım. Ve bu hep böyle olacak. Ta yaz bitip güz gelene dek. Sonra okulum açılacak. Bebeğe bakıcı bulmak gerekecek.

Yazlığa gidemiyoruz bu yıl. Her taraf çok pahalı. Üstelik bebek küçük. Akşamüstü balkonda otururken gözlerimi yumup eskiden yaşadığım tatilleri anımsıyorum. Marmaris, Kuşadası, Bodrum, Antalya. Ege'nin mavisi, Akdeniz'in beyaz ışığı. Bazen öyle canlı ki anımsadıklarım, denizin yosun kokusuyla karışık serin, tuzlu kokusunu duyuyorum.

— Neşe Abla, uyuyor musun?

— Yoo... Dalmışım öyle... Deniz kıyılarını düşünüyordum. Serin mavi sulara bir dalsam... Denizin yüzü kırışır ya rüzgarla... Güneş pırıltısı gümüş gibi ışıldar minicik dalgacıklar arasında. O ışıltının içinde ufka doğru yüzsem.

— Amma romantiksin be Neşe Abla!

— Hiç Kuşadası'na gittin mi Selda?

— Bir kez. Geçen yıl.

— Güvercin adasını bilir misin, Selda? Ordan deniz ne güzel görünür. Ya Alanya

kalesi? Ya Bodrum? Yükseklerden denizin görünümüne bayılırım.

— Peki Neşe Abla, sen Güvercin Ada'sındaki diskoyu bilir misin? Nefis bir şey, harika.

— Antalya'yı unutmamalı. Yalıyarlar... Düden'in denize döküldüğü yeri gördün mü?

— Yoo... Ama Düden şelalesini gördüm Neşe Abla, bak annem çörek yapmış, al, buyur. Çayın yanına iyi gider. Dur, ben de çayımı alıp geleyim. Annemi çağırayım da.

Antalya'dan ardiye balkonuma geri dönüyorum. Blucinli komşumun on beş yaşın umursamaz iyimserliğiyle dolu yüzü bitişik dairenin bitişik balkonundan, çoktan emekliye ayrılmış, paslanmış bir çamaşır makinesiyle eski bir hasır masa arasından gülümsüyor bana. Çöreği alıyorum, mis gibi... Mutlanıyorum. Gidemediğim Antalya'nın anısı neşelendiriyor beni, hüzünlendirmiyor artık.

Bu yazki tek tatilim bu işte. Sıcak öğle sonuyla akşam yemeğinin hazırlanması arasındaki zaman parçası. Evin işi bitmiş. Bebekler uykuda. Büyük çocuklar serinlemeye başlayan sokakta oyunda. Gün boyu sıcakta uyuşuk bir sürüngen gibi uzanıp duran sokak çocuk cıvıltılarıyla canlanıyor. Birbiriyle iç içe dar uzun balkonlarda hayat başlıyor. Birer ikişer kadınlar balkonlara çıkıyorlar, ellerinde çay, ellerinde sigara. Bu günün en güzel saati. Bu kadınların özgürlük saati.

Her şey Güneş'in yüzünden oldu. Yani akşamüstleri bizim apartmanla komşu apartmanın birbirine bakan balkonlarında kadınların oluşturduğu küçük topluluğa katılmam. Yoksa kırk yıl kalsam ev hanımı komşularımla ahbaplık kurmak aklıma gelmezdi. Bütün yaz akşamüstlerini elimde çay, sigaramın dumanında Bodrum, Alanya kalelerinin görüntülerini düşleyerek geçirirdim. Ama Güneş durur mu? İlla karşı balkondaki teyzeye agucuklar, gülücükler, 'tel sararlar yapacak.

— Aman da ne tatlı bir bebek bu. Ah, Allah bağışlasın annesi, maşallah.

— Sağ olun, efendim.

— Kız mı oğlan mı?

— Kız teyzesi. Adı da Güneş.

— Ah, adıyla yaşasın. Adı gibi güzel bir ömrü olsun.

— Teşekkür ederim, efendim.

Gururlanıyorum bebeğime gösterilen ilgiyle ama artık şu hanım sussa da ben de mavi Ege'yle başbaşa kalsam.

— Kaç aylık, yavrum?

— Dokuz, efendim.

— Ah, maşallah. Allah nazardan saklasın. Güneş, Güneş, kızım... Bakın, bakın, annesi nasıl da adı söylenince başını çeviriyor.

— Yaa...

— Çok akıllı, maşallah. Güneş, canım, tel sarar Güneş, tel sarar.

Ve Güneş hemen ellerini döndürmeye başlıyor. Bir yandan da kıkır kıkır gülüyor. Karşı teyzeyle ahbaplıktan pek sevinçli.

— Yeni taşındınız galiba, yavrum.

Hah, işte başladı herkesin yaşamına burnunu sokmaya heveslilerin meraklı soruları. Ben seni bilmez miyim komşum? Yemeğin yağını koymayla tuzunu koyma arasında pencereden bakmadan edemeyen, mahallenin girdisini çıktısını muhtardan beter bilen kadınlardansın sen. Her halinden belli.

— Hayır, efendim. Üç yıldır burda oturuyoruz.

— Yaa, hayret. Sizi yeni görüyorum. Balkona çıkmıyordunuz herhalde.

— Çalışıyorum ben, efendim. Öğretmenim. Şimdi okulum tatilde.

— Aa, öyle mi? Çalışıyorsunuz demek. Çok güzel. Yeni evlisiniz her halde.

Bak şimdi şuna... «Ne öğretmenisiniz? Hangi okuldasınız?» diye sorar mı? Yeni evliymişim her halde... Sana ne benim evliliğimden. Gel de deme. «Ah şu kadınlar!» Ama Güneş bayıldı teyzeye. Minicik ellerini uzatıyor mama iskemlesinden karşı balkona.

— Hayır, tam sekiz yıllık evliyiz biz.

— Yaa... Bu yeni doğan bebeğiniz her halde.

— Yeni ve ilk bebeğim, diyorum.

Komşum şaşkınlıkla Güneş'e bakıyor. Ay, nerdeyse kendimi tutamayıp kahkahaları koyuvereceğim. Birden iyilikseverliğim baskın çıkıyor. Kadıncağızın bütün gün kafasını yormayayım.

— İlk yıllarda ard arda iki düşük yaptım da, gözüm korktu. Bebek filan istemedim uzun süre.

— Yaa, diyor komşum, halden bilir bir tavırla. Özel bir kadınlık sorunumu ona açmamdan doğan bir sevinç parlıyor yüzünde. Ondan sonra dost oluyoruz Nemide Hanım'la. Nemide Hanım'ı Hatice Hanım, Hatice Hanım'ı Suzan Hanım izliyor.

Karşı apartmandan sonra sıra bizim apartmana geliyor. Önce bitişik balkonla ahbaplığı kuruyoruz. Gönül'le lise bire giden kızı Selda. Apartmana giriş çıkışlarda bir göz tanışlığımız var. Gönül'den çörek, pasta tarifleri alıyorum. Sonra Gönül'lerin üstündeki Yıldız Hanım. Akşamüstleri çaylarımızı içerken balkondan balkona azıcık yüksek sesle konuşuyoruz, çocuklarımızdan, kocalarımızdan, ev işlerinden. Her gün ayni şeylerden söz ediyoruz, bıkmadan, usanmadan. Laf bir türlü bitmiyor. Biraz gecikmişse birimiz, bir seslenen bulunuyor.

— Neşe, Neşe, nerdesin?

— Geliyorum Gönül, geliyorum. Çayımı koyayım da. Ekrem'in pantolonunu ütüledim az önce. Bu sıcakta ütü hiç çekilmiyor. Ter içinde kaldım.

— Bir duş al, şekerim.

— Şaka ediyorsun herhalde. Kızım, sular kesildi, farkında değil misin?

— Doğru be Neşe. Sıcak başıma mı vurdu ne...

Gönül bir kahkaha patlatıyor balkonun kıyısından. Nerdeyse benim balkona girivecek. Öyle yakın.

— Bütün kap kacağı suyla doldurdum ama gene yetmez.

— Yetmez anam, yetmez. Bu sıcakta. Benim bidon da delindi. Pazardan yenisini almalı bu hafta.

Patlıcanlar bitti, biberler kızarıyor. Beynimin içinde bir sözcük yankılanıyor; «Yazgı». Birden bire nerden aklıma geliverdi? Sırasıydı... Tam da şu ortadaki biber cazırdarken. Patlamasın diye biberin yeşil sırtına çatalla açtığım deliklere bakarken. Dört tane minik delik. Gene de cazırdıyor, bir yandan da o boğaz tırmalayıcı kokusunu savuruyor. Birden bir şimşek çaktı kafamda, her şey aydınlanıverdi. Bazen bir şey durup durur aklımızın bir köşesinde yıllardır, gündelik sorunların örtüsü altında gizlenmiş, bulanık belirsiz bir düşünce. Bir birikim olur orda kendimiz de bilmeden. Derken birden, biberin bir tarafının kızarıp öbür yanının dönmesi gerektiği an örtü kalkar, bulanıklık dağılır, berraklaşır her şey. İnsanların yazgı tutkusu, neden bu kadar köklü?.. Tanrısal bir şey değil çünkü yazgı. Tanrı'yla, dinle ilgili bir yığın şeyi unutup geçiyoruz da yazgı kavramı niye yapışık kardeşimiz gibi? Düpedüz somut bir şey yazgımız da ondan, gündelik yaşamımızın içine işlemiş. Nemide Hanım, Gönül, ben aynı yazgıyı paylaşıyoruz. Kadınlara özgü yaşama biçiminden soyutlanırsak ortak nemiz kalır aynı sokak'ta oturmaktan ve hayat pahalılığından öte?.. Kocalarımız bir araya gelseler günün bir saatini birlikte böylesine güzel, candan ve yoğun yaşayabilirler mi? Eğer futbol hastası değillerse söyleyecek ne bulurlar birbirlerine? Ama bizim lafımız bitmiyor. Onların yazgısını aylık gelirleri belirliyor. Bizimkiniyse aylık gelirimizle kadınlığımız. Eskiden epey kitap okurdum. Yani bebek doğmadan, daha doğrusu evlenmeden önce. Simone de Beauvoir, filan. Bahse girerim Nemide Hanım Simone de Beauvoir'ı duymamıştır bile. Ve ben, Nemide Hanım, biz, hepimiz işte şimdi ayni çizgideyiz. Neye yaradı vaktiyle okuduklarım, insan öğrendiklerini başka bir şeylere, davranışlara, eyleme dönüştüremedikten sonra. Nemide Hanım benden iyi durumda. Mürekkep lekesini nasıl çıkaracağını biliyor, yarım saatta çilekli turta pişirebiliyor, işini en çabuk o bitirip, balkona en erken o çıkıyor.

Ekrem'le üç yıldır bu apartman'da oturuyoruz. Kapıcıdan başkasının yüzünü gördüğümüz yoktu. Gönül'ler altı yıldır burdaymış. Kızı Selda daha çocuktu demek biz taşındığımızda. Hiç ayrımına varmamışım. İnsanları geometrik biçimli bu apartman dairelerine hapsedip birbirlerinden yalıtmış, kent merkezinde yaşam. Yabancıları barındıran bu iç içe pencereler, balkonlar hapishanelerin kısıtlayıcı duvarlarını, demirlerini kalınlaştırmaktan başka işe yaramıyor. Balkon saati, gerçekten özgürlük saati. Duvarların, demirlerin yıkıldığı, hapishanelerden hapishanelere dert yanmaların, derde ortak olmaların, gülümsemelerin uzandığı saat.

Sokağın ucundan görünen grup yeri soluklaşırken birer birer içeri girer kadınlar. Kapılar açılır kapanır. Kızartmalar yapılır Sofra kurulur. Çöpler balkona konur. Günler iyice uzadı. Akşam yemekleri geç yeniyor artık. Sofra kalktıktan sonra pencereler sıkıca örtülüyor, perdeler çekiliyor. Kapılar kilitleniyor, sürgüleniyor, zincirleniyor. Kimi evlerde kapının ardına koltuk, iskemle yığılıyor, biliyorum. Tabanca, bomba sesleri gelen sokakla tüm bağlantısını kesmiş, sıcaktan bunalan geometrik biçimli dairelerde kuşkulu, tedirgin uykular başlıyor. Bazen bir perde kıpırdıyor, ışığı söndürülmüş bir odanın pen-

ceresinde. Elleri cepte köşe başında dikilen karanlık adamlar görüyor perdenin arkasındaki. Hemen kapatıyor perdeyi, içinde ürkütünün ürpertisi. Sokaktaki hiç bir şeyi duymak, görmek istemiyor evlerdekiler. Evlerin içi evlerin dışını yadsıyor, bu olabilirmiş gibi.

Oysa birkaç saat önce, akşamüstleri, bizler balkondayken, çocuklar cıvıl cıvıl oynarken sokak ne kadar da değişik... Ev içleriyle ev dışının bütünleşme zamanı.

— Ceren çok terledin. Çabuk yukarı çık, üstünü değiştir.

— N'olur anneciğim, oyun bitmedi daha...

— Ceren diyorum... Tşörtünü değiştir, yeniden in aşağıya.

— Anne, annee...

— Ne var gene Sinan?

— Anne, yukarı geliyorum. Karnım aç, bana bir bisküvi ver.

— Ceren, yeleğini aşağı atıyorum. Bari bunu geçir sırtına.

Yaşamın olağan konuşmaları. Ne kadar da olağanüstü... Ev içi yaşamının insanı bunaltan alışılmışlığı, gürültüsü patırtısı sokakla bütünleştiği bu kısa sürede nasıl da taze ve dingin... Saldırgan geceden önce, tekdüzeliğin o aldatıcı güvenlik duygusu nasıl da dinlendirici... Sanki yaşamımızda hiç bir şey değişmemiş. Sanki kulağımız sokağın gizlediği tehlikeli gürültülerde, o tedirgin uykulardan büsbütün yorgun kalkmıyoruz sabahları... Sanki sokaktaki kargaşa tümümüzün yazgısını ele geçirmemiş, hayatlarımızı apansız sona erdirecek güce erişmemiş gibi.. Batan güneşin ışınlarını akşamüstleri pembe pembe yansıtan bu sokak pembelik kararıktan sonra şimdi çocukları bastığı bağrında karanlık ve sinsi tehlikeleri barındıracak. Gece başlarken çocuklar annelerinin çağırmasına gerek kalmadan evlerinin yolunu tutacaklar, uslu uslu. Kadınların ve çocukların özgürlük saati bitecek, tutsak edici gece başlayacak.

Çünkü burası Ankara, yıl 1980, aylardan Haziran. Sıcak başlayalıberi vazgeçtim, sokaktaki olayları düşünemiyorum. Bezdiğimiz alışamadığımız korku. Önceleri hiç aklımdan çıkmazdı... Neden böyle olduk, sorunlar ne, çözüm ne? Kimselere hak veremiyorum artık. Tek düşüncem çocuğumun bu yıkıntı altında kalmaması. Bizi boşver... Ekrem de ben de yolun yarısına geldik. Zaten ortalama ömür kaç yıl bu ülkede? Ama evladım, bebeğim, o yaşamalı. Kimseye hak veremem, sokaktan zaman zaman ev içlerine taşan çatışmayı büsbütün katlanılmaz yapıyor. Anlayamadığı, taraf olmadığı şeye hiç dayanamaz insan. Biliyorum Nemide Hanım, Gönül, Hatice Hanım, hepsi benim gibi yapıyor. Sokağa kulak tıkıyoruz. Anaç tavuklar gibi civcivlerimizi kanatlarımızın altına atmaktan başka amacımız yok. Kanatlarımızı gerip ev içlerine kapanıyoruz. Oysa orası sıcak, bunaltıcı, tek düze, bıktırıcı... Ev yaşantısını güzelleştiren o küçük değişiklikler nerde? Gece yürüyüşlerinde yenen bir külah dondurma, açık hava sinemaları, akşamüstleri iş çıkışlarında gezinti niyetine vitrin bakmalar, bir iki eş dostla bir açık hava pastanesinde oturmalar... İş çıkışı herkes evine koşuyor. Caddeler tıklım tıklım, yürünmüyor ki kalabalıktan... Kalabalıklar tehlike dolu. Ya otobüs durağı, pastane makineliyle taranırsa... Zaten pastalar çok pahalı, kahve desen çoktan bulunmaz oldu. Üstelik işten çıkıp sağa sola bakmadan doğru evinin yolunu tutsan ancak bir saatte varırsın, trafik öylesine sıkışık. Ev dışının hiç bir çekiciliği kalmadı.

Akşam çöküyor. Birazdan kocam gelecek, Güneş günün üçüncü uykusundan uyanacak. Bu dönemi atlatırsak Güneş'in nasıl bir yaşamı olacak acaba? Annesininki gibi mi? O da mı ortak yazgıyı paylaşacak? Yoksa değiştirebilecek mi?

«İyi ki kızım var» diyorum artık. Güneş pek minicikti doğduğunda. Güçsüz dudaklarıyla süt emmeyi beceremedi. Komşu yataktaki loğusa iri yarı bir oğlan doğurmuştu. Oğlancık anasının memesini şapur şupur öyle bir emiyordu ki... Emme ne demek, sömürüyordu. «Keşke oğlum olaydı» demiştim o gün, «Oğlan bebekler güçlü oluyor. Şu süt derdimiz biterdi o zaman. Benim memelerim de böyle süt dolup taşardı.» Freud, ruhun şadolsun!.. Sonra kızımın minicik kadınlık organını gördüm, altını değiştirirken. Öylesine küçüktü ki... Hem gülme hem ağlama isteği veriyordu bana. Benim rahmimse hâlâ sızlıyordu. Kızımın o ufacık bedeninde kendime bir omuzdaş bulmuştum. Belki onların,

Güneş'in yaşıtlarının daha anlamlı, doygun bir yaşamı olur. Bizim için artık vakit çok geç. Treni kaçırdık galiba. Biz bunaltıcı ev içleriyle düşman ev dışı arasında eşikte kapana kısıldık. Balkondaki bir saatlik mutluluğa razı olduk ister istemez.

Kalk kızım Neşe, kalk, sofrayı kur. Kocanın gelmesi yaklaştı. Felsefeyi bırak.

İZZET KILIÇLI

1948 yılında Van'da doğdum. İstanbul Sağlık Koleji'ni bitirdikten sonra dört yıl köylerde sağlık memurluğu yaptım. 1975'de Sağlık Eğitim Enstitüsü'nü bitirdim. Yine çeşitli illerde sağlık eğitimciliği, sağlık meslek liselerinde Meslek Dersi öğretmenliği yaptım. 1979'da Ankara Ünv. S.B.F. Basın Yayın Yüksek Okulu Gazetecilik ve Halkla İlişkiler bölümünden mezun oldum.

Edebiyat bir tutku bende. 1966 yılından beri İstanbul ve diğer illerdeki gazete ve dergilerde şiir ve öykülerim yayınlandı. 1969 yılında «Seni Seviyorum» adlı bir şiir kitabı yayınladım. Yüksek öğrenim yıllarımı daha çok okumaya ayırdım. 1974'ten beri Çağ, Türkiye Yazıları, Oluşum, Yapıt gibi dergilerde öykü ve şiirlerimi yayınladım.

YANIK PARMAKLAR

Gökyüzü tavanda. Bir top ateş. Hayır, bir çok ateş topları. Üzerine üzerine yıkılıyor. Gelmemeli, gelmemelisiniz... Gelmiyecektiniz.

Her yer yanık insan eti. İnsan dolu her yer. İniltiler, iniltiler. Ben mi inliyorum? Ben de inliyorum. Su... Su... Su verin bana.. Su... İçim yanıyor. Ellerim yanıyor. Nerde ellerim?

Gözlerini açtı. Tavan dönüyor yeniden. Durmuştu oysa. Gözlerinin önünde kıvılcımlar yine. Kapanıverdiler. Ağzından alevler saçan bir kuş üzerine üzerine geliyor. Üzerine üzerine. Bilinci yitmişti uykularda.

Kendine geldiğinde elleri sargılar içinde, bir yatağa yatırılmış, acıları dindirilmişti. Kıvır kıvır saçlarının döküldüğü alnında ter damlacıkları. Burnunun ucu kıpkırmızı ve sivrilmiş. Gözleri korkuyla gezindi odada. Yanıbaşındaki sandalyede eşi oturuyordu. Sevindi.

«Ne oldu bana?» diyebildi güçlükle. Eşi:

«Kurtuldun ya, ayrıntıları sonra konuşuruz. Nasıl hissediyorsun kendini?»

«Ağır bir taş gibi, çakmışlar yere sanki, ellerimde derin bir sızı var.»

«Ellerini yakmışsın, parmaklarını...»

«Gökyüzünden önce ateş topları düştü... İnsanlar, insanlar. Ağlaşıyor, kaçıyor, ezilen ezilene idi. Yananlar da vardı bu ara. Ölüm yağıyordu. Sanki gökyüzünden bombardımana tutmuşlardı... Bir çocuk gördüm alevler içinde. Yerde yatıyor, bağırıyordu. Dayanamayıp söndürmek istedim. O arada ellerimi yakmışım. Bir de gözümü hastanede açtım. Yine yitirmişim kendimi.»

«Deli miydin canım, insan ellerini korumaz mı? Hiç alev elle söndürülür mü?»

«Şaşkındım, ne yapacağımı bilmiyordum. Bir canlı yanıyordu gözlerimin önünde. Tutuşmuştu tüm giysileri zavallı çocuğun. Bu bir insanlık göreviydi. Elvermezdi vicdanım kaçıp gitmeye.»

«Sen de başlamışsın tutuşmaya o ara. Ellerin, kolların, omuzlarına değin yanmış. Sonra itfaiye ekipleri kurtarmışlar.»

«Çocuk kurtuldu mu acaba?»

«Bilemem ki...»

Gözlerini başka bir yöne çevirdi. Kurtulduğuna şükretti. Sonra:

«Gördün mü sen ellerimi. Çok yanmış

Kadın önüne eğdi başını. Ne diyebilirdi ki? Az yanmış dese yalan söyleyecekti. Çok yanmış dese eşinin moralini bozacaktı.

«Şimdilik bununla kafanı yorma. İyileşeceksin. Bilemem ki... Görmedim. Geldiğimde baygın ve sargılıydın.»

«Bir daha keman çalabilecek miyim? Ellerim yok gibi geliyor. Kollarıma değin yandığıma göre parmaklarım tümden erimiştir.»

Eşi hüzünle baktı kocasına. Üç yıldır evliydiler. Çocukları yoktu. O kargaşalıkta kaçmayıp da bir çocuğu kurtarmak için sanatı-

nı, yaşamını tehlikeye atmıştı. Keman çalma onun tutkusu, sanatı, mesleğiydi. Ömrünü ona adamış, geleceğini onun için tasarımlamıştı. Ya parmakları tutmazsa, ya sinirler de yanmışsa. Bir daha o ince ve uzun parmaklarını dolaştıramayacaktı tellerin üzerinden. Sabahlara değin çalışırdı kimi geceler Hele radyoevi sınavlarına hazırlandığında. Boşa mı gidecekti bütün bunlar? Hayır olamazdı. Bir insanın emeği, bir ömür boşuna harcanamazdı. Harcatmazdı Yaradan. Halûk yeniden kavuşacaktı sanatına, inanıyorum buna. Ölüm tehlikesini atlatmış. Doktor öyle dedi. Ya keman? Keman çalabilecek mi Doktor bey. Doktor bir şey söylememiş, başını önüne eğmişti.

Halûk sordu:

«Neydi sahi o yanan parçaların gökten yağması?»

«İki uçak çarpıştı gökyüzünde... Yanan parçalar kente yağdı. Altmışa yakın insan öldü. Bir o kadarı da yaralandı.»

«Çıkmış geziyordum. Hava alayım demiştim. Bu arada senin için vitrinlere bakıyordum. Bir armağan alacaktım. Asıl amacım oydu. Kaç gün yatırırlar dersin?»

«Bilmem, sormadım.»

«Ben böyle yatamam ki günlerce. Ellerim de sargılı, bari kitap okuyabilseydim.»

«Acıların dinsin, biraz iyileş sonra. Ben sana okuyayım istersen.»

«Kendim okursam anlayabilirim. Dikkatim dağılır bilirsin.»

* * *

«Başarmalıyım... Yiten yıllarımı geri getireceğim. Parmaklarım yeniden canlanacak. Canlanacaksınız. Öylesine de duygusuzlar ki... Bitkisel yaşamda gibiler. Sanki bunları ben büyütmedim. Ben beslemedim, ben kemanı bunlara öğretmedim sanki. Yaprakları dökülmüş, dalları kurumuş ağaçlara döndüm. Kuru dallar canlanır mı? Masallarda belki. Kuru bir dalın rengi canlısından kolayca ayırdedilebilir. Kuru dalın damarları da kurumuştur. Su taşımaz, taşıyamaz. Topraktaki besinden yararlanamaz. Yaprakları yoktur, güneşi görse de ışınlarını alamaz. Taş gibi duyarsızdır. Gün gelir, çürümeye durur, dökülür, kırılır. Yerlere düşer. Çocuklar toplar, yoksul çocuklar... Götürür yakarlar evlerinde.»

«Başaracağım. Hele bir iyileşsinler. Tümden öldürmemişse beni o yangın, sinirleri yerindeyse parmaklarımın, canlanacaklar. Her gün yeniden doğacaklar. Her gün yeni hücreler doğuracak, kalan, ölmeyen hücreler.»

«Hanım; Bana enerji... bana süt, bana et, bana yumurta. Gereklidirler. Hücrelerimi onaracaklar. Çekirdeği ölmeyen hücre yeniden yaratırmış kendini. Çekirdekleri ölmeyen, ellerimin, parmaklarının hücreleri!.. Sizlere yaşam getirecek atardamarlarım, oksijen getirecek, protein getirecek her gün. Yiyin, tıkabasa doyun... Uzun ve coşkulu çalışma günleri, saatleri bizi bekliyor...»

«Bir sanatçı yenilmemeli kolayca ölüme. Dokuz canlı olmalı. Bunalımlar, karamsarlıklar bizim için değildir. İnsan için değildir. Sanatçı içinse hiç hele. Ben bir sanatçıyım. Parmaklarım tutmuyorsa tutmalı. Boşalmalı bedenimdeki tüm enerji depoları, parmaklarıma akmalı...»

«Uyumalıyım bol bol, ta ki iyileşinceye değin. Karamsar sinirlerim bir dönem yok olmalı bedenimden. Onlara gereksinme duymuyorum artık.»

* * *

«Parmaklarım yapışmamalı. Her gün yüz kez hareket ettirmeliyim. Deri yapışıp da iyileşirse, çekerse parmaklarımı yandığım gündür. Tümünün hareketleri kısıtlanabilir. Onların eskisi gibi oluşmalarını sağlamalıyım. Deri ve et bağlamalı parmaklarımın uçları Şu görünümlerine bak, kıpkırmızı. Teller gömülür içine keman çalmaya kalksam. Acıdan kıvransan da denemem gerekir. Yarın başlamalı.»

Durmadan oynatıyordu parmaklarını. Yaraları gitgide iyileşiyordu. Hastaneden çıkmış evine gelmişti. Doktor, çalışırsan başarırsın, diyordu. Sanki boş bırakacaktı. Çalışacaktı tabii. Başaramazsa ne olurdu? Düşünmek bile istemiyordu. Ama gidip gelip takılıyordu usuna. «Başaramazsam.» Buna benzer olayları anımsamaya çalıştı. Ya da romanlarda, filmlerdeki benzer durumları. Onun yerinde olan sinirleri zayıf bir kişinin, yeniden başaramazsa ruhsal durumu bozulabilir. Tüm insanlara, özellikle çocuklara düşman olabilir. «Nedenmiş o? Bir çocuğu kurtarmak için yaktım ellerimi diye mi?» Bilincinden kovmaya çalışıyor kötü düşünceleri. «Ben sağlam bir insanım. Sinir sistemimi çelişik düşünceler bozamaz. Buna izin veremem. Dikkat Halûk! Savaş başladı. Düşman

düşünceleri ne değin tanırsan, başarıya ulaşma şansın da o değin çoğalır. Davranışlarını kontrol edebilirsin en azından.»

* * *

«Ellerim özgür değil. Keman tellerinde istediği gibi dolaşamıyor. Hangi perdeye basacağımı biliyorum ama, beynimdeki ezgilerin canlanması için parmaklarımı gezdirebilmeliyim tellerde. Acısa da... Sesler kötü. Yay da iyi gezinemiyor. Başaracağım. Yitecek kötü sesler, kemanı öğrenmeye başladığım günlerdeki gibi. Sonra güzelliklere kavuşacağız birlikte. Çalışmalarımı kesmemeliyim.»

«Daha iyiyim. Parmaklarım da iyi, acıları giderek azalıyor. Derisi nasırlaşıp tellere dayanıklı hale geliyor. Elimin gerilen derisi de açılacak zamanla. Günde beş, altı saat çalışıyorum. Eşim hiç üşenmeden sık sık çay demliyor, kahvemi pişiriyor, nefis yemekler yapıyor. Yemek masasını çiçeklerle donatıyor. Akşama doğru çıkıp geziyoruz. Bazı akşamlar dışarda yiyoruz yemeği. Geceleri de kitap okuyorum. Günlük gazeteler, dergiler dolduruyor geri kalan saatlerimi. Yeniden doğmuş gibiyim. Artık uykularım da düzenli. Eskisi gibi düşünmüyorum. İlaç da almıyorum. Çünkü gitgide başarıyorum. Keman yenilecek yanık parmaklarıma.»

Sevgi Ticaret

HÜSEYİN SEVGİ

* Sunta * Formika * Kaplama

ve Oyma Çeşitleri

Bağcılar Caddesi No. 126

Tel.: 75 86 70

Bakırköy / İSTANBUL

Dolap Beygiri

İlhan GÜNGÖR

Evvel zamanın 1935 yılında, Datça'nın Mesudiye köyünde bir İlhan Güngör doğmuş. Datça, Muğla'nın bir avuç nüfuslu, önceleri memurların kaçtığı, sonraları turistlerin koştuğu şipşirin bir ilçesiymiş.

İlhan Güngör'ün doğduğu ay ve gün bilinmezmiş. Anası «**bademler çiçek açtığında**», babası «**arılar kovandan uçtuğunda**» doğmuştu dermiş.

Atomun Hiroşima çocuklarını kirazlar çiçeklenirken şarkısını söylerlerken susturduğu sıralarda ilkokula başlamış. 1950'de Aksu Köy Enstitüsün'e girip 1956'da Aksu İlköğretmen Okulu'ndan çıkmış. Urfa, İstanbul, Kahramanmaraş ve Bolu illerinde ilkokul öğretmenliği ve ilköğretim müfettişliği yapmış.

Çocukları çok sevdiği için onlara masal diliyle öyküler yazmış. ALTIN BAŞAK, SIRMA KUŞAK bunlardan biriymiş. Kalem tutabildiği güne dek çocuklar için yazacakmış.

"Demek su kimin"
"Toprak kiminse"
"Motor, elektrik ve ışık kiminse"
"Demek sultan odur."

Bir varmış, bir yokmuş. Evvel zaman içinde bir beygir varmış Ahırda sap saman, kırda ot çimen yermiş. Bazan yatıp kalkarak, bazan atıp tutarak yaşar gidermiş.

Bahçıvan beygiri çok severmiş. Yemini samanını, arpasını suyunu önünden eksik etmezmiş.

Kış gelip de her yer kara kesince ahırdan çıkamaz olmuş beygir. Sıkıntıdan patlıyacakmış nerdeyse.

— Ah, şu yaz bir gelse de kurtulsam! dermiş.

Gecenin karanlığı biter de kışın karı bitmez mi? Soğuklar gider de sıkıntılar gitmez mi? Her yer günlük güneşlik olup da doğa kımıldamağa başlayınca beygiri de ahırdan çıkarmış bahçıvan.

Beygirin sevinci uzun sürmemiş. Kırların otuna doymadan, etine et koymadan pulluğa koşulmuş. Oflaya puflaya sürüp bitirmiş bahçeyi.

— İş bitti, ama ben de bittim! Bir süre dinlenip kendime gelmeliyim. Ot yiyip otlanmalı, yem yiyip etlenmeliyim. Koşup oynamalı, gülüp eğlenmeliyim, demiş.

Bahçede bir kuyu, kuyuda da bir dolap varmış. Kuyunun suyunu bahçeye akıtmak için dolabı döndürmek gerekirmiş. Dolap suyu çeker, bahçe içermiş. Su bahçenin canı, bitkilerin kanıymış.

Birkaç gün sonra beygiri dolaba koşmuş bahçıvan. Beygir başlamış dolapla birlikte dönmeğe. Başına takılan yular gözlerinin iki yanını kapadığı için yalnız önünü görebiliyormuş. Bu yüzden ne kuyunun çevresinde dönüp durduğunu biliyormuş, ne de bahçeyi suladığını. Uzun bir yolculuğa çıktığını sanıyormuş.

Günlerden bir gün kuyunun yanına bir karınca gelmiş.

— Kolay gelsin beygir kardeş, demiş.

— Anlamadım! Ne demek istiyorsun? diye sormuş beygir.

— Kolay gelsin dedim, demiş karınca.

— Yolculara kolay gelsin denir mi?

Alaylı alaylı gülümsemiş karınca.

— Yolculuk nereye beygir kardeş? demiş.

— Otların bol olduğu yerlere!

Bir kahkaha atmış karınca. Karnını tuta tuta gülmüş.

— Niçin gülüyorsun? Komik bir şey mi söyledim?

— O kadar safsın ki, gülmemek elde değil! Başındaki yuları çıkar da çevreye bir bak bakalım! Nereye gittiğini anlarsın.

Beygir başındaki yuları çıkarmak için bir süre uğraşmış. Ne yaptıysa boşa gitmiş. Bir türlü çıkaramamış.

— Karınca kardeş, yardım et de çıkaralım şunu! demiş.

Karınca beygirin başına çıkıp yuları çıkarmağa çalışmış, ama gücü yetmemiş. Çevredeki tüm karıncaları çağırmış. Az sonra sökün etmişler. Hep birlikte tutarak yuları çıkarmışlar. Sonra da işlerine dönmüşler.

Beygir çevreye bakınca şaşırıp kalmış. Günlerden beri kuyunun çevresinde dönüp durduğunu anlayamadığı için karıncadan utanmış.

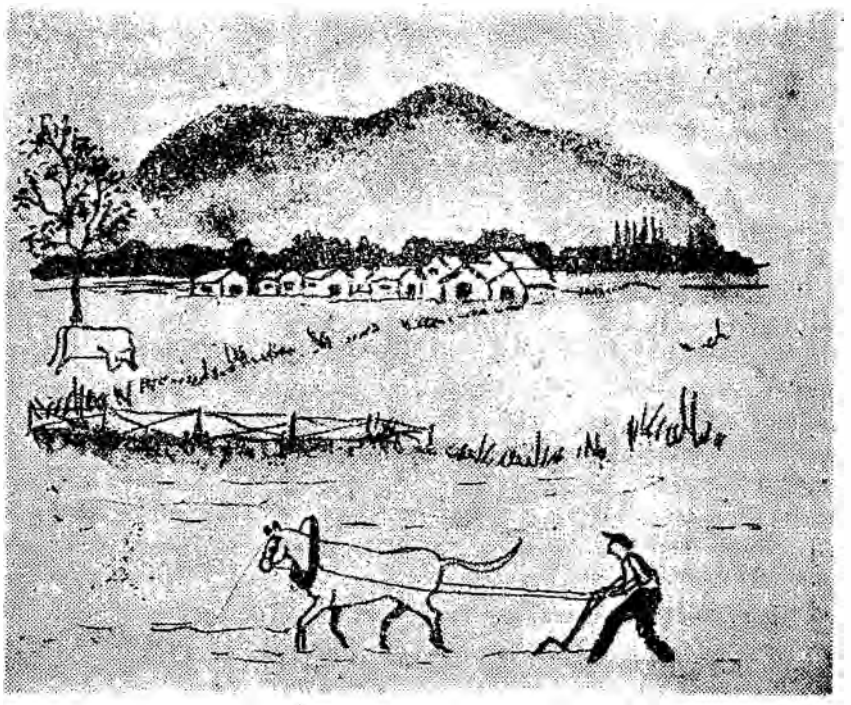

Desen/Mehmet Pesen

— Başkasına köle olmanın sonu budur beygir kardeş! İki tutam ot verip en ağır işlerde çalıştırırlar! Bir de yular taktılar mı tamam! Yeme de yanında yat! demiş karınca.

— Sen de köle misin? diye sormuş beygir.

— Değilim!

— O kadar küçüksün ki, seni köle yapmayı hiç kimse düşünmez.

— Biz de düşünmemelerini isteriz. Çünkü özgürlüğü severiz. Küçüğüz ,ama elele vererek hem pirincin taşını ayıklarız, hem de başındaki yuları çıkarırız. Biz kendimize çalışır, kendimiz yeriz.

Binlerce karıncanın elele vererek başındaki yuları bir solukta çıkardıklarını anımsamış beygir. Karıncayı küçümsediği için kendine kızmış.

— Sağolasın karınca kardeş! Çok şey öğrettin bana!

Beygir kendini bahçıvanın dolaptan çözmesini beklerken karınca yuvasına dönmüş.

Beygir karıncanın söylediklerini ahırdaki arkadaşlarına anlatıyormuş. Onun anlattıklarını bahçıvan da dinlemiş. «Köle, özgürlük, kendine çalışma» sözlerini işittikçe kan beynine sıçramış. Kocaman bir sopayı kaparak beygirin üstüne yürümüş. Yer misin, yemez misin! Sopa birkaç parça oluncaya dek vurmuş.

— Bir daha böyle sözler istemem! Anladın mı? Bir daha duyarsam kurşunlarım seni! demiş.

Bahçıvan geceyi uykusuz geçirmiş. Sabah olur olmaz ahıra koşmuş. Beygiri ahırdan çıkarmış.

— Yürü! O bozguncu karıncayı bana göster! Ecezeğim onu! demiş.

Beygir, isteksiz isteksiz yürümüş bahçıvanın peşinden.

Karınca, arkadaşlarıyla birlikte bir buğdayı yuvasına götürmeğe çalışıyormuş. Beygirle bahçıvanın geldiklerini görmüş.

— Bahçıvan bizi öldürmeğe geliyor! Kaçalım! demiş.

Karıncalar kaçarlarken papatya seslenmiş.

— Kardeşlerim! Gelin, çiçeklerimin arasına saklanın! demiş.

— Sağol güzel papatya! Bizim yüzümüzden seni de ezebilir bahçıvan! Biz saklanacak yer buluruz, demiş küçük karınca.

— Dostlarım! Dostlarım! Yapraklarımın arası sizi bekliyor! diye çağırmış zambak.

Ona da teşekkür edip kaçmalarını sürdürmüş karıncalar.

— Koşun! Koşun! Deliklerime girin! diye bağırmış çınar.

Çınarın kocaman gövdesindeki deliklere girmişler karıncalar.

— Karıncaları gördün mü? demiş bahçıvan.

— Görmedim. Buralara gelmediler, demiş papatya.

— Görsem söylerdim, demiş zambak.

— Görsem de söylemem, demiş çınar.

O gün akşama dek karıncaları aramış bahçıvan. Nereye gittiyse eli boş dönmüş. Sordukları «görmedik» demişler.

— Yerin dibine de girseler elimden kurtulamazlar! deyip dönmüş evine.

Karıncanın söyledikleri beygirin aklından hiç çıkmıyormuş. Gecelerde uyuyamaz, gündüzlerde çalışamaz olmuş.

— İki tutam ota, bir avuç yeme bütün gün çalışılır mı? Başımı alıp uzaklara gitmeliyim. Karıncalar gibi özgür olmalıyım, demiş kendi kendine. Kendine söylediklerini köpek işitmiş. Bir solukta bahçıvanın yanına varmış. Duyduklarını bire beş katarak anlatmış. Ödülünü aldıktan sonra kuyruğunu sallıyarak gidip gölgeye yatmış.

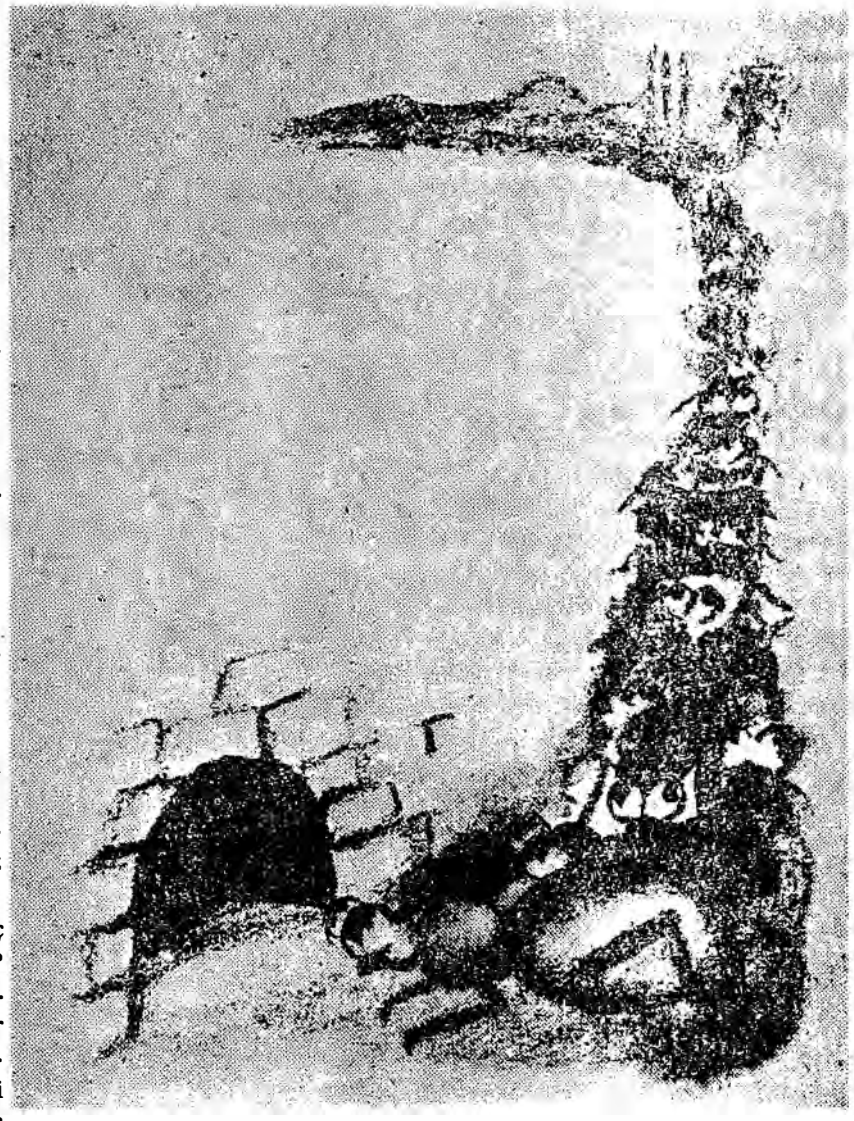

Desen/Mehmet Pesen

Bahçıvan silahını alıp beygirin yanına gitmiş. Çekip vuracağı sırada fikir değiştirmiş.

— Vurursam beş dakikada ölür gider! Oysa ölmemeli! Ölmemeli de sürünmeli! Örnek olmalı! demiş kendi kendine.

Kulaklarını kesip gözlerini oymuş beygirin. Kocaman kızılcık sopasıyla da birkaç kez sırtına vurmuş.

— Al sana özgürlük! İstediğin yere git şimdi! demiş.

Beygir birkaç adım gittikten sonra durmuş.

— Öyle köle olmaktan böyle özgür olmak daha iyi! deyip yürümüş.

Güneş bulutun ardından çıkmış o anda. Tüm çiçekler, tüm karıncalar, tüm arılar beygiri alkışlamışlar.

Hep Susar Şükran

Ayşe AYDEMİR

Desenler / Nural BİRDEN

Temmuz ayının kavurucu sıcağında Şükran uzun demir çubukla tandıra attığı çalı ve tezeği eşeliyordu. Akşama bir şey kalmamıştı, daha ocağa aşını da koymamıştı. Bir yandan tandırın tez ısınması için habire dolduruyordu. Tandır hırlayıp duman duman Şükran'ın gözüne dolduğunda; duman bir buluttu gözde ardında iki göz iki çeşme. Tandır alevlendiği zaman seviniyordu yorgun yüreği.

Tandır kıvamındaydı. Şükran kolçağını koluna geçirdi. Önceden yoğurduğu hamur teknesine elini daldırdı. Bir yumak alıp iki avuç içinde yuvarlayıp, genişletti. Ortasından delik deldi. Güneş girmişcesine alev alev yanan tandıra elini soktu. Genişlettiği hamuru kızgın duvarına yamadı. Ardından bir daha, bir daha.

Ekmekler pişmiş; boşalan tekne ağız ağıza sıcak ekmeklerle dolmuştu. Teknenin üzerini bir bezle örttü. Ardından kovalanıyormuş gibi uzun adımlarla mutfağa girdi. Tandırın gözü körelmeden patates haşlamak istiyordu. Tekrar dönüşünde tandıra patatesi yerleştirdi. Tandırın sıcağı, koşuşturma terletmişti onu. Buram buram esmer yanaklarına; kuru, çatlak dudaklarına alnından süzülen ter damlacıkları yüzündeki kabuklu yaraları nemlendirirken sızı da bırakıyordu. Şükran, topuklarına kadar değen belden büzgülü çiçekli elbisesinin eteğini ters çevirip yüzünün her yanını sildi. Tekrar mutfağa koştu; ocağa bulgur pilavını koydu. Sonra peynir tulumunun başına gitti. Otlu peynirden kesip, çinko tabağın içine koydu.

Akşam olmuştu. Şükran, günlerin her mevsim kısalığından, bir türlü bugünün işini bitiremediğinden yakınırdı. Babo Selahattin gelmişti; elini yüzünü yıkadıktan sonra, her zamanki gibi sofranın kurulacağı yere minderini atmış, sigarasını sarıyordu. Çocuklar da sokaktan teker teker birikiyorlardı. Şükran sofrayı kurdu. Çocuklar tozlu üst başlarıyla tahta sofranın etrafına dizildiler. Şükran geniş tabanlı, çinko tabağın içine konmuş bulgur pilavını sofranın ortasına bıraktı. Elindeki soğanı Babo Selahattin'e uzatırken:

«Ahan bu soğanı yumruğla...»

«Hele ver bakam. He heyt... vala her gün bulguru soğanı yesem bığmam.»

Babo Selahattin soğanı yere bıraktı, ballyoz gibi yumruğunu yerde duran soğana indirecekti, solunda oturan oğluna baktı.

«Haydi görem Memo, bir yumrukta patlatasan.»

Memo en büyükleriydi. Kardeşleri hep ona bakıyorlardı; içlerinden o soğanı mutlaka kıracağı geçiyordu. Çünkü, ağabeyleri bir defasında sırtlarına yumruk patlatmıştı ki iki gün o yerden çıban çıkmış gibi sızlamıştı. Memo'da hiçbir tedirginlik yoktu. Sağ kolunu yukarı kaldırdı. Sofradakilerin gözleri hep onun üzerindeydi. Yumruğunu birden soğana indirdi. Fakat soğan yumruğunun altından tahta sofranın altına fırlamıştı. Memo çok kızdı. Bütün kardeşleri incsei kalınıyla ona gülüyorlardı. Soğanı kaçtığı yerden çıkarttı; sol eliyle tuttu, sağ yumruğunu üzerine indirdi. Bu kez soğan göbeğine kadar yarılmıştı.

Babo Selahattin oğlunun sırtını iki sefer okşarken, «Helal olsun, seni kıraman bilirdim...» dedi.

Soğanlar bölündü.

Şükran kurduğu bu sofrada çocuklarını ilk kez saydı, tam tamına yedi taneydi. Bugün de saymazdı ya. Ona gülmüşlerdi. Öğle vaktikapıda biri:

«Kaç çocuğun var?» demişti de Şükran, bu soru karşısında adlarını söyliyerek, parmak hesabıyla «Heral yedi tanedir» demişti. Şükran'ın emin olmayan bu yanıtına gülmüşlerdi.

Şükran, içinden:

«Sanki ne vardı; yedi tane çocuk bizim neyimizedir?» diye geçirdi. Bir defasında,

«Altı tane yeter,» dediğinde Babo Selahattin:

«Benim gibi yiğide ne altı, ne yedi...» Bir süre sustuktan sonra,

«Senin tasan ne? Ağırlığını yer kaldırır, rızkını Allah verir,» demişti.

Şükran bu yanıttan sonra hep susmuş, kendi kendine yakınır, söylenir olmuştu. Şükran garipti, cahildi, ama Babo Selahattin'in yanıtına hiç te inanmıyordu. Çocukları doğurulacak, yıkanılacak, giydirilecek... Bu yükleri yer değil Şükran kaldırıyordu. Kimbilir kaç bin kere evle tandır arasında mekik dokumuştu. Bazan:

«Öldüğümde anlarsın Selahattin; öldüğümde ağırlığını yer mi, gök mü kaldırıyor...» Bunu da içinden söylerdi. Belki duyurulacak kadar sesli söylese;

«Git! babanın evine, bu kadarını da beceremezsen neye yarayacaksan; gidersen de bir daha dönmiyesen. Vala yemin billah eşikten adımını attırmam...» derdi. Selahattin'di, yiğitti, evin reyisiydi. Bu yüzden susar, hep içinden konuşurdu.

Çinko tabak içindeki bulgur tanelerini sıyıran bir kaç kaşığın gürültüsüyle irkildi. O pilavdan ya iki, ya üç alım almıştı. Kalktı, ortadan boş tabağı kaldırdı. Gitti patatesi tenceresiyle getirdi boş kalan yere bıraktı. Sonra otlu peynirle, tuzu getirdi. Dışarıdan su testisini de getirip sofraya yakın yere bıraktı. Bir çocuğun zorlukla sığabileceği yere tekdiz üzerine oturdu. Hiç iştahı da yoktu. Günlerdir böyleydi. Her çocuğa kalışında da böyle olurdu. Ya çocuğa kaldıysam düşüncesiyle ne ağır şeyler kaldırmamıştı. Bir defasında; su dolu kazanı kaldırayım derken içinden birşeylerin koptuğunu hissetmişti. Lastikli, uzun donu ıslanmıştı. O gün yattığı yerden kalkamamıştı. Babo Selahattin'e yalan bile söylemişti:

«Başım ağrıyo...» demişti.Ama o günden sonra yine iştahsız ve şüpheliydi. Sonra doktor geldi aklına. Yedinci çocuğunun doğumu zor olacak gibi görününce hastaneye kaldırmışlardı. Doktor:

«Kızım sen kansızsın, kuvvetsizsin. Bu kadar çocuk neyine.. Eğer bir daha hamile kalır-

san kurtulamaz, masada kalırsın...» demişti. Doktor bu sözleri açıkça söylemişti. Baba Selahattin de duymuştu.

«Olur doktor beğ, olur» demişti.

Hastaneden çıktıktan sonra Babo Selahattin ilk günler eve bal, yağ, et taşımıştı. Şükran'ı kuvvetlendirecek, kanlandırıp canlandıracaktı. Bunlar ilk günlerdi; yine kalktı Şükran, bulgur, kuru fasulye kese kağıtlarının başına.

Doktor aklına gelince hepten iştahı kesildi. Büzüldüğü yerden kalktı. Ayağı karıncalanmıştı. Bir süre kalktığı yerde durdu. Babo Selahattin ince çubuğu andıran karısına baktı:

«Ne kalktın?»

«Heç iştahım yoğ.»

Arkasını döndü, gidiyordu.

«Kız Şiko, yoksam bişey mi saklıyon? De hele!»

Babo Selahattin bir şeyler sezmiş gibi soruyordu. Sırıtarak, anlamlı anlamlı. Şükran bu soruyu çoktandır bekliyordu.

«Yo... nem olacak, yorgunum. İştah besbelli bundan gapalı.» İnanmış gibi yaptı Babo Selahattin. Hiç bir şey demedi.

Şükran, eşiğe vardığında midesi bulanıyordu. Bir köşeye büzüldü; toprağa hep bulgur, hep bulgur kustu. Kusması bitince ağzını burnunu yıkadı. Anladı Şükran, anladı; bir bebe var karnında. Anlar da bağırmak ister. Coşar yüreği, ama o yine susar. Yıllarca suskunluğu niyedir. Niyedir, dili vardır, dişi vardır. Ve içinden: «Vala ağırlığını yer kaldırır dediğin beni öldürecek. Rızkını Allah verir dediğin beni öldürecek. Yiğitliğim dediğin beni öldürecek...» dedi. Sustu, hep sustu Şükran...

AYŞE AYDEMİR

1959 yılında Siirt'in Batman ilçesinde doğdum. Lise mezunuyum. Şiir ve öyküye ortaokul sıralarında başladım. Son yıllarda öykü dalına ağırlığımı verdim. Belli başlı otuza yakın öyküm var. Öykülerimin konularının tümünde Türk kadınını işliyorum. Şimdi Ordu ilinde bulunuyorum.

HER TÜRLÜ BÜRO İHTİYAÇLARINIZ İÇİN

CEM AHŞAP SANAYİ

Topçular İncirli Cad. Karakol Sk. No: 26
Rami / İSTANBUL
Tel: 76 79 64 - 76 02 30

SANAT EDEBİYAT '81

4
AYLIK SİYASİ DERGİ
Yıl: 1
1 EYLÜL

SERAMİK SANATIMIZ ÜSTÜNE
ERDİNÇ BAKLA'yla

100 tl